



## AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt.  
Lõputöö alusel ei ole varem kutse- või teaduskraadi või inseneridiplomit taotletud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Autor:

..... / .....  
kuupäev / allkiri

Juhendaja:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele.

..... / .....  
kuupäev / allkiri

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Töö on kaitsmisele lubatud.

..... / .....  
kuupäev /allkiri

# RAHVUSOOPERI ESTONIA JUURDEEHITUS UUE OOPERISAALI RAJAMISEKS

ESTONIAN NATIONAL OPERA HOUSE EXTENSION

MAGISTRITÖÖ

ÜLIÕPILANE ANGELINA ŠILOVA

JUHENDAJA JAAN KUUSEMETS  
KAASJUHENDAJA TOIVO TAMMIK

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOO  
INSENERITEADUSKOND  
Arhitektuuri- ja urbanistika akadeemia

**TAL  
TECH**

Tallinn 2022

## ANNOTATSIOON

Teater on läbi aegade mänginud ühiskonnas olulist rolli ning teatrihooned olnud rahva ideede ja kultuuri kehastus. Ooper ilmus teatrikunsti arenguharuna, [1] seega käsitletakse ooperikunsti teatrikunsti mõjust lahutamatuks.

Teater loob ruumi ühiskonna sotsiaalseks suhtluseks ja vastumõjaks. Kultuur, poliitilised ja majanduslikud sündmused kajastuvad ühiskonna erinevates tegevusvaldkondades. [2] Ühiskonna meeolud kantakse üle ja tõlgendatakse teatrietendusteks. [3] Teater omakorda annab läbi kunstilise ruumi ja situatsiooni publikule moraalset õpetust, mille ülesanne on kasvatada inimese võimalust teenida ühiskonda selle reeglite järgi. [3] Nii toimib teatri hariduslik ja sotsiaalne funktsioon ning teatri ja ühiskonna omavaheline seos. Teatrid on ühel ajal nii ühiskonna kultuuri produkt, kui ka ühiskonna kujundaja. [3]

Estonia teater omab eesti rahvale eriti sümbolset tähendust. Hoone ehitati rahvusluse liikumise kulminatsioonina ühiskonnas ja teatrikunstis, mis aitas eesti rahval avaldada ja positsioneerida oma kultuuri ning välja kuulutada soovi valitsevast võimust iseseisvuda. [4] Tänapäevaks on "rahvusliku" teatri kontseptsioon oma tähendust muutnud. Rahvusoooperi eesmärk ei ole tänapäeval mitte rahvuslike ideede edendamine, vaid ooperikunsti lipulaeva esinduslik roll riigisiselt ja rahvusvahelisel areenil. [5]

Selleks, et teater saaks täies ulatuses täita oma sotsiaalset funktsiooni ja eesmärki ning seeläbi olla kultuuri ja ühiskonna arengu võtmemootoriks, on vajalik, et teatri ma-

janduslikud ja materiaalsed vajadused oleksid rahuldatud. Täna tunnetavad Rahvusoooper Estonia kasutajad eksploatatsiooniprobleeme. 1913. aastal ehitatud teatrihoone oli mõeldud sõnateatriks, mistõttu lava on ooperilavastustele liiga väike, kül- ja tagalava puudumine ei võimalda mahukate ja efektsete dekoratsioonide kasutamist ning sõnateatrile sobiv akustika on ooperi lavastamiseks probleemataoline. [6]

Estonia teatrihoone probleemide üle on arutletud juba sajand selle ehitamise algusest peale ning tänaseni tekitab selle küsimuse lahendus poleemikat. Teater on läbinud mitmeid rekonstrueerimis- ja renoveerimistöid ning linn tegi mitu ebaõnnestunud katset ehitada uus ooperimaja Rahvusoooperi vajaduste rahuldamiseks. [7] Probleem jääb päevakorda ja selle lahendamise peamiseks viisideks on kas uue ooperimaja ehitamine või ajaloolise teatrihoone juurdeehitus. 2021. aasta lõpus muutus teema taas laialdaseks aruteluks, kuna Riigikogu otsustas rahastada Estonia teatri juurdeehitust, märkides selle valiku olukorda parandatavaks. [8]

Käesoleva magistr töö teoreetilises osas on käsitletud teatri roll ühiskonnas ja rahvakultuuri jaoks Eesti teatrikunsti ja Estonia teatrihoone ajaloo näitel. Ajaloolis-kultuuriloolise ülevaate tulemustest ja alternatiivse võimaluste hinnangust lähtuvalt on põhjendatud juurdeehituse rajamist kui parima valikut probleemi lahendamiseks.

Võrreldes uue hoone ehitamisega võimaldab juurdeehitus säilitada Estonia teatri hoone kultuuriväärtuse, hoone saab edasi areneda ning selle ajalooliselt väljakujunenud täius

jääb puutumata. [9] Maailma globaliseerumise väljakutse taustal on väikeriigi rahvusteatri jaoks eriti oluline säilitada kultuuripärandi esindusrolli ning vastutada rahvuse kultuuri eest maailmaareenil. See oli ka hoone algupärane roll. [10]

Magistritöös oli määratud uue ooperisaali soovitud omadused ja eesmärgid, lähtuvalt Rahvusoooperi vajaduste uuringust, teatrihoone funktsioneerimise probleemidest ning kaasaegsetest nõudmisest rahvusvahelisel tasandil ooperikunsti lavastamiseks. Analüüsi põhjal viidi läbi uue ooperisaali mahukatsed ning on tuletatud võimalik ruumiline lahendus teatri uue ja vana mahu suhestamiseks. Nende andmete põhjal on koostatud Rahvusoooperi Estonia juurdeehituse arhitektuurne projekt.

Käesoleva magistr töö tulemusi on võimalik edaspidi rakendada Rahvusoooper Estonia juurdeehituse lahenduse analüüsides ning rahvusvahelise arhitektuurivõistluse läbi viimiseks tingimuste koostamiseks.

## ABSTRACT

Throughout the ages, theatre has played an important role in the life of society, and theatre buildings were the embodiment of people's ideas and culture. Opera appeared as a branch of theatrical art [1], so opera is considered inseparable from the influence of theatrical art.

Theatre creates space for social interaction and reaction in society. The culture, political and economic events of society are reflected in various areas of society. [2] In this way, the public mood, social trends and events are reflected and interpreted into theatrical performances. [3] Theatre, in turn, through the artistic space and situation, holds moral teachings for the audience, the task of which is to cultivate a person's opportunity to serve society, according to its rules. [3] This is how the educational and social function of theatre and the relationship between theatre and society take place. Theatres are a product of society's culture and at the same time, have also shaped that society. [3]

„Estonia“ Theatre has a particularly symbolic meaning for the Estonian people. The building was constructed as the culmination of a national movement in society and theatre, which helped the Estonian people to bring out and position their culture and to proclaim their desire for independence. [4] Today, the concept of “national” theatre has changed its meaning. The aim of the National Opera today is not to promote national ideas, but to represent the flagship of opera in the domestic and international arena. [5]

In order for the theatre to be able to fulfil its social function and objectives to the full, and thus to be a key engine for the development of culture and society, it is necessary that its economic and material needs be met. Today, users of the Estonian National Opera face operational problems. The theatre building, built in 1913, was intended as a drama theatre, making the stage too small for opera productions; the lack of side stages and a back stage does not allow the use of spacious decorations, and the acoustics suitable for a drama theatre are problematic for staging an opera. [6]

The problems of the „Estonia“ Theatre building have been discussed for a century since the beginning of its construction, and to this day the solution to this issue has been causing debates. During this time, the theatre has undergone several reconstructions and renovations, and the city has made several unsuccessful attempts to build a new opera house to meet the needs of the Estonian National Opera. [7] The problem remains relevant and the main ways to solve it are either the construction of a new opera house in the city or the extension of a historic theatre building. At the end of 2021, the issue became widely discussed again, as the Riigikogu decided to finance the extension of the „Estonia“ theatre, noting the choice as best suited to the circumstance and improving the situation in the most effective way. [8]

The theoretical part of this master's thesis deals with the role of theatre in society and for Estonian culture on the example of the history of theatrical art in Estonia and the „Estonia“ Theatre building. Based on the results of the his-

torical-cultural overview and the evaluation of alternative options, the construction of an extension is justified as the best option for solving the problem.

Compared to the construction of a new building, the extension allows to preserve the cultural value of the „Estonia“ Theatre building, keeping its historically established perfection intact and allowing the building to develop further. [9] Against the challenge of globalization, it is particularly important for the national theatre of a small country to maintain its representative role in the cultural heritage and to take responsibility for the nation's culture on the world stage, which was the building's original role. [10]

The desired characteristics and goals of the new opera hall were determined in the master's thesis, based on the study of the needs of the National Opera, the problems of the theatre's functioning and the modern requirements for staging opera at the international level. Based on the analysis, the volume tests of the new opera house were performed and a possible spatial solution for comparing the new and old volumes of the theatre has been derived. Based on this data, an architectural project for the extension of the Estonian National Opera has been developed.

The results of this master's thesis can be further applied in the analysis of the solution of the extension of the Estonian National Opera House and in the preparation of the conditions for conducting an international architectural competition.

## SISUKORD

<b>ANNOTATSIOON</b>	<b>1</b>
<b>ABSTRACT</b>	<b>2</b>
<b>SISSEJUHATUS</b>	<b>5</b>
<b>I OSA</b>	
<b>TEATER JA ÜHISKOND</b>	<b>7</b>
OOPER TEATRIKUNSTI OSANA	7
HARIDUSLIK JA SOTSIAALNE FUNKTSIOON	7
POLIITILISTE JA MAJANDUSLIKUTE TEGURITE MÕJU	8
<b>RAHVUSSÜMBOLI LOOMISE LUGU</b>	<b>10</b>
EESTI TEATRI SÜND	10
LAULUSELTS „ESTONIA“	10
„KULTUURITEMPLI“ VÄLJAEHITAMINE	12
RAHVUSOOPER JA RAHVUSLIK IDENTITEET	12
<b>II OSA</b>	
<b>VANA HOONE JA KAASAEGSED ÜHISKONNA NÕUDMISED</b>	<b>15</b>
HOONE PROBLEEMID	15
LAHENDUSKATSED	17
TÄNAPÄEVA ARUTELUD	21
<b>UUS OOPERIMAJA HOONE</b>	<b>22</b>
<b>JUURDEEHITUS</b>	<b>24</b>
TRADITSIOONIDE HOIDMINE	24
VANA JA UUE SÜNERGIA	25
KESKNE ASUKOHT	25
MAJANDUSLIKUD TEGURID	26

KRIITIKA	27
KOMPROMISS	28
<b>OTSUS</b>	<b>29</b>
<b>III OSA</b>	
<b>RAHVUSOOPERI VAJADUSTE HINDAMINE</b>	<b>31</b>
LAVAKONTSEPSIOON JA LAVATEHNIKA	31
ORKESTRIAUK	37
TÖÖKOJAD	37
LAORUUMID JA LAADIMISALA	38
PROOVIRUUMID	38
MUUD RUUMID	39
PUBLIKU SAAL JA RUUMID	39
<b>JUURDEEHITUSMAHTUDE KATSETUSED</b>	<b>41</b>
<b>IV OSA</b>	
<b>JUURDEEHITUSE PROJEKT</b>	<b>44</b>
LINNAKONTEKST	44
KONTSEPTSIOON	45
ASENDIPLAAN	51
LAVA FUNKTSIONAALSUS	51
VANA JA UUE LAVA KOOSTÖÖ	52
RUUMIPROGRAMM	62
SAAL	64
<b>KIRJANDUSE NIMEKIRI</b>	<b>71</b>



## SISSEJUHATUS

Teatriasutused tekkisid algselt meelelahutuskohtadena, kuid aja jooksul hakkasid mängima olulist rolli ühiskonna sotsiaalses ja poliitilises elus. [1] Eesti teatrikunst on tugevalt ühiskonnaeluga põimunud ning Estonia teatrihoone väljaehitus omab eesti rahva kultuuri ja Vabariigi tekkelool sümboolset tähendust. [2]

Rahvusoper ei saa täna funktsionaalsete probleemide tõttu oma sotsiaalset ja esinduslikku missiooni täielikult täita. 1913. ehitatud Estonia teatrihoones esineb tehnoloogiline arengulõhe, nimelt publikusaali ja lava ooperilavastuste etendamiseks vajalike omaduste puudus. See raskendab rahvusoperi töötajate ja artistide tööd ja vähendab etenduste kvaliteeti. [6], [11] Sajandi jooksul teatud mitmeid rekonstrueerimistöid, kuid põhiprobleemid jäid alles. Sellega seoses on ühiskonnas pikka aega tõstatatud küsimus vajadusest uue ooperisaali järele. Seni on kaasaegse ooperisaali rajamiseks kaalutud kahte varianti, mis on tekitanud ühiskonnas poleemikat. Peamine arutelu küsimus on: kas tasub uuele ooperisaalile leida uus asukoht ja ehitada uus ooperimajavõi oleks parim lahendus olemasolevale rahvussümbolile lisada juurdeehitus?

Tänaeni jääb küsimus lahendamata, kuid hiljuti on teema saanud taas aktuaalsuse ja lootuse lõppotsusele. Objektina kuulub Rahvusoper Estonia riigile ning seda puudutavad finantseerimisotsused on Riigikogu vastutusel. Riigikogu kinnitas 13.09.2021 toimunud lõplikul lugemisel riiklikult tähtsate kultuuriehitiste rajamise ja renoveerimise pingerea, mille hulgas on Rahvusoperi praeguse hoone

juurdeehitus. Komisjon analüüsis alternatiivvarianti ja pidas parimaks pikaajalise probleemi lahendamiseks konkreetset Estonia juurdeehituse projekti. [8]

Käesoleva töö eesmärk on leida ruumiline ja tehnoloogiline lahendus, mis rahuldaks Rahvusoper Estonia vajadusi vabariigi ooperikunsti ja seeläbi ka Eesti kultuuri takistamatuks arenguks; analüüsida juurdeehitust kui lahendust Rahvusoper Estonia probleemidele ning leida selleks optimaalne arhitektuurne lahendus.

Töö on jagatud neljaks osaks, millest kolm käsitlevad teemat teoreetiliselt ja analüüsivad selle konteksti.

Esimeses osas käsitletakse teatrikunsti (sh ooperikunsti) rolli ühiskonnaelus, teatri ja ühiskonna suhet Eesti Vabariigi sünniloos ning Estonia teatri loomisloo näitel. Ajaloolis-kultuuriloolise ülevaate saamiseks on läbitöötatud teemakohtade kirjandus ja allikmaterjalid, külastatud Estonia teatrihoonet ja analüüsitud selle asukohta.

Töö teises osas on kirjeldatud tänapäevase Rahvusoper Estonia probleemid ning uuritud ja hinnatud olukorra lahendusvariante. Olukorra ja teemakohtade avaliku arvamuse hindamiseks on uuritud erinevate ekspertide arvamust (poliitikud, arhitektid, muinsuskaitse esinejad, Rahvusoperi esinejad ning teised kunstitegijad) meediaallikatest, ajakirjandusest, vestlusringide aruannetest, intervjuudest ning kirjalikest dokumentidest.

Kolmas osas on analüütiline. Siin on hinnatud juurdeehituse vajadusi, lähtudes teiste maailma ooperiteatrite juhtumiuuringust ja ekspertide arvamusest. Samuti on katsetatud ja

analüüsitud juurdeehituse võimalikud mahtusid.

Magistritöö viimane neljas osa käsitleb uurimistöös saadud tulemuste praktilise rakendust ja kirjeldab autori arhitektuurse projekti lahendust.



I OSA

## TEATER JA ÜHISKOND

### OOPER TEATRIKUNSTI OSANA

Ooper sai alguse 16. sajandi lõpus teatri kõrvalharuna, millal Firenze haritlased püüdsid taas elustada kreeka draamat, mis oli stiliseeritud lauldud kooride ja instrumentaalmuusika saatel. Nad olid veendunud, et muusika võib luule emotsioone rõhutada. [1], [12] Ooper koosneb liiksaks iseseisvale muusikateosele ka ilmtingimata teatris esitavatest näitemängust. Seega ei saa ooperikunsti käsitleda teatrikunstist ja selle mõjust eraldi. See võimaldab draamalavastusele rakendatavaid tunnuseid üle kanda ka ooperilavastustele ning vaadelda ooperi institutsionaalset rolli ja mõju teatrikunsti üldise rolli ja mõjuvälja all.

Arhitektuur on inimeste poolt loodud üksiknimese ning inimkonna huvide rahuldamiseks. Omakorda avalike hoonete eesmärk on vastata ühiskonna vajadustele ning kultuurihoonete roll on selle kultuuri avaldamises, esitamises ja edendamises. Arhitektuuri või konkreetset hoonet on võimatu käsitleda lahus sotsiaalsest kontekstist või eeldatavast tulevasest mõjust ühiskonnale. Seega enne teatrimaja eksistentsiaalse küsimuse püstitamist käsitletakse töös esimesena teatrikunsti rolli inimkonnale.

### HARIDUSLIK JA SOTSIAALNE FUNKTSIOON

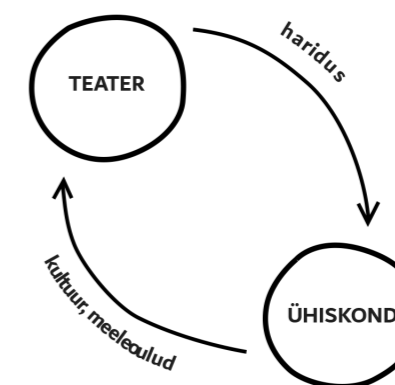
Teatris tehakse palju enam kui teatrit. [4]. Siin loovad näitlejate füüsilised tegevused, räägitud sõna ning muusika- ja tantsukunstid imelise kunstilise ruumi ja situatsiooni, mis annab elule sümbolse ja mitmekihilise tähenduse. [3], [4], [13]. Sellega on teater läbi aegade ühendanud inimesi ühise kogemuse kaudu [3] ning loonud erilisi seoseid nii esinejate ja vaatajate seas ning esinejate ja publiku vahel. [13]

Nichols [3] kirjeldas inimese, hariduse ja teatri omavahelist põimumist. Sellest võib leida, et iga teatrietendust saab vaadelda kui elusündmust, mis annab publikule ühise moraalse õpetuse. [3] Inimene saab visuaalsele etendusele kaasa elades emotsionaalseid ja intellektuaalseid kogemusi, mis aitavad tal mõista, kuidas ümbritseva maailmaga suhelda. [3] Nende eesmärk on kasvatada inimesel võimalust teenida ühiskonda, mille osa ta on ning järgida selle korraldust ja selles toimivaid reegleid. [3] Nii toimib teatri hariduslik ja sotsiaalne funktsioon ja nii on teater üks inimkonna kujundusvõtmetest. [3]

Teatrietendused omakorda on mõjutatud ühiskonna poliitiliste, majanduslike ja kultuuriste tegurite poolt. [2] Ühiskonda ühendavad religioon, traditsioonid, eetika või muud faktorid, mis kujundavad selle inimgrupi kultuuri. Kultuur omakorda kajastub ühiskonna erinevates tegevusvaldkondades ning nende arengukäigus. Ühiskonna elu toimuvad sündmused ja meeleolud tõlgendatakse ja kantakse üle teatrilavastusteks ja selle kaudu määrab ühiskond oma teat-

rikunsti reaalsuse ja arengusuunda. [3]

Teater ja ühiskond kujundavad teineteist ning asetsevad pidevas arenevas vastastikus sõltuvuses. (vt joonis 1).



Joonis 1. Teatri ja ühiskonna omavaheline seos ja vastasmõju. Autori joonis.

## **POLIITILISTE JA MAJANDUSLIKUTE TEGURITE MÕJU**

Ooperite lavastamine on kulukas ja mahukas ettevõtmine, sest ooper ühendab endas nii muusikalise etenduse kui ka draamalavastuse nõuded. Seega on ooperikunst eriti tundlik nii majanduslike kui ka poliitiliste muutuste suhtes. [5] See seos on jälgitav ka Eesti teatrikunsti ja Estonia teatri tegevuses ning arengus.

Eelkõige sõltub teatrite finantserimine, seega ka selle tegevusvõimalused ning repertuaar poliitilistest otsustest. [2] Teatrikunsti hariduslik funktsioon ja esinduslikkus osutub poliitilisele areenile atraktiivseks. [2], [5] Koos võimukorra vahetusega muutub vabatahtlikult või sunniviisiliselt teatrisüžeede haridusprogramm. Nii toimib teatritegevus poliitiliste otsuste ja meeleolude peeglina.

Tunnistades teatri tähtsust avaliku meeleolu loomisel, võiks võimujõud tahta programmeerida teatri oma huvide edendamiseks. Näiteks hakati Nõukogude Liidu võimupäevil eesti teatrit tsenseerima ja esitatav repertuaar pidi vastama propaganda nõuetele. [2] Samal ajal võivad teatrilavastused paljastada tõde ajaloolisi juhtumeid kajastades ning muutes ühiskondade suhtumist neisse ja poliitiliste otsustele.

Teatrites võivad tekkida ka revolutsioonilised tunded ja ideed läbi varjatud süžee tähenduste. [12] Nõukogude Liidu režiimi vabanemisega hakkas teater näitama pilti Eesti ajaloost ja kultuurist, tugevdades seeläbi rahva rahvuslikku identiteeti. [2] Vastupidi, sotsiaalsete rahutuste ja sega-

duse perioodidel võib teater ühiskonna meeleolusid tasakaalustada ning abstraherida poliitikast. [2] Nagu näiteks mõlema maailmasõja ajal toetus teater suuresti komöödiale ja klassikalisele draamale, pakkudes seeläbi emotsionaalset varjupaika. [2]

Tänapäeval mängib poliitiline mõju majandusotsustes suurt rolli. Teatri rahastamise üle otsustab riik. Poliitilised muutused 1980. aastatel avaldasid otsest mõju kultuurivaldkonnale. [13] Kultuurisfäär on läinud plaanimajanduselt vabaturumajandusse ning ideoloogilised piirangud asendusid majanduslike piirangutega. [13] Nii katavad riiklikud toetused vaid osa kuludest, olenevalt teatri enda tulude teenimise potentsiaalst. [5] See tähendab, et teatrite tegevus sõltub üha enam nende publikust ja piletimüügist. [13] Teater allub ühiskonna majanduslikule kontrollile, kus külastatavus mõjutab oluliselt asutuse tööd ja repertuaari valikut. [2], [5].

Muutused poliitilises ja majanduslikus süsteemis toovad kaasa muutusi ka inimeste sissetulekutes ning sellest tulenevalt elustiilis ja suhtumises vabaajaveetmisse. [2] Majanduslik heaolu julgustab inimesi oma elustiili ümber mõtestama ning kulutama rohkem aega ja raha emotsionaalsele tervisele. [5] Vastupidi, majanduslik ebastabiilsus ja kriisid vähendavad ooperikülastavust, sest publik ei saa ooperi peale enam samal tasemel raha kulutada. [5]

Tänapäeval otsivad teatriasutused üha laiemat avalikkust ning viise publiku tõmbamiseks, kaasates erinevaid elanikkondade rühmasid ning turiste, luues rahvusvahelisi ja kultuuridevahelisi sidemeid ning püüdes tasakaalustada oma

eelarvet. [10] Iseseisvuse taastamisega kunsti- ja kultuurivaldkonnas on loodud suurem mitmekesisus, kuid samas on suurenenud euroopastumise ja globaliseerumise mõju, muutes rahvusteatri mõistet. [2] Nüüd ei sõltu teater üksnes oma riigi ühiskonnast ja kodulinnaelanikest, vaid ka oluliselt määral rahvusvahelisest tegevusest ja turismist. kajastades ning muutes ühiskondade suhtumist neisse ja poliitiliste otsustele.

Teatrites võivad tekkida ka revolutsioonilised tunded ja ideed läbi varjatud süžee tähenduste. [12] Nõukogude Liidu režiimi vabanemisega hakkas teater näitama pilti Eesti ajaloost ja kultuurist, tugevdades seeläbi rahva rahvuslikku identiteeti. [2] Vastupidi, sotsiaalsete rahutuste ja segaduse perioodidel võib teater ühiskonna meeleolusid tasakaalustada ning abstraherida poliitikast. [2] Nagu näiteks mõlema maailmasõja ajal toetus teater suuresti komöödiale ja klassikalisele draamale, pakkudes seeläbi emotsionaalset varjupaika. [2]

Tänapäeval mängib poliitiline mõju majandusotsustes suurt rolli. Teatri rahastamise üle otsustab riik. Poliitilised muutused 1980. aastatel avaldasid otsest mõju kultuurivaldkonnale. [13] Kultuurisfäär on läinud plaanimajanduselt vabaturumajandusse ning ideoloogilised piirangud asendusid majanduslike piirangutega. [13] Nii katavad riiklikud toetused vaid osa kuludest, olenevalt teatri enda tulude teenimise potentsiaalst. [5] See tähendab, et teatrite tegevus sõltub üha enam nende publikust ja piletimüügist. [13] Teater allub ühiskonna majanduslikule kontrollile, kus külastatavus mõjutab oluliselt asutuse tööd ja repertuaari valikut. [2], [5].

Muutused poliitilises ja majanduslikus süsteemis toovad kaasa muutusi ka inimeste sissetulekutes ning sellest tulenevalt elustiilis ja suhtumises vabaajaveetmisse. [2] Majanduslik heaolu julgustab inimesi oma elustiili ümber mõtestama ning kulutama rohkem aega ja raha emotsionaalsele tervisele. [5] Vastupidi, majanduslik ebastaabiolus ja kriisid vähendavad ooperikülastavust, sest publik ei saanud ooperi peale enam samal tasemel raha kulutada. [5]

Tänapäeval otsivad teatriasutused üha laiemat avalikkust ning viise publiku tõmbamiseks, kaasates erinevaid elanikkondade rühmasid ning turiste, luues rahvusvahelisi ja kultuuridevahelisi sidemeid ning püüdes tasakaalustada oma eelarvet. [10] Iseseisvuse taastamisega kunsti- ja kultuurivaldkonnas on loodud suurem mitmekesisus, kuid samas on suurenenud euroopastumise ja globaliseerumise mõju, muutes rahvusteatri mõistet. [2] Nüüd ei sõltu teater üksnes oma riigi ühiskonnast ja kodulinnaelanikest, vaid ka oluliselt määral rahvusvahelisest tegevusest ja turismist.

## RAHVUSSÜMBOLI LOOMISE LUGU

«.../ „Estonia“ teatri- ja kontserthoone ehituse ajalugu on vanem hoone enese ajaloost. Estonia teatri- ja kontserdi-hoone on suur ehitis.» [9, lk 5]

Rahvusoperi hoone on märgiline tähendus eesti kultuuri kujunemisel ja eestlaste eraldumisel valitsevatest jõududest. [2], [4], [13] Selle väljaehitamine on eestlaste rahvusliku ärkamise tagajärg, mis on tekitanud rahvusluse arengu teatrikunstis. [5] Hoone oli eesti rahvuskultuuri ideede realiseerimise ja levitamise kulminatsioon ja kehasutus, [4] seetõttu tuleks teatrimaja loomise ajalugu käsitleda Eesti teatri sünniajast.

### EESTI TEATRI SÜND

Teater imporditi Eestisse 16. sajandil ja toodi ühiskonda kooli haridusprogrammidesse kaasamise kaudu. [15] Juba tol ajal märgiti ära teatrietenduste hariduslikud omadused, kuid etendused jäid ilma lavakujunduseta. [15] Teistes allikates aga käsitletakse teatri algust Eestimaal elukutselise H. J. Wigandti marionett-teatri rändtrupi tule-kuga 17. sajandil [4], kus teater sai lisaks hariduslikule eesmärgile ka kunstilise väärtuse. [15] Kuigi pärast seda sai rahvas aimu teatri mõistest ja selle kunstilisest olemasolust, nagu see Euroopas esindatud oli, ei põhjendanud see sündmus veel Eesti teatri sünni. [15]

Eestimaal tehti teatrit juba tunduvalt varem, kuid Eesti teatri algust loetakse rahvusliku alguse seisukohalt. [15] Eesti teater tekkis ja levis oma mõju rahvusluse ideede tulemusena, millest sündis ka teatri separatism. [2] Kultuurnatsionalistid uurisid ja kasutasid folkloori, müüte, legende ja kohalikku ajalugu ning romantiseerisid maainimeste elu, millest on saanud olulised rahvusliku identiteedi ideede allikad. [10] Eesti teatri sünniajaks loetakse 24. juunit 1870. aastal, kui esietendus Lydia Koidula tõlgitud ja lavale seatud näidend "Saaremaa onupoeg". [15] See oli esimene eesti rahvale suunatud lavastus, eesti keeles, eesti näitlejatelt ja omaenese rahva elust. [15] Sellele järgnes rahvuslik ärkamisaeg ning ühiskonnas hakkasid aina enam levima rahvusromantilised ideed ja väärtused. [4]

### LAULUSELTS „ESTONIA“

19. sajandi lõpul suurenes linnaelanike arv Eestis märgatavalt tänu siserändele asulatest ja küladest. [14] Kuigi 1897. aastaks oli eestlaste osakaal Tallinna elanikkonnast ligi 70%, oli eestlaste huve valitsuses esindavate isikute arv jõetu, mis väljendus eesti rahva huvide eiramises. [14] Koos rahvusliku ärkamisajaga otsisid eestlased võimalusi oma ideid väljendada ja ühiskonda muul viisil mõjutada. [14] Nii hakkasidki tekkima mitmesugused seltsid, mis loodi nii eesti rahva ühendamiseks kui ka seltsi ühiste eesmärkide saavutamiseks. [14]

Alates 1865. aastast tegutses Lauluselts „Estonia“. Koos «Vanemuisega» Tartus esindasid seltsid rahvusliku vaimuse ja ühiskonna huvi kultuuritegevuse vastu. [4] Seltsid korraldasid erinevaid rahvuslikke muusika- ja kunstüritusi, tegid teatrit, pidasid loenguid jne. [14] Estonia seltsi edukate tegevuse tagajärjel muutus ta juhtivaks omataoliseks seltsiks, mis tõi kaasa seltsi kasvu ja ühinemiste teiste seltsidega. [14] Selts suurendas oluliselt oma liikmete arvu, kelle hulka kuulusid tulevikus teatri arengut suuresti mõjutanud isikud (nt Paul Pinna, Theodor Altermann, Konstantin Päts jt.) [4] Koos Estonia seltsi laienemisega suurenes selle mõju ühiskonnale ja linnavolikogule. [16] Ühinenud seltsid tulid kokku ühe ideega saada eesti linnaelanikele teatrimaja ning samal ajal ühine seltsimaja seniste ebarahuldavate vajadustega rendipindade asemele. [14] Selle palvega pöördusid nad linnavalitsuse poole ning mitmete jõupingutuste tulemusena sai Estonia selts 1904. aastal lõpuks teatri hoonele krundi. [14]



Joonis 2. Estonia teatrihoone 1915-1917. aasta. Allikas: Ajapaik..

## „KULTUURITEMPLI“ VÄLJAEHITAMINE

Oma teatrimajast unistati Estonia seltsis kaua. [14] Eesti ühiskond ühines ideega luua Saksa Draamateatri vahetuse lähedusse rahvuslik eesti teater. Raske on üle hinnata, kui oluline see ehitis oli Estonia seltsile, eesti kultuuritegelastele ning igale eesti kodanikule, kes on pikka aega soojendanud mõtet Eesti rahvuslikust ühtsusest.

Estonia avamise 25. aastapäevaks 1938. aastal väljaantud raamatu eessõnast:

«Estonia teatri- ja kontserdihoone on suur ehitis. Selle ehitamiseks on tulnud kokku kanda palju ehitusmaterjali. Mitte ainult lupja ja liiva, vaid ka vaimu ja energiat. Mitte igapäev ei suudeta sääraseid ülesandeid teostada.» [9, lk 5]

Teatrihoonet võrreldakse kultuuritempliga. [4] See annab analoogia, et just selles ruumis sai iga eestlane tunda ühtse rahva vaimu ja jõudu, olles selle lahutamatu osa. Idee kuulutas julgelt eesti rahva ühtsust ning soovi kaitsta oma huve ja taotleda vabadust.

1906. aastal kuulutati välja arhitektuurivõistlus Estonia teatri- ja kontserdihoonele. Komisjon valis juugendstiilis projekti, mida esitasid tunnustatud soome arhitektid Armas Lindgren ja Wivi Lönn. [4] (vt joonised 2, 4.) Projekti eripära on hoone kaks katusetorniga tähistatud eraldi seisvat osa – teatrisaal (850 inimesele) ja kontserdisaal (1200 inimesele), mis olid lahendusega omavahel hästi ühendatud avarate fuajeede ja trepihallidega. [4] Hoone

keskossa olid kavandatud publikuruumid meelelahutuseks ning selle ees kahe tiiva vahel paiknes rõdudega ümbritsetud väike aed, mis moodustas tänavast tagasiaste. [4] Hiljem tehti võistlusprojekti parandusi ja lahendus muutis fassaadi ja vormi mõnevõrra rangemaks. [4]

Üheks sümbolseks etapiks Estonia teatri ajaloos oli raha kogumine projekti elluviimiseks. Ehitamine esitas väljakutse Eesti ühiskonnale, kuid üks suur eesmärk - osaleda uue teatrimaja ehitusel, ühendas inimesi veelgi. [4] Teatrimaja ehitamiseks asutati osaühistu ning ehituskapital, millele koguti aeglaselt raha tulu- ja piduõhtute korraldamise abil. [15] Hoone elluviimiseks kogusid annetusi Eesti inimesed tavakodanikest ja töolistest kuni kultuuritegelaste ja ärieliidini. Kõik aitasid jõudumööda, igaüks pidas vajalikuks panustada ja tunda end osana suurest ideest. [4] Nii sai teatri ehitamisest „hingelt“ ühiskondlik ettevõtmine. [15] Hiljem võttis Estonia seltsi juhatus laenu ning alustati aktsiate müügiga. Idee oli läinud rahva hulka ja juba mõne aasta pärast oli Estonia osäühisuse liikmete arv tõusnud ning etutöödele algus pandud. [4]

Tänu tuhandete eestlaste ühendatud jõududele ja igaühe panusele rajati 1913. aastal Karjavärava promenaadi ääres kultuuritempel - uus teatrihoone „Estonia“. [4]

## RAHVUSOOPER JA RAHVUSLIK IDENTITEET

1940. aastal alanud Nõukogude okupatsiooni ajal ühtlustati Eesti teatrisüsteem, asutused olid natsionaliseeritud ning teatriseltsid kaotatud. [5] Kõigis Eesti teatrites kehtis nõukogude liidu mudel, mille järgi eraldati draama-, ooperi- ja tantsutrupid teatrisutustes. Estonia spetsialiseerus ooperile ja balletile. [5] Kuigi Nõukogude Liidu ajal olid teatrid rangelt kontrollitud, suutis Estonia teater säilitada rahvusliku varjupaiga staatuse, jätkates eestikeelsete lavastuste lavale toomist. [5]

Estonia teatrimajas toimusid lisaks muusikateatri ja kontserdielu tippsündmustele ka muud olulised sündmused Eesti vabariigi kujunemisel. Siin peeti Eesti Asutava Kogu ning Eesti Kongressi ajaloolised istungid ning algselt oli iseseisvuse manifesti väljakuulutamise kavandatud „Estonia“ teatri saali. [17] Pärast iseseisvuse taastamist tõusis küsimus Estonia nüüdsest organisatsioonimudelist ning teatri staatusest riigis ja ühiskonnas. Esimene mõte oli taastada „Estonia“ seltsi teatrihoone omanikuna, kuid see institutsioon ei tagaks ooperi püsivat kõrget doteerimist ja stabiilset kohta Eesti Vabariigi ühiskonnas. [5] Selle eesmärgi saavutamiseks rõhutas teater oma esinduslikku rolli riigi ja Eesti rahva jaoks, kasutades poliitilist välja oma majandusliku stabiilsuse saavutamiseks. [5]

Pakuti välja teist tüüpi organisatsioon ja struktuur, mille olulisim mudel oli Soome Rahvusoper. [5] Tulemusena võttis Riigikogu 1997. aastal vastu „Rahvusoperi seaduse“, millega sätestati Estonia riigile kuuluva, avalik-õigusliku asutuse staatus. [18]

Nimetus "Rahvusooper" rõhutab rahvuslikku aspekti, kuid tänapäeval on Estonia teatri rahvuslik tähendus teisenenud. Kuni 1990. aastateni oli Eestis kombeks oopereid esitada eesti keeles. Nii sai teoks rahvaühitsuse ja -kultuuri säilitamine valitseva okupatsioonivõimu all. [10] Pärast taasiseseisvumist jäid natsionalistlikud ideed tagaplaanile ja teatrikunst muutis oma fookuse euroopastumisele. [10] Seega olles tunnustatud nii publiku kui ka riigi valitsuse poolt seostub praegune nimi pigem teatri esindusrolliga Eesti ühiskonnas ja välismaal, vastutust eesti kultuuri ja rahva identiteeti ees ning osutab riiklikule rahastamisele. [5], [10]

Riigikogu seadis Rahvusooperi järgmise eesmärgi:

„Rahvusooperi eesmärk on edendada eesti rahvuslikku teatri- ja muusikakultuuri, propageerida ja tutvustada seda Eestis ja välismaal ning teha maailma muusika- ja teatrikultuuri saavutused kättesaadavaks Eestis.“ [18]

Väikerahva kultuuri säilitamiseks on teater üks vahenditest [10] ning Rahvusooper Estonia selle kujundamisel olulist rolli mänginud.

Eestis oli rahvusliku identiteedi tähendus ooperi suhtes just institutsionaalne ja sai alguse Estonia teatri ehitamisest. [5] Rahvuslikku ooperit kui teost on üritatud luua juba varem mitu korda, kuid ükski neist ei saanud piisavat avalikku tunnustust ega olnud rahvusliku identiteedi jaoks nii olulised kui idee rahvusooperist institutsioonina. [5]

Samuti rõhutab eesmärk kultuuri edendamist ja koostööd välismaal. Eesti kultuuri jaoks on ülioluline identifitseerida ja positsioneerida end Euroopa laiemas kontekstis, kuna rahvusliku kultuuri ellujäämine on võimalik vaid rahvusvaheliste kultuuriprotsesside integreerimisel omakultuuri ja ennast globaliseerumise raames määratledes. [5].



**II OSA**

## VANA HOONE JA KAASAEGSED ÜHISKONNA NÕUDMISED

### HOONE PROBLEEMID

Iga teater on väärt oma aega ja ühiskonda ja vastupidi. [6] Aja jooksul tehnoloogia areneb ja publik ootab ooperist uusi ideid ning kaasaegsusele vastavust. Areneb ka ühiskond, määrates ooperiteatri repertuaari ja tööd.

Teatri töö sõltub muuhulgas materiaaletest tingimustest, nimelt etenduste läbiviimise ruumidest. [2] Selleks, et teater saaks oma sotsiaalse ja haridusliku funktsiooni ning oma rahvuslike eesmärgi täita tuleb luua kvaliteetset keskkonda, kus arhitektuur, lava funktsionaalne planeering, kaasaegne tehnovarustus, ning samal ajal ka artistide ja muusikute tööd soosiv siselogsitika, toimiksid kvaliteetse etenduse loomise eesmärgil.

Kõige olulisemad ruumid teatris - teatrisüda, on alati olnud lava ja auditoorium, kus toimub peamine tegevus ning tekib intimitse kujuteldav lavaruum. [6], [19] Publiku ja artisti vahelise kvaliteetse suhtluse ja sotsiaalse energiatega vahetamise peamiseks vahendiks on saaliakustika. Muusika heli ja hääle kõne kvaliteedist sõltub publiku emotsionaalse ja intellektuaalse kogemuse saamine ning ka küllastajate rahuolu.

„Kogu ooperimaja on tervik, ilu kujuneb selle üksikosade koostmõjul, mis kõik üksteist täiendavad. Teater tuleb ehitada sel viisil, et lauljate hääled oleksid kuuldavad nii selgelt ja täpselt kui võimalik; kogu muu üllatuslik ilu peab olema allutatud sellele peamisele eesmärgile” - Francesco Alga-rotti. [4, lk 15]

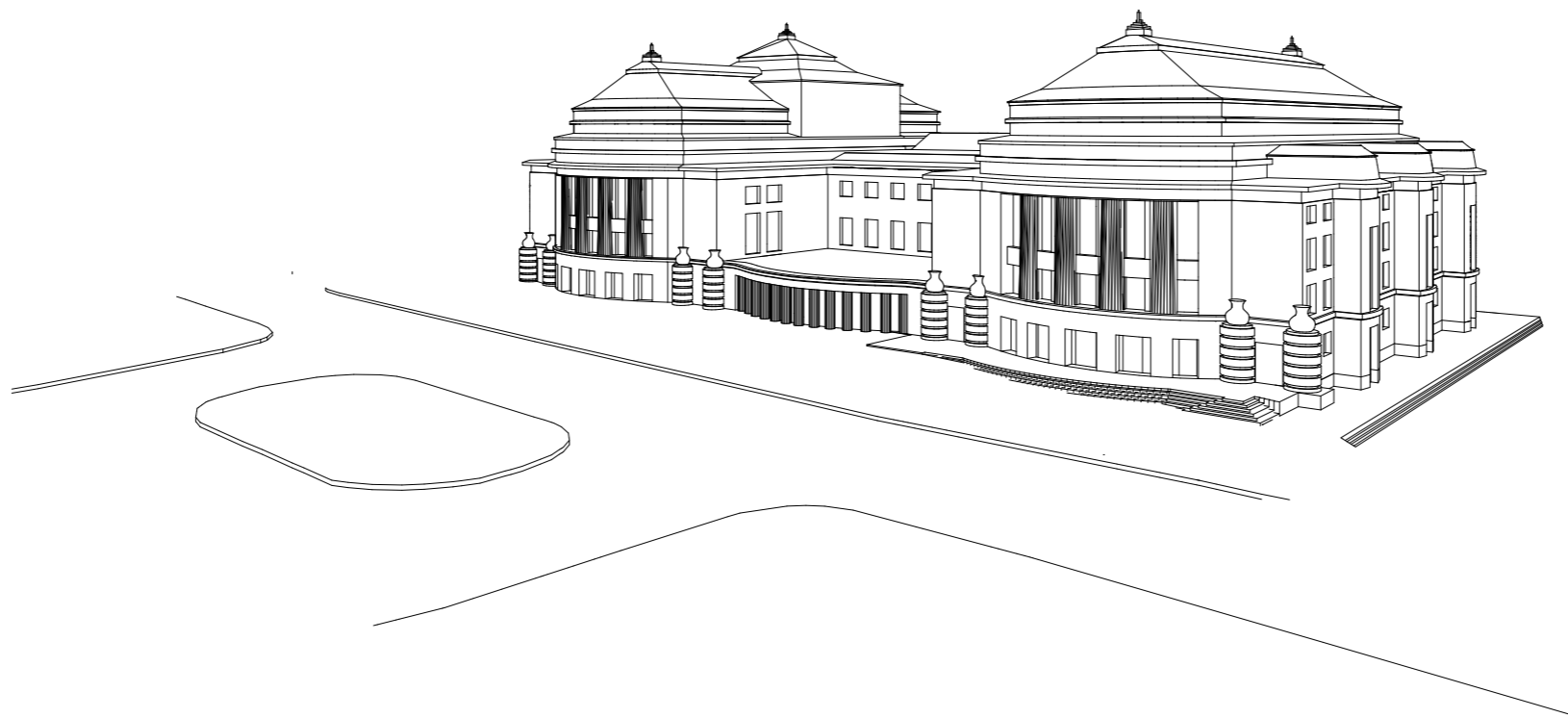
Täna seisavad rahvusooperi kasutajate ees ekspluatatsiooniprobleemid. Nimelt ooperisaali ja lava toimivuseks vajalike omaduste puudus, mis raskendab rahvusooperi töötajate ja artistide tööd ning vähendab etenduste kvaliteeti.

1. Vana hoone saali **akustilised omadused on kehvad**, [6] mistõttu kuuleb publik laval toimuvat halvasti ning lauljatel on raske oma kõla hinnata. [20]
2. **Orkestriauk on liiga väike** sajale muusikule. [11] See sunnib mängida vähendatud koosseisus või loobuda osast repertuaarist, sest füüsiliselt pole võimalik mahutada kõiki vajalikke instrumente. [9] Samuti on **orkestriauk pealava suhtes liiga kõrge**. [11] Orkestriaugust tulev heli tekib lava ette ja solistide häälele on väga keeruline sellest läbi pääseda. [21] See omakorda sunnib muusikuid ja lauljaid tegema lisatööd, mis aitaksid olemasolevas olukorras osaliselt etenduse kvaliteedi parandada. [11]
3. Estonia **lavaava laius** on 10,5 meetrit ja kõrgus kuni 6 meetrit. See on ooperiteatri jaoks väga väike. [6] Lavaportaali väiksuse pärast on sisu

edastamine saali lava esiservast 4 m tagapool ülimalt keeruline [8]. Eesti ooperikunst on tingimustes, mis ei vasta kaasaegsetele ooperi- ja muusikateatri esitamise nõuetele, mistõttu koostöö välismaa ooperiteatritega on peaaegu võimatu. [20] Nagu oli käsitletud eelmises peatükis, on Rahvusooperi eesmärk ja esinduslik funktsiooni propageerida ja tutvustada eesti kultuuri välismaal, mis toimib just läbi rahvusvahelise koostöö. [10] Ilma maailma kultuuriprotsesside loimimiseta ja riigi kunstiteoste positsioneerimiseta on eesti kultuuri identifitseerimine ja säilitamine võimatu.

4. **Külg- ja tagalavade puudus** raskendab ettevalmistustöid ning pikendab etenduse ajal dekoratsioonide vahetamisele kuuluvat aega või sunnib keerukate dekoratsioonide kasutamisest hoopis loobuma. [6]
5. **Pealava laius** jääb rahvusooperi lava balletitantsijatele väikseks, mistõttu ei saa kõiki liigutusi suurelt välja mängida või tuleb balletilavastustel dekoratsioonirohkusest loobuda. [11], [20] Lava külgkülissides puuduva ruumi tõttu pole tantsijatel võimalik vahetult ettevalmistust teha ning vahepeal on ruumipuudus koguni ohtlik. [11]

Probleemide põhjusteks on hoone tehnoloogiline vananemine, mille on üheltpoolt tinginud teatri- ja ooperikunsti areng aja jooksul, kuid ka fakt, et hoone projekteeriti algselt sõnateatri vajadusi arvestades [6] ning tänapäeval on Estonia oluliselt oma põhiprofiili muutnud.



Joonis 3. Estonia teatrihoone 2021. aasta. Autori joonis.

Hoone projekteerimisel pöörati vähem tähelepanu muusikateatri toimimiseks vajalikele ruumidele. [6] Esiialgu sobis see teatritrupi vajadustele, kuna peamine roll repertuaaris oli draamalavastustel. 1918. aastani lavastati operette ja väheseid oopereid, mis samuti pigem toetusid sõna- ja tegevuskoomikale, lauluoskusele suuremat tähelepanu pööramata [16]. Alates 1920. aastast hakkas juhtkonna vahetusega olukord muutma. [16] Opereti uuslavastuse tootmine kasvas, lisandus ka ballett, mis tähendas, et sõnalavastustele jäi järjest vähem ruumi ning draamatrupi suurus vähenes. [16] Nõukogude ajal sai draama, ooperi ja balleti kooseksisteerimine Estonia teatris lõpu ning draamatrupp saadeti laiali. [5] Siiani etendab Rahvusoper põhiliselt oopereid ja operette ning ballette täiskasvanutele ja lastele.

## LAHENDUSKATSED

Ruumide väiksusest hakati rääkima kohe pärast hoone valmistamist 1913. aastal, [22] kuid tõsist lõhet ühiskonna vajaduste ja ooperimaja tehnoloogilise arengu vahel arutleti esimest korda 1960. aastatel, mil vaagiti uue ooperimaja ehitamist. Sellest ajast peale on aeg-ajalt lahvatanud arutelud võimalikke probleemide lahendusest. Põhivariante on alati olnud kolm: vana hoone renoveerimine, täiesti uue hoone rajamine ning juurdeehitus. (vt joonis 5)

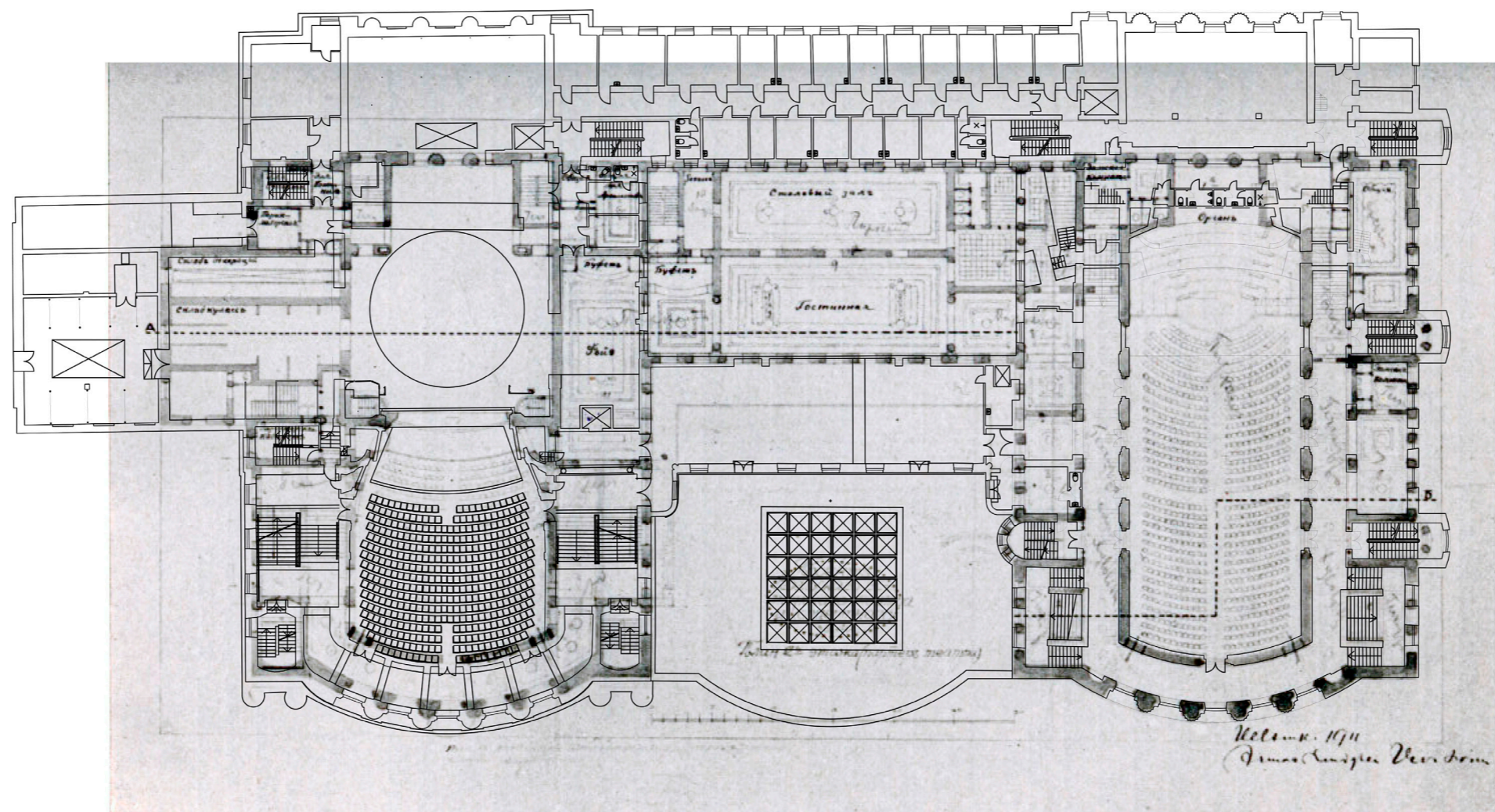
Uuest lahendusest rääkides ei saa jätta arvestamata rekonstrueerimis- ja renoveerimistöödega, mis probleemidele lahendust otsides vanasse hoonesse tehti. (vt joonis 5)

Pärast hoone väljaehitamist telliti hoone arhitektilt Armas Lindgrenilt krundi reaalkoolipoolse osa juurdeehituse eskiisprojekt, kus sooviti näha äripindu ja abiruume, kuid laiendusplaanid seiskusid Esimese maailmasõja puhkemise tõttu. [4] Taas kerkis ruumipuuduse probleem 1923. aastal. Lindgreni visiooni põhjal kavandati saalide vahelise keskmise osa peale kaks korrust. Lahendus teostati 1927. aasta suvel, kuid laiendussoov püsis. [4] 1936. aastal otsustas hoonet haldav osühisus kinni ehitada Valge saali esise rõdu ja rõdualuse ruumi. Estonia sai juurde saali, aga kaotas ehituskunstiliselt. [4]

On näha, et aja jooksul kasvasid kasutajate ruumivajadused ja ambitsioonid. Hoone välimus muutus ja üha vähem sobisid ruumid ainult Estonia seltsi huvide teenindamiseks. Laienemise vajadus oli aga pigem tingitud teatritegevuse kasvust, mitte tehnoloogilisest mahajäämusest.

Estonia teatri rasked päevad saabusid Teise maailmasõja ajal, kui 1944. aasta märtsipommitamises hoone purustati. Sõjajärgsetel aastatel oli Estonia kõige suurejoonelisem taastamisobjekt. [23] Sõjajärgse ülesehitustöö käigus tegi hoone läbi oma ajaloo suurimad muutused. Taastamisprojekti koostas Alar Kotli koos meeskonnaga. Hoone rekonstrueerimistööd said lõplikult valmis 1951. aastal. [4] Maja taastati täiesti uutelt ideoloogilistelt alustelt lähtuvalt. Arhitektuuris lähtuti klassitsismist, eemaldades juugendlikud jooned nii välis- kui sisearhitektuurist. [4] Hoone taastati sõjaeelsel kujust erinevalt sellepärast, et taheti teha palju paremat maja ja funktsionaalselt see eesmärk saavutati. [23] Arvukate väliste muutuste tõttu rekonstrueeritava fassaadi arhitektoonika muutmisest juugendstiilist klassitsismile ei sobi hoone välimus ühelegi arhitektuurilisele stiilile tänapäeval. Vaatamata kriitikale ja sellele, et hoone algne stiil ja välimus on muutunud, andsid lisatud fassaadidetailid ja mahud väärtust toleaeegse ajaloo ja arhitektuuri peegeldusena.

Kõige rohkem oli kahjustud hoone keskosa, seega on selles kõige rohkem muudatusi tehtud. [23] Lõunapoolne fassaadi keskosa oli välja lükatud (vt joonis 4). [4] Estonia puiestee pool kaotas hoone fassaad olulise tagasiaste ja intiimse sisehoovi. Pärnu maantee poolses küljes oli maja suurendatud 11 meetri võrra sügavuses ja loodud uus viiekorruselise kontoriplakk (vt joonis 4). [4] Siin jäeti ära sotsialistliku kultuuriasutusega sobimatud turuplatsile suunatud äriruumid, laod ning restoran. [23] Selle arvelt oli lisatud abiruumid, kuid seega tagafassaad muutus kiniseks ja monotoonseks. Selle tagajärjel jäi enne linnaga aktiivselt suhelnud maja tagakülj tühjaks. [23] Hoone



Joonis 4. 1913. aasta ja 2022. aasta hoone plaanide võrdlus. Allikas: Rahvusooperi arhiiv.

## REKOSTRUEERIMINE/RENOVEERIMINE

1927

Saalide vahelise keskkmise osa peale ehitati IV ja V korrus.

1936

Valge saali saaliesise rõdu ja rõdualunse ruumi ehitati kinni.

1946-51

Teise maailmasõja järgsel restaureerimisel suurendati hoone laiust 11 m Pärnu mnt tänava suunas ning vähendati sissepoovi Estonia pst pool. Rekonstrueerimisel kaotas fassaad oma juugendlikku detaile.

1991-92

Teatri- ja kontserdisaali vahele ehitati ühekorruseline talveaed.

1997

Suured renoveerimistööd. Hoone ehituskonstruksioonid olid avariohtlikus seisundis.

1998-2003

Uuendati teatri katused koos lavatorniga ning katuse alla ehitati välja pööningukorrus.

2004-05

Olid korrastatud hoone fassadid, uuendatud proovisaalid, töötajate puhkeruumid, liikumisteed ning suur osa lavatehnikast. Täiendati teatrisaali akustikat.

2006-07

Ehitati välja polüfunktsionaalne Kammersaal, Ostasaal ja balletti harjutussaal.

## UUE OOPERIMAJA EHTUSKATSE

1970

Esimene katse projekteerida Luise ja Tõnismäe tänava vahelisele alale uus ooperimaja, milleks korraldati arhitektuurivõistlus. Edasine töö aga seiskus ja krundi hõivas Rahvusraamatukogu.

1984

Korraldati kinnine arhitektuurivõistlus. Uus ooperimaja pidi asuma Süda tänaval. Võidutööks tunnustati Peep Jänese ja Henno Sepmanni rühma projekt. Ühiskonna vastumeelsused tekerdasid tööd ja projekt jäi teostamata.

Joonis 5. Estonia teatri funktsionaalsuse probleemi lahenduskatsete ajajoon. Autori joonis

sügavuse suurenemise tõttu põhjaküljel, idaküljel juurde tekkis kolmas trepikoda (vt joonis 4). [23] Teatri läänefassaadile kerkis juurde kolmekorruseline hooneplok. [4]

Pärast laiaulatuslikku funktsionaalset ümberkorraldust vaibusid ruumiprobleemid mõneks ajaks. Kuid areng ei seisa paigal ja 20 aasta pärast märgati taas tehnoloogilist lõhet. Lavaga seotus põ-hiprobleemid jäid alles. [6] Küll aga ei kaalutud seekord võimalust laiendada juba niigi palju muutunud teatrimaja, vaid tõstatati arutlused täiesti uue teatrimaja ehitamisest.

1970. aastal tehti esimese katse projekteerida Tallinnasse Luise ja Tõnismäe tänava vahelisele alale uus ooperimaja. Selleks korraldati arhitektuurivõistlus. [7] Edasine töö aga seiskus ning krundi hõivas Rahvusraamatukogu. [7] Arutelud jätkusid alles 1980. aastal. Alguses kaaluti teatrile juurdeehitust, kuid hiljem tunnustati see variant ebarahuldavaks ning tehti valik uue hoone rajamise suunas. Selleks korraldati 1984. aastal kinnine arhitektuurivõistlus. [6] Uus ooperimaja pidi asuma Süda tänaval ja olema 1980. aastal valminud kesklinna detailplaneeringu kavandatava uue kultuurikvartali peamine dominant. [24] Võidutööks tunnustati Peep Jänese [24] ja Henno Sepmanni rühma projekt. [24] Uue ooperihoone rajamiseks tuli lammutada Süda-Tatari tänavatel asetsevad puumajad, mis tekitas aga majaomanikes protestilaine. [7] Protestidega ühinesid kvartali muust arendusest huvitatud inimesed ja keskkonnakaitsjad, kes nägid ohtu imekombel Eesti kliimas kasvama läinud ja säilinud hõlmikpuule Pärnu maantee ääres. [6] Ühiskonna vastumeelsused takerdasid tööd ja projekt jäi teostamata. [7]

Seni on Peep Jänese ja Henno Sepmanni projekt olnud kõige eesrindlikum katse lahendada ooperikunsti arenguks ebapiisava tehnilise kvaliteetiga keskkonna probleem. Kuigi tasub märgata, et ühiskonnas ei tekiks protesti, oli hoonel suur oht pooleli jääda, sest ees ootasid pöördelised sündmused ning taastatud Eesti Vabariigil polnud ehitusraha kusagilt võtta. [6]

Pärast ebaõnnestunud katseid ehitada uus ooperimaja viidi 90ndatel ja 2000ndatel taas Estonias ellu mitmeid olulisi renoveerimistöid. 1991–1992. aastatel rajati teatri ja kontserdisaali vahele ühekorruseline talveaed (vt joonis 4). [4] Selleks ehitati majandushoov sammaskaaristu tagant välja. [4] 1997. aastal selgus tehnilise ekspertiisi käigus, et hoone konstruktsioonid olid osaliselt avariihohtlikus seisundis ja sellele järgnesid teatrihoone ulatuslikumad renoveerimistööd, milleks projekti koostas arhitekt Peep Jänes. [4] Selle tulemusena uuendati teatri katused koos lavatorniga ning katuse alla ehitati välja pööningukorru. [4] 1999. aastal hakkas Peep Jänes koostama ka Estonia teatri juurdeehituse ideelahendusi, kuid need jäid kasutamata. [25]

Teised olulisemad ja põhjalikumad tööd Estonia ajaloos toimusid 2003-2007. aastatel ja nende käigus rekonstrueeriti lava oluliselt. Töö tulemusena likvideeriti tõsine tehnoloogiline lünk. Lavatehnoloogia ja -tehnika tegid hüppe 19. sajandist 21. sajandi. Lava tehnoloogiliseks rekonstrueerimiseks kuulutati välja konkurss, mille võitis ettevõtte Prantsusmaalt. [6] 2004. aastaks olid korrastatud hoone fassaadid, uuendatud proovisaalid, töötajate puhkeruumid, liikumisteed. [4] 2005. aasta suvel renoveeriti publikuruu-

mid. [4] 2007. aastaks ehitati välja polüfunktsionaalne Kammersaal, Otsasaal ja balleti harjutussaal. Lõpetati Rahvusoperi laokompleksi väljaarendamine Suur-Sõjamäel. [26] Ladude ja töökodade kolimine teatrimajast linnast välja oli lahendus majasisese ruumipuuduse probleemile juba niigi puuduliku võimsusega teatris.

Vaatamata arvukatele modifikatsioonidele oli endiselt probleemiks ruumipuudus ning kriitilisemaks oli muutunud teatrisaali taga- ja külglavade puudus. Abilavad ei olnud esialgses projektis ette nähtud, kuna sõnateatris pole nende olemasolu oluline. [6] Renoveerimise ja ümberehituste käigus laiendati lavaruumi, tekkisid väikesed külglavad lavaga külgnevate ruumide arvelt (vt joonis 4). Pärast hoone tagumise osa pikendamist loodi sõjajärgsel ümberehitusel väike tagalava ning endine algne tagalava oli pealavaga ühendatud selle suurendamiseks. Viimasel renoveerimisel oli kaasatud akustikainsener Linda Madalik, [4] kes viis läbi mõõtmistööd ja tegi lahenduse saaliakustika parendamiseks. Akustika parandamiseks on tehtud väikseid täiustusi, näiteks materjalimuudatusi: kaotati helinelavad katted, asendati toolimaterjalid ning samuti ehitati tagumise toolirea asemele akustiline sein. [4] Kuigi akustika oli paranenud, ei olnud probleemi võimalik lahendada väikeste sekkumistega, sest põhipõhjuseks on ruumi väike kubatuur ja vale proportsioon, mille suurendamine on võimatu. [17] Sõnateatrile sobiv akustika ooperile ei sobi. [6]

## TÄNAPÄEVA ARUTELUD

Endiselt jääb aktuaalseks vajadus ooperikunsti kui sotsiaalse suhtluse, ühiskonna harimise ja rahvakultuuri edendamise vahendi järele ning see kogub üha enam hoogu juurde teatrietenduste külastatavuse suurenemisega [27]. Samal ajal on Eesti ooperikunst kriitilises seisus. Ooper eksisteerib sada aastat kitsastes tingimustes, mis takistab selle arengut. Ühiskonnal peab olema võimalus nautida ooperi- ja balletikunsti maailmatasemel ning näha muusikateatri teoseid sellisel kujul, nagu need algselt mõeldud loodud. [21] On tähtis, teatris oleks võimalik näidata maailmas loodud ooperi ja balleti literatuuri tervikuna, mitte vaid selle osa ja sedagi piiratud mahus. [9]

Vajadus uue mahu ehitamiseks on vältimatu ja ilmne. Rahvusoper Estonia majaprobleeme ei saa täna enam lahendada üksikute ruumide laiendamise või rekonstrueerimisega. Nii tekib teine põhiküsimus: kas uus hoone või juurdeehitus on õige vastus ühiskonna vajadustele ja püüdlustele? Sellele küsimusele vastamisele on eelnenud pool sajandit kestnud pikki arutelusid.

Möödunud 2021. aasta jooksul kaaluti Riigikogus otsust Rahvusoperi juurdeehituse või uue ooperimaja rajamise rahastamisest Kultuurkapitali raames. Teema tekitas professionaalide seas laialdase diskussiooni kinnistel koosolekutel või vestlusringides, mis omakorda oli kajastatud aruannetes ja meedia reportaažides. Rahvusoperi poolt on ühiskondlikku avatud diskussiooni igati toetatud, kaasates võimalikult palju eksperte ja osapooli. [9]

Varasemad katsed ehitada uus ooperimaja või juurdeehitus olid määratud läbikukkumisele avaliku arvamuse kokkupõrgete tõttu. Juba on selgunud, et probleemi lahendamiseks tuleb leida kompromissi. Kõigi osapoolte rahulolu selles küsimuses on võimatu ja ohverdamine vältimatu.



## UUS OOPERIMAJA HOONE

Ainult uusehitusega on võimalik projekteerimisülesanne ning ruumiprogrammi suurepäraselt lahendada nii, et enam ei pea järeleandmisi tegema. [28] Sellest lähtuvad paljud institutsioonid otsuste tegemisel arvates, et olemasoleva teatrihoone asukohal pole enam võimalik saavutada tänapäevastele nõuetele vastavat lahendust.

Uue ooperihoone ehitamiseks sobivate asukohavariantide leidmiseks viis Eesti Arhitektide liit läbi 2010. aastal linnaehitusliku analüüsi. Selle käigus kaaluti 30 paigutusvarianti. Neid vaadeldi ning analüüsi käigus valiti nende hulgast 5 linnaehituslikult kõige sobivamat kohta [29]. Otsustamisel kasutati mitmeid kriteeriume. Eelkõige peab asukoht olema linnakeskuses ning kohal peab olema tagatud hea juurdepääsetavus eelkõige jalakäijatele ja ka ühistranspordiga liiklejale ning autodele. [29] Vaadeldi ka piirkonna ümbrust ja konteksti. Uus hoone peaks tekitama uue linnaruumi, mis kutsuks külalisi asukohas viibima ka pärast etendust. [29] Viimasena on toodud linnaehituslik ja mentaalne side vana Rahvusooperi hoonega. [29] Need perspektiivsed asukohad olid (vt joonis 6):



Joonis 6. Uue ooperimaja pakutud asukohad [29]. Allikas: väljavõte Maa-ameti kaardirakendusest. Autori interpretatsioon.

1. Admiraliteedi basseini ja Poordi vaheline ala
2. Ahtri tn 3 ja Laeva 2 – Admiraliteedi basseini kagu külg
3. Lootsi tn 13 / Sadama tn 25 / Uus-Sadama tn 19 - Tallinna Sadama Kagukai, Põhjaväila ja mere vaheline ala
4. Kalaranna 1 - Kalasadama piirkond
5. Pärnu mnt 31 – 41 – Rävälä pst pikendus, Süda tn ja kino Kosmose vaheline ala

Autorite poolt toodi kõige paremate variantidena välja Admiraliteedi basseini kõrval olevad asukohad (1. ja 2. punkt), mis linnaruumi analüüsi seisukohalt olid samade omadustega ja erinesid vaid oma asukoha poolest basseini suhtes. Lisaks eelnevalt toodud kriteeriumitele rõhutati selle asukoha puhul linnaruumilist seost Vanalinna ja merega. Koht lubas kesklinna südame arengut, ühendades uusarendusega piirkonna (Rotermanni kvartal) Vanalinna väärtusliku arhitektuuriga. [29]

Võrreldes rahvusooperi praeguse asukohaga asuvad uued krundid linna südamest kaugemal. Seda kompenseerib seos merega, mis võimaldab luua atraktiivse linnakeskonna ja integreeritud arhitektuurseid maastikke. Sama eeskujuga järgi ehitati mõned ooperiteatrid Euroopas (Oslo, Kopenhaagen) linna äärealade sadamaalasil kasutades. [30] See annab võimaluse luua piirkonnas ooperimaja ümber uue kultuurikvartali. Eriti hästi toimiks see Linnahalli naabruses (4. punkt - Kalaranna 1), mida plaanitakse rekonstrueerida konverentsikeskuseks. [31]

Selle nimekirja koostamise ajal ei kaalutud veel arusaama era- ja avaliku raha koostoitmise otstarbekusest ning seetõttu valiti asukohad kas linnale või riigile kuuluvad või eraõiguslikud edasise väljaos-tuplaaniga. [31] Seega ei saanud paljusid variante, sealhulgas pa-rimaks peetuid, edasi kaaluda ega ole need ka realiseerunud, kuna krundi hinnas ei õnnestunud kokkuleppele jõuda. [31]

Krundi väljaostmise puhul kuluks sellele pool eelarvest, mis tõstab oluliselt ehituse maksumust. Spetsiaalse funktsiooniga uue hoone ehitamisega kaasneb aga ka suurem risk,

osaliselt sellega kaasnevate lisakulude tõttu ja järsult kasvavate käidukuludega. [28] Seega äriolukorra muutumisel võib kavandatud miljardeid maksva täiesti uue ooperimaja olla koondamise ja takerdumise ohus. [32]

Isegi kui leitaks uuele ooperimajale ideaalne krunt, ei langetaks otsus üheselt, sest uue hoone väljaehitamine tähendaks rahvussümbolile oma tegevuse lõpetamist ning identiteeti kaotamist. Kui ehitada uuele asukohale ülitehniline ja kaasaegne ooperimaja, siis oleks see lihtsalt kvaliteetne, mis vastab kaasaegsetele vajadustele, kuid sellest ei oleks enam rahvuslikku kultuuriga koos välja kujunenud sümboli tähendust. [9] Rahvuslikku teatrimaja „ei kujunda kvaliteetne ruum, vaid rahva ajalooline ja kultuuriline mälu.“ [9]

Uude majja võiks kolida teatritrupi ja rekvisiite, kuid kultuuripärandit ja ajaloolist tähendust ei saa kolida. Kui Rahvusoperi funktsioon viia mujale asukohale, kerkiks küsimus vana Estonia teatrihoone uuest täitmisest. [32] Seoses hoone ümberehituse käigus tehtud laiendamisega on tänaseks teatrimaja ja saal sõnateatri vajadusteks liiga suured. Juurdeehitusega oleks võimalik säilitada füüsiline, funktsionaalne ja vaimne side vana teatrimajaga. Kultuurisümbol oleks sunnitud jääma tühjaks või otsima endale uut funktsiooni, selle asemel, et jätkata elamist ajalooliselt väljakujunenud otstarbe ning põlvkondade pärandina.

Uus maja ega Rahvusoper saaks enam kanda nime „Estonia“, kuna see nimi on seotud Estonia seltsiga, millest sai alguse seltsimaja, mida peame Estonia teatriks. Luues uude asukohta uue kõrgtehnoloogilise ooperimaja, võtaks

see Estonia teatrilt ära selle rahvusvahelise esindusliku eesmärgi. Samas ei oleks sellele võimalik üle kanda „rahvuslikku“ tiitlit, kuna ta ei vastutaks rahva kultuuripärandi eest isegi siis, kui oleks õigus seda rahvusvahelisel areenil esindada. Nii tekiks kaks eraldi rahvusteatri, kultuuriline ja uustehnoloogiline. Seega oleks uue teatri loomise tulemuseks „rahvusliku teatri“ killustumine, mille tulemusena keegi ei saaks seda tiitlit enam täies mahus kanda.

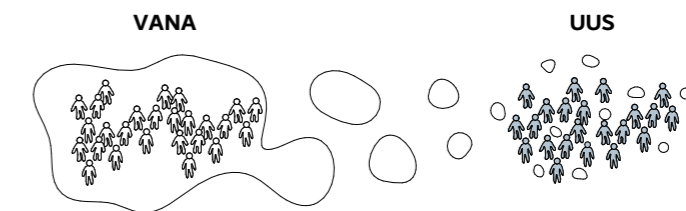
## JUURDEEHITUS

Juurdeehitus on see, mida rahvusooper ise soovib. Nii selgub intervjuust rahvusooperi juhi Ott Maateniga. [33] Estoonlased armastavad oma koduteatrit ning teavad selle märgilist tähendust nii eesti kultuuri kui riikluse arengu jaoks. [32] See hoone on „palju rohkem kui mõni muu „õige“ teater“ [6]. Nende seinte vahel on tunda sidet kõikide artistide põlvkondade ja nende pärandiga. Siin toimusid Eesti teatri-, ooperi- ja balletikunsti ajaloolised etendused ja kultuurisündmused.

## TRADITSIOONIDE HOIDMINE

Nagu eelmistes peatükkides oli käsitletud, kannab Rahvusooper olulist rolli eesti kultuuri ja rahvusliku identiteedi kujunemisel. Teatris on väljakujunenud vaimsus ja traditsioonid, mis on olulised nii ooperi külastajatele kui ka kogu Eesti ühiskonnale. Eesti ooperikunst omab institutsionaalset identiteeti, mis on tugevalt seotud Estonia teatrihoonega väljaehitamiseiga. [5] Just teatri hoone määrab Estonia ooperi välimuse ning selle tekkimise. Juurdeehitusega säilib eesti ooperikultuuri identiteet ning kultuuripärand teater Estonia jätkab oma elu samas vaimus. Ta on ja jääb täidetud sellega, millega ta on läbi ajaloo täidetud olnud, samuti arendab ta oma sisu ja lugu edasi (vt joonis 7). [21]

Rahvusteatrid on riigi teatritaseme ning ka rahvakultuuri esindajad. [5] Tänapäeval seisavad rahvusteatrid silmitsi rahvusvahelise koostöö, globaliseerumise ja euroopastumisega, mis on põhjustatud konkurentsi. [10] Rahvusteatrid on muutnud oma eesmärgi rahvusluse edendamise riigis kultuuri integreerimisele rahvusvahelisse konteksti. Integratsioon ei toimu aga ühepoolset. Kui suuremate riikide rahvuslikku identiteeti võib pidada stabiilseks, siis võivad väiksemate riikide rahvused tunda end kultuurilise säilimise suhtes haavatavamana globaliseerumise ja euroopastumise tagajärjel. [10] Sellistes tingimustes on eriti oluline rahvusliku identiteedi ja teatrikultuuri pärandi säilitamine.



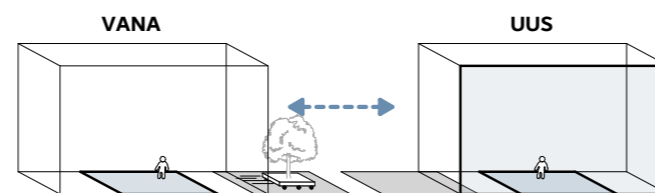
Joonis 7. Traditsioonide hoidmine. Autori joonis.

## VANA JA UUE SÜNERGIA

Juurdeehitus võiks rikastada rahvussümbolit, olla osa selle ajaloo jätkumisest uuel sajandil tehnoloogia arendamise tulemusena. Selle lahendusega oleks võimalik tagada vana ja uue mahu koostöö. [33] Uued ruumid toetaksid vana hoone funktsioneerimist ning lahendaksid ruumipuuduse probleemid. Samal ajal võiks uus juurdeehituse maht oma ehitusmahtu vähendada, kasutades olemasolevaid ruume vanas hoones. [21]

Intervjuust rahvusooperi juhi Ott Maateniga selgub, et Rahvusooper soovib saavutada kahe lava koostoimimist, kus uue juurdeehitatud pealava taga- ja külglavad töötaksid ka vana lava abilavadena (vt joonis 8). [33] Kuigi teatri juurdeehituste praktika on maailmas praktiseerinud oleks see lavade ühenduse lahendus rahvusvahelises plaanis unikaalne.

Elu hoidmine vanas hoones ja selle kasutusse jätmise vastab jätku-suutliku ehitamise põhimõtetele, vähendades CO<sub>2</sub> heitkoguseid, mis tekiks uue hoone rajamise puhul.



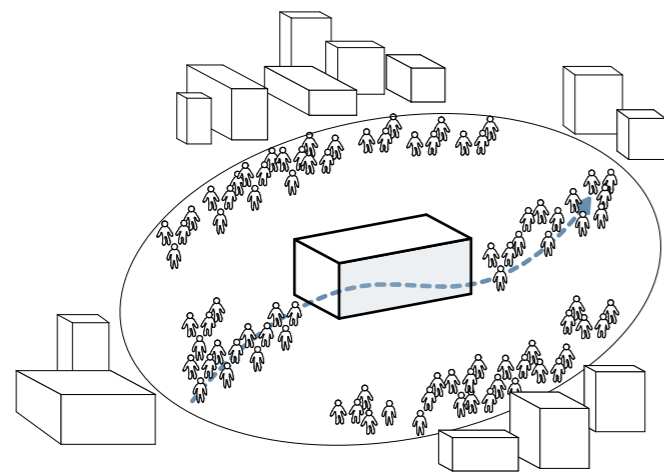
Joonis 8. Uue ja vana lava koostoime. Autori joonis.

## KESKNE ASUKOHT

Geograafiline koht ja arhitektuurne keskkond, milles teatrikunsti esitatakse, määrab esitluse iseloomu ja energia. Kesklinn on linnaühiskonna tuum ehk koht, kus toimub linna elu ja kohtuvad elanikud erinevatest linnaosadest. Keskkes kohas asuv teater suhtleb pidevalt ühiskonnaga ning edastab kultuuri ja kunsti ümbritsevasse linnaruumi. Sellega tugevdab teater oma sidet ühiskonnaga ning realiseerib oma sotsiaalset ja hariduslikku funktsiooni parimal võimalikul viisil.

Estonia teatrimaja asub päris linna südames Vanalinn - Tallinna turismikeskuse - jalamil. Vanalinn ja ooperimaja töötavad vastastikuse kasu nimel. Vanalinn ja kesklinna asukoht tõmbaksid ooperiteatrisse külastajaid ning uue ooperi- ja balletisaali mahtu tekkimine lisaks veelgi kesklinna uut tõmmet. [9]

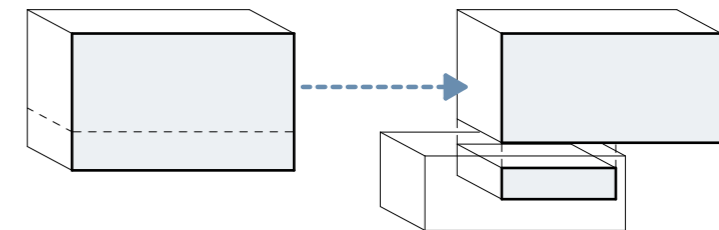
Kesklinnas asudes on teatrihoonel hea juurdepääsetavus nii turistidele kui kohalikele jala, ühistranspordi või autoga. [21] Siin on ühistranspordi seisukohalt ligipääsetavuse seisukohalt väga hea strateegiline asukoht. Ühistranspordi liinidega hea sidusus on oluline autokoormuse vähendamisel ooperimaja külastamisel (vt joonis 9).



Joonis 9. Keskne asukoht. Autori joonis.

### MAJANDUSLIKUD TEGURID

Majanduslikust vaatenurgast oleks juurdeehitus ratsionaalne ja mõistlik lahendus. Vana ja uue hoone koostoime lubaks integreerida nende funktsioone, kasutades olemasolevaid ruume vanast teatrihoonest (vt joonis 10). [21], [32], [33] Sellest tulenevalt on juurdeehituse ehitusmaht ja maksumus mitu korda väiksem kui terve uue ooperimaja ehitamine. [32] Seega on finantskoormus juurdeehituse rajamiseks ja selle edaspidiseks ülalpidamiseks väiksem ning kokkuvõttes on see variant mõistlikum arvestades võimalikke tulevasi majandusliku ebastabiilsuse perioode. [32]



Joonis 10. Uue hoone ruumipogrammi vähendamine vana hoone ruumide arvel. Autori joonis.

## KRITIKA

Tallinna Linnaplaneerimise Ameti ja Muinsuskaitse Ameti hinnangul tooks juurdeehitus kaasa palju ja suuri negatiivseid mõjusid olemasolevatele keskkonna, kultuuri- ja linnaruumilistele väärtustele. [34] Nad on koostanud nimekirja piirangutest, mis takistavad ja vaidlustavad Rahvusooperi juurdeehituse otsust. Peamised piirangud on järgmised:

Estonia paikneb UNESCO maailmapärandi nimekirja kuulual Tallinna Vanalinna muinsuskaitsealal, mille põhimäärusest tulenevad juurdeehituse rajamisele piirangud.

1. Maa alla ehitamisega läheb juurdeehitus vastuolu muinsuskaitse õigusaktide ja põhimõtete vastu. [35] Planeeritava uusehitise alla jääb 16.–19. sajandist pärinev poolbastion, aga ka seda ümbritseva Vanalinna keskaegse kaitseehitiste täies ulatuses muldkindlustuste võõrdise [34]. Seetõttu kahjustab operihoone lava mehhanismideks vajalik maa-alune ruum säilinud vanu muldkindlustuse osasid.
2. Juurdeehituse oodatav maht uuel turuplatsil asub Vanalinna vaatesektoris. Eeldatakse, et operilavastuste tootmiseks vajalikud hoonemahud mõjuvad domineerivalt ja mõjutavad negatiivselt Vanalinna vaadeldavust erinevatest suundadest. [36] Samamoodi hakkab juurdeehitus varjama Rahvusooperi hoonet, mis on iseenesest rikkalike fassaadielementidega kujundatud kultuuripärand.

[35]

3. Pärnu mnt poolne asukoht ehk Rahvusooperi tagune krunt on ajaloolisest hoonestusest vaba ala ja eraldatud turuplatsi jaoks. Seega ei säilitata juurdeehituse rajamisel Vanalinna ajalooliselt väljakujunenud linnaehitusliku struktuuri. [35]
4. Soovitud lahendusmahud võivad rikkuda Tammsaare pargi rekonstrueeritud looduskaitsealuse territooriumi ning tuua kaasa haljastuse likvideerimise. [34]

Samal ajal ei ole hoonestus valitud krundil kooskõlas Tallinna üldplaneeringuga, mille järgi planeeritav ala on tähistatud kui metsade, parkide ja looduslike haljasalade piirkond. [35] Tallinna üldplaneering on vastu võetud 2001. aastal ning see hakkab aeguma ehk seega ei ole selle piirangud muutumatud. Juurdeehituse arendamine nõuaks üldplaneeringu ülevaatamist ja sellesse muudatuste tegemise kaalumist.

## KOMPROMISS

Kavandatav Estonia juurdeehitus toob paratamatult kaasa negatiivseid tagajärgi olemasolevale keskkonnale. Teatripraktikas on ooperi- ja balletietenduste ettevalmistus ülimalt keeruline protsess, milleks on tarvis palju füüsilist ruumi. Tavalised ooperimajad on suured ja esinduslikud hooned, kõrgete mahtudega maa peal ja sügaval maa all. Põhjuseks on vajalikud lavasüsteemid ja mehhanismid. Lavatorn vajab 25-30 meetrit kõrgust ning pealava tõstukite süsteem vähemalt 8 meetrit. [19], [37]. Sellest tulenevalt hakkab hoone lavatorn olema sama kõrgusel kui vana hoone ning maa alla minek ja seega ka muldkindlustuse kahjustamine on vältimatu.

Arvestades aga hoone kultuurilist tähtsust ja selle tulevast panust rahvakultuuri arengusse, on selge, et lihtsat otsust on võimatu teha ning vajalik on kompromiss.

Peamised vastuolulised punktid on üheltpoolt ajaloolise hoone funktsionaalsuse ja vaimsuse säilitamine või maa-aluste kultuurimälestiste ja vaatesektorite säilitamine. Valik on siiski vältimatu, sest olukord ei saa jääda lahenduseta. Küsimus on, kas kesklinnas asuv teatrihoone jääb terviklik, puutumatu ja nähtav, kuid tühi või modifitseerub oma arhitektoonika ja linnaehitusliku struktuuri, säilitades seejuures ka kultuurisümboli vaimu ja sisu. Ala modifitseerimine tähendaks ka kultuuripärandi progressi, samas mahajätmine pigem regressi. Olukorra teeb keeruliseks hoone strateegiline asukoht linna keskses kohas. Juba sellepärast ei saa hoone jääda unustatud eksponaadiks.

Muinsuskaitseameti huvides on säilitada kasutus- ja eluvõimalused kultuurimälestistest hoonetes. Tänapäeval teatrihoone Estonia ja selle saali mahud on liiga suured sõnateatri otstarbele ning alternatiivvariandi realiseerimisel ehk uue ooperihoone väljaehitamisel kaotab Estonia teatrihoone oma identiteeti ja otstarbe. Uue ooperihoone väljaehitamise ei saaks Estonia teatrihoone ega enam ka mitte uus ooperimaja "rahvusliku" tiitlit täies ulatuses kanda. Nii tekib rahvusliku teatri killustumine uustehnoloogilise ja kultuurivastutust kandva Estonia teatri vahel.

Ooperiteatri probleemi ajalugu on näidanud, et nii keerulise küsimuse, mahuka ning suure kultuurilise tähendusega hoone osas otsuse langetamisel on võimatu rahuldada absoluutselt kõigi osapoolte huve. Kõigi ajalooliste traditsioonide ja esemete säilimine selles küsimuses on võimatu, igas variandis saavad need kahjustatud. Erinevus on selles, et uue alternatiivrahvusooperi väljaehitamise ja säilinud maa-alune füüsiline kultuuripärand, mis inimese igapäevaelus rolli ei mängi. Juurdeehitusega aga on säilinud ühiskonna vaimse kultuuritraditsioonid ja mälestused, mis on ühiskonna vastasmõjus aktiivsed ning millel on ka kalduvus areneda. Asukohaga arvestamine võimaldab täielikult ellu viia teatri sotsiaalset ja hariduslikku funktsiooni, säilitades paigutuse kesklinnas. Funktsionaalne seos Rahvusooperi vana hoonega võimaldab säilitada hoone identiteeti ning aitab kaasa traditsioonide säilimisele ja elu jätkumisele rahvussümboli tiitli all Eesti rahvale ja maailma kontekstis. Samal ajal peab juurdeehitus vastama mälestise muinsuskaitse seaduse § 3 lg 3 toodud põhimõttele, et lisatav uus peab toetama ja aitama esile tuua varem loodud väärtusi. [38]

## OTSUS

Riigi kunstilise ja sotsiaalse loomingu toetamisel on olnud oluline roll Eesti Kultuurikapitalil, mida rahastatakse alkoholi-, tubaka- ja hasartmängumaksudest ning dividendidest. [2] Kultuurkapitali nõukogu toetab vastavalt Riigikogu otsusega kinnitatud pingereale riiklikult tähtsate kultuuriehitiste rajamist ja renoveerimist. [8]

13.09.2021 toimunud lõplikul lugemisel kinnitas Riigikogu pingerea, mille hulgas on Rahvusooperi praeguse hoonet juurdeehitus. [8] Komisjon analüüsis mitut paralleelset projekti, sealhulgas ka uue ooperimaja ehitamist ja pidas kõige „jõukohasemaks ja samas olukorda ikkagi parandavaks“ [30] konkreetselt Estonia teatrihoone juurdeehituse projekti.

Kultuurikomisjoni esimehe Aadu Musta sõnul oli Riigikogu ja kultuurikomisjoni poolt pakutud kultuuriobjektide osas otsuse langetamisel määravaks kriteeriumiks tugev positiivne mõju kogu Eesti kultuurile, mis soodustab erinevate kultuurivaldkondade koostööd ning samuti jätkusuutlikkus, objekti eeldatav maksumus ja edasine ülalpidamine. [8]



**III OSA**

## RAHVUSOOPERI VAJADUSTE

### HINDAMINE

Käesolevas töös viidi läbi Rahvusoper Estonia vajaduste hindamine ning võrdlev analüüs kaasaegsele ooperimajale esitavate nõuetega. Selle tulemusel koostati ruumiprogramm, hoone tehniline kontseptsioon ning arhitektuurne projekt. Uuriti erinevate teatri- ja muusikavaldkonna ekspertide, arhitektide ja poliitikute arvamusi meedias ja kirjanduses ning viidi läbi vestlused ja konsultatsioonid Rahvusoperi juhi, haldusjuhi ja pealavameistriga. Ruumivajaduste hindamise aluseks on kasutatud varasemaid analüüse ja Ansambel arhitektuuribüroo [39] ja Timo Tuovila [40], [41] poolt koostatud ruumiprogrammi.

### LAVAKONTSEPSIOON JA LAVATEHNIKA

Teatritele mõeldud lavaava ja lava suuruse kohta pole kindlaid reegleid ega standarte. Teatreid projekteeritakse lähtudes konkreetsetest soovitatavatest lava võimalustest ja kasutusvajadustest, esitavatest žanritest, teatritrupi repertuaarist, aga ka eeldatavast publiku suurusest ja muudest teguritest. [19] Rahvusoperis Estonia etendatakse ooperid, operetid, balletid ja laste lavastused. Sama žanritega jätkatakse ka uues saalis.

Estonia teatrihoones on oluline üüri Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, mille tegevusega võiks juurdeehituses arvestada ning pakkuda nende ruumide vajaduste probleemidele lahendust. Esiteks vabanevad osaliselt ruumid

vana hoone sees Rahvusoperi ruumide kolimisega uude mahtu. Lisaks võib kaaluda uue lava ja saali sümfoonilise muusika esitamise võimalust. Seega teatrisaal oleks multifunktsionaalne ning pakkuma võimalusi kõigipealt tehniliselt kaasaegset lava ooperi- ja balletietendusteks, kuid ka orkestriaugu lavaga ühele tasapinnale viimise võimalus kontsertidele ja tseremooniatele. [11] Akustilised tingimused aga võiksid olla korrigeeritud reguleeritava või demonteeritava akustilise paneelidega lava ja saali kohal (vt joonis 13). [42]

Suur osa teatri projekteerimisest, lava mõõtmetest oli tugevalt mõjutatud teiste maailma teatrite ehitamise kogemusest. [19] Kui teatrimajas soovitakse vastu võtta teiste

riikide lavastusi ja truppe, peab seal olema tagatud sama kvaliteetne etendusruum ja -koht kui nende truppide koduteatrites. [19] Seega on teatrite ehitamise suundumused ja reeglid maailma praktika poolt tugevalt mõjutatud ning sellest kujunevad nõuded teistele uutele teatritele.

Autori poolt oli läbiviidud Euroopa ja Ameerika linnade ooperiteatrite võrdlevanalüüs Rahvusoperi juurdeehituse uue ooperisaali lava ja portaali suuruse määramiseks. Aluseks oli võetud G. Leitemanni poolt kogutud andmed ooperiteatrite kohta [19] (vt joonis 11).

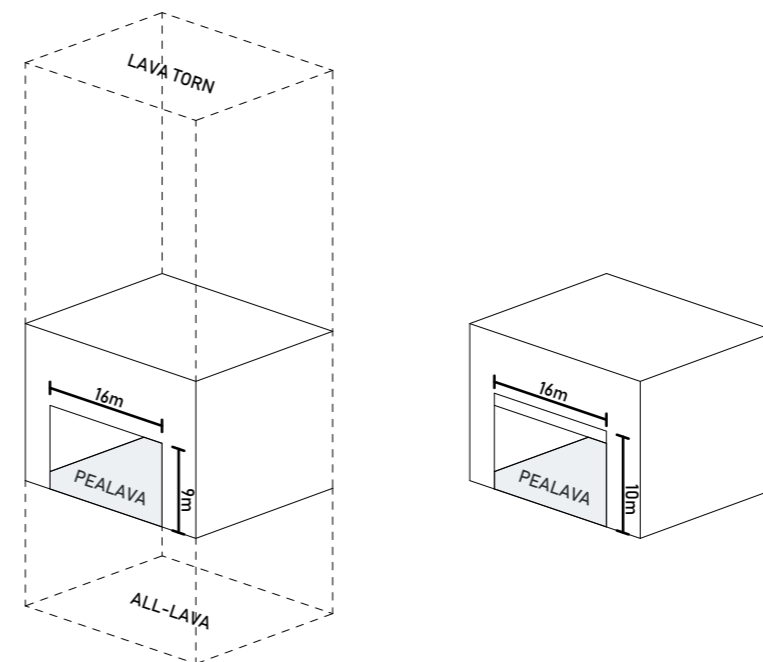
		Lava			Lavaava		
		Laius (m)	Sügavus (m)	Lavatorni kõrgus (m)	Laius (m)	Kõrgus (m)	
1778	Milan	<b>Teatro alla Scala</b>	58,8	19,8	31,1	15,2	8,5
1857	London	<b>Royal Opera House</b>	28,3	17,1	22,9	14,6	11,9
1875	Paris	<b>Palais Garnier</b>	53,0	24,4	34,1	15,2	8,5
1966	New York	<b>Metropolitan Opera House</b>	30,8	21,9	35,4	16,5	12,5
1993	Helsinki	<b>Ooppera</b>	25,0	19,0	26,7	16,0	10,0
2005	Copenhagen	<b>Copenhagen Opera House</b>	30,2	21,0	30,2	16,0	11,2
2006	Toronto	<b>Four seasons Centre</b>	36,9	18,0	33,5	15,8	11,9
2008	Oslo	<b>Oslo Opera house</b>	27,7	19,5	27,1	16,0	9,8
2009	Dallas	<b>Winspear Opera House</b>	33,5	18,6	27,4	15,2	10,7
1913	Tallinn	<b>Rahvusoper Estonia</b>	16,0	22,0	22,0	10,5	6,0

Joonis 11. Maailma ooperimajade lava ja lavaava mõõdud. G.Leitemanni [19] tabeli autori interpretatsioon..

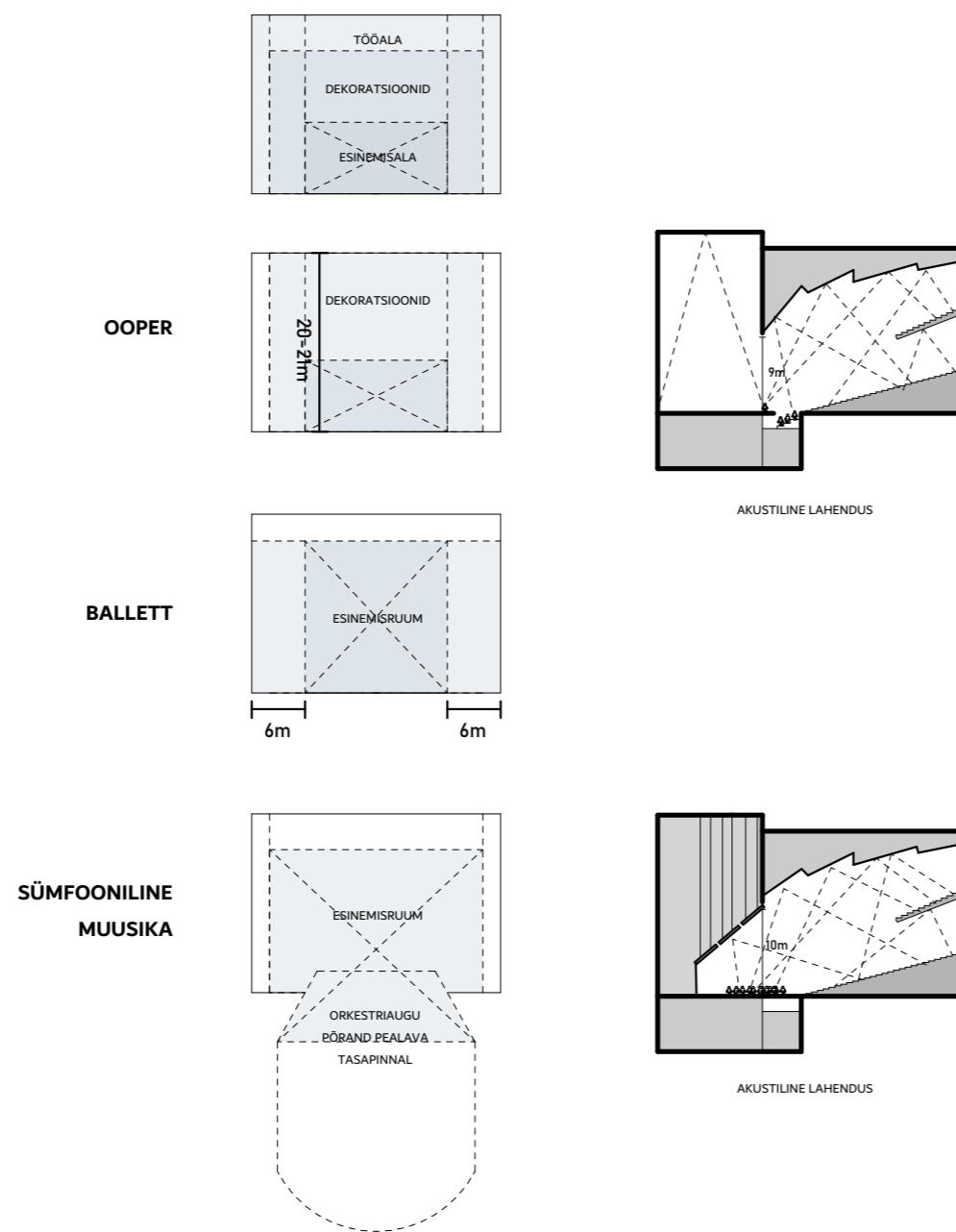
Ooperiteatri süda on lava ja kogu maja projekteerimine algab lavaava ehk lavaportaali suurusest. Ansambel AB arhitektuuribüroo [39] pakutud lavaava kõrgus on 9 meetrit ja laius on 16 meetrit (vt joonis 12). Need näitajad on analüüsitud ooperiteatrite seas keskmised, mõõdud oli pakutud ka teistes allikates [41], [43] ning on kinnitatud Rahvusoperi poolt [33].

Tänapäeval on lavaava ja eeslava sageli kohandatavad et tagada mitu lavastusvarianti. Lavaava suurus võiks olla reguleeritav, et lubada portaali erinevaid suurus. [19] Kuna planeeritud on multifunktsionaalne saal, sümfoonilise muusika kontsertide esitamiseks tahetakse kõrgemat lavaava, et vähendada ruumi kõrguse erinevust auditooriumi ja lava vahel ja seeläbi luua ühise akustilise ruumi (vt joonis 13). [19] Seega võiks lavaava kõrgus olla suurenenud 10 meetrini ning projekteeritud suurusega 16x10 meetrit, kuid ooperi- ja balletti lavatuste jaoks arvestatakse edaspidi 16x9 meetrit lavaavaga.

Järgmisteks olulisteks mõõtmeteks on pealava laius, sügavus ja kõrgus. Lava suuruse määramisel võetakse aluseks Burris-Mayer ja Cale'i proportsioonid ja arvutuskontseptsioon. [19] Need seovad lava suuruse lavaava laiusega ( $w$ ). Nende kontseptsiooni järgi on lava laius võrdne kahe lavaava laiusega ( $2w$ ) ja lava sügavus on võrdne 1,25 lavaava osaga ( $1,25w$ ). [19] Need määravad teatrihoone lava kavandamise aluse, kuid lava mõõtmed sõltuvad ka konkreetsete esitatavate etenduste tüübist.



Joonis 12. Lava mahud ja lavaava. Autori joonis.

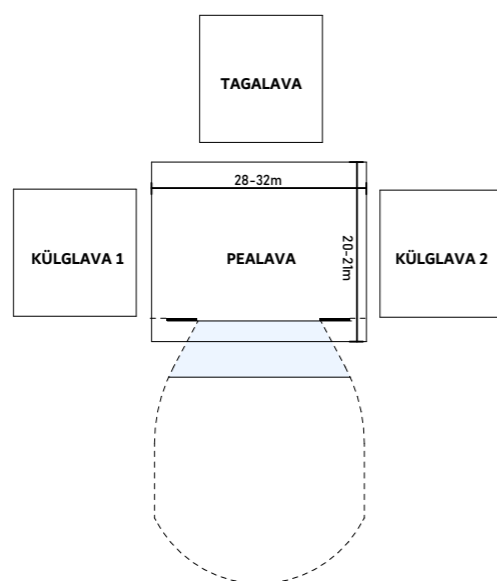
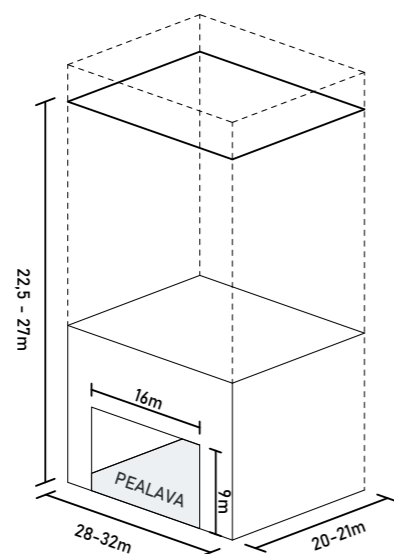


Joonis 13. Lava mõõtmete määramine ja akustilised lahendused. Autori joonis.

Lava laiust arvutatakse ühest külgseinast teiseni. [19] Burris-Mayer ja Cale'i proportsiooni järgi 16 meetrit lai lavaportaali puhul peab lava suurus olema 32 meetrit. Maa-ilmapraktika vaadates, ei jälgi ooperimajad tihti sellist näitajat, ning ehitatakse nii laiemaid kui ka kitsamaid lavasid. Hiljuti ehitatud ka ooperimajad kitsama lavaga 16 meetrit lai lavaportaali puhul (nt. Oslo ooperimaja). Juurdeehituses on mõistlik projekteerida väikseim võimalik lava.

Lava laius on balletis kõige olulisem. Tantsijad soovivad 6 meetrit vaba ruumi lavaava külgedele liikumiseks ja tant-suliigutusi täies mahus sooritamiseks (vt joonis 13). [11] Kuna valitud juurdeehituse projekti lavaava laius on 16 meetrit, peaks lava kogulaius olema vähemalt 28 meetrit. Seega juurdeehituses võiks lava laius olla 28-32 meetrit (vt joonis 13).

Lavasügavus on ooperi esitamiseks oluline mahuliste dekoratsioonide ja mitmele tegevusplaanidele loomise tõttu. See võrdub kaugusega lavaava projektsioonist pörandale saali tagaseinani. [19] Burris-Mayer ja Cale'i proportsiooni järgi määratakse teatrite sügavus 1,25 osa lavaava laiusest ( $1.25w$ ). [19] Tabelist võib aru saada, et ooperimajad enamasti jälgivad sellist proportsiooni. Seega on 16 meetri laise lavaportaali puhul lavasügavus peab olema vähemalt 20 meetrit (vt joonis 13). Balletti tantsimiseks vajalik sügavus on ka 20 meetrit. [11]. Seega projekteeritavas juurdeehituses võib lava sügavus olla 20-21 meetrit (vt joonis 13).

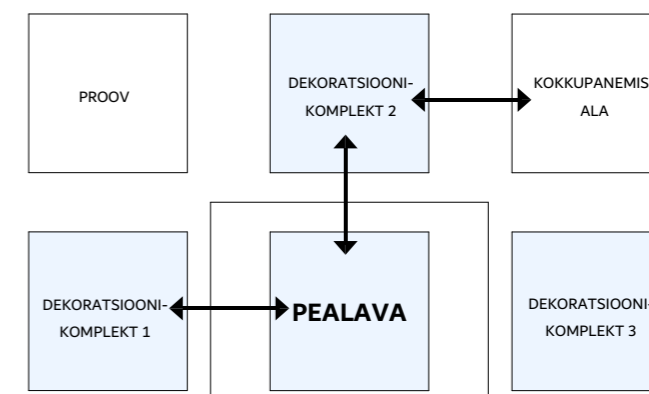
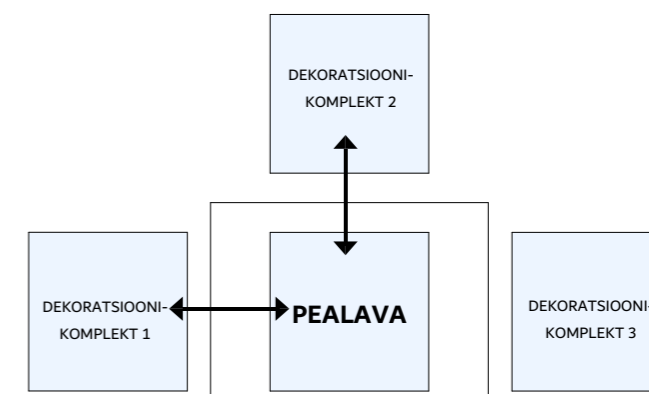


Joonis 14. Juurdeehituse pealava mõõtmed. Autori joonis.

Rahvusooperi juurdeehituse lava projekteerimisel on parem järgida lava minimaalseid funktsionaalseid mõõtmeid, mis vähendavad hoone mahtu, et arvestada ümbritseva keskkonna konteksti.

Külg- ja tagalava kasutatakse peamiselt teiste stseenide dekoratsioonide komplektide hoidmiseks, kuid ka komplektide kokkupanemiseks ja proovi tegemiseks (vt joonis 15). [41] Lähtudes maailmapraktikast Estonia juurdeehituse publiku suurusest piisab ooperilavastuste tootmise puhul nelja lavasüsteemist, mida kasutatakse dekoratsioonikomplektide hoidmiseks ja kokkupanemiseks [39], [43]. Lavasuurused harjutussaalid ning kokkupanemisala võiksid olla projekteeritud eraldiruumidena.

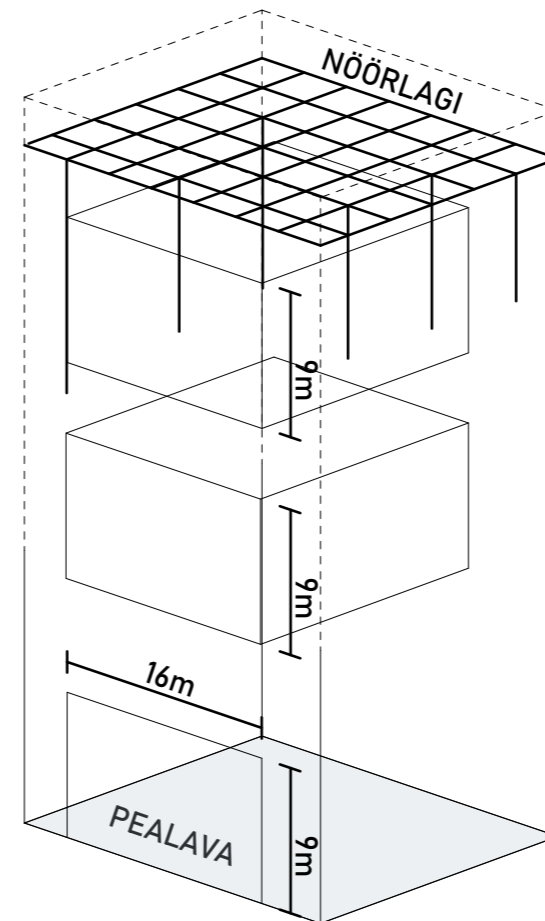
Juurdeehituse üks peamiseks eelisest on võimalus panna uue ja vana lavasüsteemi koos töötama. Seda peab rahvusooper kõige olulisemaks juurdeehituse funktsiooniks. [33], [43] Pealaavad on võimalik siduda abilavade või laadimisala kaudu. See seos võimaldab dekoratsioone lavade vahel liigutada ning kasutada ühist laadimisala ja laoruumi.



Joonis 15. Külg- ja tagalavade funktsionaalsus. Autori joonis.

Rahvusooper vajab eelkõige uut tehnoloogiat. [29] Pealava kohal on tavaliselt teatrihoone kõige kõrgem punkt - lavatorn. Torn ülaosas paikneb nõõrlagi, kuhu on kinnitatud stangede tõstemasinad. [6] Nõõrlagi kõrgus lavapõrandast määrab lavatorni kõrgust. [19] Tänu lavatornis asuvate mehhanismidele on dekoratsioonid ja dekoratsioonikomplektid tõstetud lava kohale üles inimeste silma alt ära. Lavatorni külgedel on kinnitatud galeriirõdud, mille kaudu teenindatakse süsteemi. [6] Selle kõrgus sõltub lavaava kõrgusest, kuna lavaportaali määrab piirid vaatajale nähtava lavaruumile. [19]

Lavatorni saab määrata tegevusharu rusikareegli kasutamisega: nõõrlaie ideaalne kõrgus on võrdne 3-kordne lavaava kõrgusega ( $3w$ ) ja minimaalne kõrgus on võrdne 2,5-kordse lavaava kõrgusega ( $2.5w$ ) (vt joonis 16). [19] Kolmekordne kõrgus lubab tõsta dekoratsioonikomplekti täiskõrgusesse õhku ja peita see publiku silme eest. Minimaalse kõrguse puhul näeb aga esimene auditooriumirida osa mehhanismidest. [19] Kuna planeeritud lavaava kõrgus ooperilavastusele kõrgus on 9 meetrit, siis peaks olema ideaalne lavatorn 27 meetrit kõrge ning minimaalne kõrgus oleks 22,5 meetrit (vt joonis 13.). Kuna juurdeehitus peab arvestama ka vanahoone arhitektuuriga, on mõistlik vähendada lavatorni kõrgust, et uus maht oleks madalam ja ei mõjutaks domineerivalt. Tulevikus peab aga torni kõrgus olema korrigeerida tuleohutusnõuete tõttu, mis on seotud tulekardina hoidmisega lavaava kohal. [19]

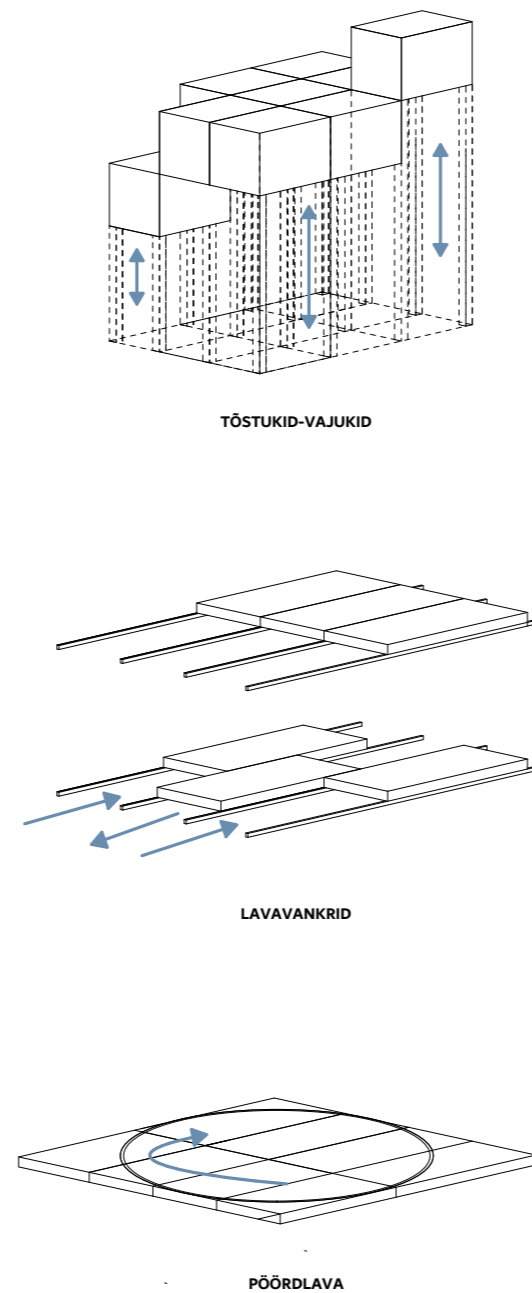


Joonis 16. Lavatorni kõrguse määramine. Autori joonis.

Lisaks lavatorni stangedele kasutatakse kaasaegsetes ooperiteatrites kolme peamist tüüpi all-lava mehhanisme: tõstukite-vajukite süsteem, pöördlava ning lavavankrid. [44] Tavaliselt on lavad konstrueeritud nii, et need mehhanismid on kombineeritud ning on ühel ajal kasutusel. [44] Kõike kolme tüüpi kavanda-takse uude ooperisaali.

Kui lavatorn määrab teatrihoone kõrgust siis tavaliselt hoone maa-aluse mahu kõige sügavama punkti määrab tõstukite-vajukite süsteem. Tõstukite-vajukite süsteem asetseb all-lavas. See koosneb ristkülikute platvormidest, mida liigutatakse vertikaalsuunas üles ja alla ning võimaldavad lavapinna kaldumist (vt joonis 17). [44] Neid platvorme kasutatakse lavaefektide jaoks, näiteks inimese või objekti maa alla kadumisel, samuti stseeni konfiguratsiooni muutmiseks või dekoratsioonide transportimiseks. [44] Süsteemi suurus ja seega ka all-lava sügavus oleneb süsteemi soovitud võimalustest, ehk millise suurusega dekoratsiooni transportimiseks kasutada. Süsteemi sügavus määrab transportitava dekoratsiooni maksimaalse võimaliku kõrguse. Estonia juurdeehituses oleks piisavalt lavatõstukite liigutatavust lavatasandilt 8 meetrit alla, mis tähendab 12 meetrit süvendit. [39], [41], [45]

Pöördlava ja lavavankrid on lavapõrandasse integreeritud mehhanismid. [44] Vankersüsteem tagab kiiret dekoratsioonide või dekoratsioonikomplekti vahetust pealava ja abilavade vahel. Vankersüsteem koosneb ühesuuruse ristkülikusse vankritest, mis sõidavad kas üksi või siiluna koos dekoratsioonidega lavale või lavalt ära (vt joonis 17). [44] Vankrid on ette nähtud kasutada pealavas ja abilavades. Vankrite suurust määratakse lavatehniliste projektiga vastavalt ooperi vajadustele.



Joonis 17. Lavamehhanismid. Autori joonis.

Pöördlava on lavaosa, mida saab ümbertelje pöörlema panna. [44] See annab lavastajale ja kujundajale lavastuse atraktiivsemaks muutmiseks palju võimalusi. [6] Juurdeehituses võiks olla lavavankritega peale sõitev pöördlava (vt joonis 17). Selle suurus on tavaliselt 16-18 meetrit. [45] Pöördlava paigutamise ja eemaldamise võimalusega tagalavalt pakutakse lavastajale paindlikkust, võimaldades lavastustes kasutada erinevaid lavakonfiguratsioone. Pöördlava suurust ja konfiguratsiooni määratakse lavatehniliste projektiga vastavalt ooperi vajadustele.

## ORKESTRIAUK

Ooperi etendamiseks varieerub orkestri suurus sõltuvalt lavastatavast teosest 40-100 muusikuni ühes koosseisus. [19] Kaasaegse ooperimaja nõudmised vajavad maas- maalset koosseisu mahutamisevõimalust ehk orkestriauku 100 muusikule. [11]

Ometi mängib 100-liikmeline orkester harva, sagedami- ni kasutatakse 60-65 muusikust koosnev koosseis. [19] Orkestriauk peab võimaldama selle suurust kohandada vastavalt orkestri suurusele. See on teostatav kõrvalda- tava ja vahetatava pealtvaatajate istmeplokkide abil. Or- kestri arvu vähendamisel paigutatakse orkestriauku kohale istmeplokkid ja kasutatakse orkestriauku lisaruumi publiku istekohtade jaoks, sellega luuakse orkestrile väiksem auk ja kompaktsemad tingimused, mis aitavad muusikutel üks- teist paremini kuulda. [19] Orkestriauku all on väikesed pealtvaatajate istmetega panipaigad, mida transporditakse lifti abil. [19]

Kvaliteetne orkestriauk peab tagama 1,4-1,6 ruutmeetrit ruumi ühe inimese kohta. [19] Seega on süvendi orien- teeruv suurus uues ooperisaalis vähemalt 140 ruutmeetrit koos vähendamise võimalusega 91 ruutmeetri. Orkest- riauku kujundamisel on oluline hoida publik lavale võimal- likult lähedal. Selleks peaks orkestriauk olema võimalikult lai ja ta võib osaliselt ulatuda lava alla. [19]

Orkestri süvendi sügavus ooperiteatrites on suhteliselt kindlalt fikseeritud. Ooperietenduste publikule on oluline näha dirigendi pead, dirigendile aga artiste. [19] Seega

on orkestriauku sügavus piiratud inimese (dirigendi) pik- kusega.

Kaasaegsete teatrite orkestriauk on varustatud liftiga, mis langetab orkestrisüvendi põrandat, luues erinevaid kõr- gusvariatsioone nii süvendi enda suurusest kui ka publiku- saalist. [19] Orkestriauku põrandat on võimalik tõsta lava tasemele ning esilavaga ühendades on võimalik laiendada lavaruumi auditoriumiruumi arvel. See konfiguratsioon so- bib kontsertide, tseremooniade või draamaetenduste jaoks. Auditoriumi korruse tasemele saab paigutada lifti, mis an- nab lisaistmed etenduste jaoks, kus orkestrit pole vaja. Põ- randat saab tasandada ka all-lava tasapinnaga, pakkudes selle teenindamiseks täiendavat sissepääsu. [19]

## TÖÖKOJAD

Lisaks publikule nähtavatele ruumidele peidab kaasaegne ooperimaja endas terve vabriku. [6] Siin asuvad puidu-, metalli-, dekoratsioonitöökodad, lavatausta maalisaal, suu- red laoruumid, kostüümi töökodad (sh kübara, kingsepa, värvimise töökodad ning hooldusruumid), arvukad tehno- varustusega ruumid ning dekoratsioonide montaaži- ja viimistlusruumid. [6] Nendes ruumides toodetakse lavas- tuseks kõik vajalikud dekoratsioonid, rekvisiidid ja kostüü- mid. Maailmapraktikas peetakse paremaks lahenduseks töökodade ja ladude paiknemist teatriga ühes hoones. [6] Opera Europa tehniliste juhtide koosolekul tõdeti, et lisaks korralduslikele ja logistilistele probleemidele ei mõju eraldi paiknevad teatrimaja ja töökodad hästi ka teatrikollektiivi kujunemisele, sest töökodade töötajad ei tunne end täis- väärtuslike trupiliikmetena ning kaob teatri ühtsusetunne. [6]

2007. aastast asuvad Rahvusooperi dekoratsioonide töö- kodad ja laod hoonest väljas, nimelt Suur-Sõjamäe komp- leksis. [26], [33] Laoruumides hoitakse dekoratsioone lavastusteks, mida parasjagu mängukavas pole. [41] Rah- vusooperi hoones asuvad vaid üksikud metalli- ja puidu- töökodade ruumid, kus teostatakse väikesed tööd. [33] Lao- ja tööruumide viimisega majast väljapoole vabastas Rahvusooper maja sees ruumi olulisemate logistiliste ot- seühendustega ruumidele, mida vajati pidevas ruumipuu- duse olukorras. [33] Sellisest otsusest oleks mõistlik juur- deehituse puhul kinni pidada [43], et säilitada maa-aluseid kindlustusi või vähendada mahu kõrgust ja visuaalset do- mineerimist.



Kostüümitöökojad on aga erand, sest neid soovitakse hoone sees hoida. [33], [39] Proovide käigus tuleb paratamatult ette kostüümide muutmist, parandamist ja ümbertegemist, milleks on vajalik otsekontakt ja tagasiside esinejatega ning see protsess peab toimima viivitamata. Rahvusoper soovib oma kostüümitöökodade pinda laiendada. [33] Lisaks sellele võiks juurdeehituses olla suurem kostüümiladu, mis tagaks kostüümitöökoja kiirema töö ning suurendaks vana kostüümide kasutusepotentsiaali.

Rahvusoperi maalimissaal jääb vanasse hoonesse ning hakkab teenindama ka uut ooperisaali. Selleks peab olema tagatud suurte maalerullide takistamata transportimine. [37]

## LAORUUMID JA LAADIMISALA

Teatri laoruumides hoitakse dekoratsioone, materjale, taustu, rekvisiite ja kõiki stseenikomponente. [37] Isegi tingimusel, et Rahvusoperil on väljaspool suur ladu, vajab ooper laorume ka samas majas, selleks et hoida hetkel etendatavate lavastuste dekoratsioone. Rahvusoperis etendatakse hooaja jooksul samaaegselt keskmiselt 5-6 lavastust. [6] See tähendab, et dekoratsioonide hoidmiseks on vajalik 5-6 lavapinnaga võrdset laopinda. [41] Hetkel on Rahvusoperis ladu liiga väike ning juurdeehitusega plaanitakse täita vajadusi suurema laopinna järgi. Ette nähtud on lavaseade ladu, kõrge lavaseade ladu, rekvisiidiladu ning teised tehnikale mõeldud laoruumid. Ladudest või töökodadest peab olema tagatud loogiline juurdepääs kokkupanemisalale. [41]

Hädavajalik on tehnoloogiline laadimisala. Teater Estoniat teenindatakse läänepoolsest G. Otsa tänavalt. Selles hoonetiivas on praegu laadimisala, töökojad ja laod, mis on omavahel ühendatud vertikaalse šahtiga. Töötajad kurdavad raske ja ohtliku kauba tõstmise süsteemi ja laadimisala põranda ebamugava kõrguse üle. [45] Ideaalis peaks laadimisala põrand vastama veoauto pakiruumi tasapinnale, et töötajad ei peaks lasti kaubikust põrandale ja seejärel platvormile viima. See kiirendaks ja lihtsustaks oluliselt tööprotsessi. Laadimisala tuleb kujundada nii, et sellel oleks lihtne juurdepääs kokkupanemisalale, ladudele ja töökodadele. [41] Juurdeehituse laadimisala planeerimisel jäetakse alles ka vana hoone laadimisala, et nad saaksid paralleelselt töötada.

## PROOVIRUUMID

Juurdeehitusesse kavandatakse balletti ja orkestri prooviruumid. [39] Balletiprooviruumi põrand peab olema sama kuju ja suurusega kui pealava, et saaks täies ulatuses liigutusi proovida. [37] Täienduseks 1-meetri laiune riba igal küljel ümberliigutuseks. [37] Estonia pööningul asuv balletiproovisaal jääb uut lava arvestades liiga väikseks, seega on aktuaalne uue päevalgusega prooviruumi ehitamine.

Orkestri harjutussaali hetkel Estonias ei ole. Harjutussaal peab olema loogiliselt seotud orkestriauguga ning selle lagi peab olla vähemalt 8 meetrit kõrge akustiliste tingimuste tõttu. [37]

Lisana nähakse juurdeehituses ette ka erineva suurusega ühiskasutatavad prooviruumid. Samas jäävad kasutusse ka vanas majas asuvad prooviruumid. Võimalusel on võimalik osa prooviruumi kolida uude majja, et parandada sisemist logistikat.

## MUUD RUUMID

Juurdeehitusega tuleb Rahvusooperis parandada töötingimusi ja töökeskkonda. Oluline on tagada igale töötajale ja artistide rühmale eraldi puhke- ja riietusruumid selleks, et nende käigud ei tekitaks kiiretel tundidel ülekoormust. [19] Hetkel on Rahvusooperis 2 korrust kasutusel riietusruumidena ning eraldi riietusruumid orkestrile, mis on aga hetkel suurem probleem. [33] Need on väga väiksed ning ligipääs neile on ebamugavalt läbi kitsa koridori. [33] Kavandatakse lisada riietusruume nii teatriartistidele kui ka privaatsema riietusruumid külalistele. [39], [40] Lava lähedale peaksid tulema ka väiksemad kiirvahetusruumid. [39]

Juurdeehitus peaks lahendama puhkeruumide puuduse probleemi. Eraldi töötajate puhkeruum ja riietusruumid on hetkel teatrihoonel on lahendamata. Vajalik on balletti puhkeruum, mida plaanitakse üldkasutuseks, [39] kuid ideaallahenduseks on orkestrile ja tehniliste töötajate eraldi puhkeruumide loomine. [6], [40] Ballettitantsijatele on lisaks puhkeruumidele oluline ka massaaži, meditsiinilise punkti ja jõusaali kättesaadavus hoones. Hetkel on sellised ruumid tagatud Estonia teatrimajas, kuid logistiliselt on mõistlik need ruumid juurdeehitusesse puhkeruumile ja proovisaalile lähemale viia. Rahvusooperi majas on keldrikorrusel personalirestoran, mis on Rahvusooperi juhi hinnangul rahuldab töötajate vajadusi ning juurdeehituses uut ei kavandata. [33]

1951.aasta rekonstrueerimise käigus väljaehitatud kontorite plokk on siiani kasutusel ning uusi ruume juurde ei

planeerita, kuid parema logistilise seose tagamiseks kaalutakse kontoriruumide üle viimist juurdeehitusesse. See aitaks paigutada siia juhatuse liikmete kabinetid.

Pärast 2007. aasta renoveerimist jäi teostamata renoveerimise III etapp, mis pidi lahendama ERSO harjutus- ja büroorumide probleeme. [26] Orkestri kodusaaliks jääks ikkagi Estonia kontserdisaal, ERSO oleks ka edaspidi hoonel oluline allüürnik, mis aitab hoones elu hoida. Juurdeehitusega võiksid mõned Rahvusooperi ruumide funktsioonid kolida uude mahtu, jättes ruumi Estonia teatrimajad ERSO vajadustele.

## PUBLIKU SAAL JA RUUMID

Publiku saal peab kõigepealt vastama tänapäeva akustika nõuetele. Akustiline lahendus nõuab üksikasjalikku inseneritehnilist planeerimist. [19] Arvestades saali multifunktsionaalsusega, peab akustiline kujundus olema reguleeritav ja kohandatav (vt joonis 13). Arhitektuurilise projekteerimise tasandil tuleks jälgida saali laiuse, sügavuse ja kõrguse proportsiooni ning kubatuuri. [11] Estonia teatrisaali probleem on selles, et see on lai ja mitte piisavalt pikk. [11] Samas publik ja orkester asuvad ühes ruumis ja lava on teises ruumis. Seega tekivad erinevad helivoolud, millest publik kuuleb orkestrit paremini ning lauljatel on raske läbi orkestri kõla pääseda. [11] Selleks, et vältida publiku ja lava jagamist kaheks akustiliseks ruumiks, on orkestriauk kavandatud laiemaks, madalamaks ja sügavamaks lava alla [19], samuti saali seinad kujundatud sujuvalt lavaportaali kokku liidetuna. Nii tekib mulje lavaga ühtsest ruumist, mitte aga ekraanifekt. [19]

Klassikaline ooperisaal on hobuseraua kujuline. [1] Pikkus peaks olema suurem kui laius ning kõrgust peab olema piisavalt heli kajastamiseks. Auditoriumi tuleb projekteerida arvestades ühe inimese kohta vähemalt 8 kuupmeetrit ruumi heade akustilise tingimuste saavutamiseks. [21] Heli arendamiseks on oluline suur avatud ruum rõdu ja lava vahel, kuid samas tuleks säilitada inimlik mastaap ja distants lava ja saali suhtes. [6], [19] Auditoriumi tuleks projekteerida iga istmerea vaatejooni silmas pidades. [19] Ooperimajade põhikorruste kalded hoitakse reeglina madalad, et rõdud oleksid ka madalad ja mitte sügavad. Rõdu all oleva ava kõrgus ja rõduääre sügavus peavad olema

peaaegu võrdsed, et rõdualune maht akustiliselt põhima-  
hust ei "eralduks". [19] Külgmiste istekohtade arv on mi-  
nimaalne, et tagada ruumide külgedel suured peegeldavad  
pinnad. [19]

Kohtade arv uues ooperisaalis võiks erinevate professio-  
naalide hinnangul olla 800-1200 vahel. Hetkel on Estonia  
teatrisaalis ca 800 istekohta, täituvusega ca 75% (2019-  
2020. aastal, koroonaviiruse piirangute olukorras on raske  
käisoleva aasta täituvust hinnata). [46] Uue ooperisaa-  
li auditorium võiks olla projekteeritud suurem, et oleks  
tagatud saalide variatiivsus. Selleks, et hoida rohkem kui  
pool saali täidetuna ning tagada lavastustele pääsemiseks  
piisav pinge, ei vaja Tallinn suuremat saali kui 900-1000  
vaatajale. [11] Vanas saalis jätkatakse etenduste andmist  
paralleelselt uue saaliga (nt lasteetendused, operetid)  
ning seda saavad kasutada teised eesti teatrid külalisten-  
duste andmiseks.[33]

Esindushoone peab tagama klienditeeninduse kvaliteedi ja  
funktsionaalsuse. Hetkel on publikuruumid Estonias vähe-  
sed ja kitsad. Publikule meeldivad ootealad, fuajeed, res-  
toranid ning teised meelelahutusvõimalused loovad enne  
lavastuse algust ning ka vaheajal pigem nauditava eelseis-  
va sündmuse ootusärevuse kui igava perioodi. [19], [28]  
Juurdeehitusse on planeeritud koht rahvusoperi kauplu-  
sele, piletikassale ning 60-80 inimesele mõeldud restora-  
nile, kus võib üritusi korraldada. [41]

Kuigi teatri asukoht kesklinnas tagab suurepärase juurde-  
pääsu ühistranspordiga, tuleb suurem osa publikust kohale  
autoga. [29] Rahvusoper aga ei näe vajadust maa-aluse

parklakompleksi rajamiseks, sest Rahvusoperi külalistel  
on võimalus kasutada kaubanduskeskuste parklaid. [33]  
Hetkel toimib Solarise parklaga koostöö ja Viru keskuse  
parklaga on toimunud juba sellekohased eelläbirääkimi-  
sed. [33]

## JUURDEEHITUSMAHTUDE KATSETUSED

Estonia teatri juurdeehitus on kavandatud Estonia teatri krundi põhjaossa, hoone taha (vt joonis 18). Varem oli siin turuplats koos turuhoonega, kuid see hävis II maailmasõja aegses pommitamises. Tänapäevaks on koht taastatud ja heakorrastatud. Siin on valgustus, haljastus ja istumiskohad ning väikesed teatrimajade parklad. Draamateatrile lähemal, lääneosas, asub 1905. aasta revolutsiooni mälestusmärk. Idaosas asub 2020. aastal ehitatud Tammsaare pargi paviljon.

Asukoht on kesklinnas. Naabruses asuv Tammsaare park ning kaubanduskeskused tagavad alas pidevalt elu, kuid vana turuplatsi väljak on sageli tühi. Siia avanevad praegu vaid Estonia maja kaks ametikäigu tagaust. Kuna II maailmasõja järgsel restaureerimisel 1951. aastal eemaldati Pärnu mnt poolsest fassaadist äripinnad ja kohvikud, ei teki mingisugustki aktiivsust loovat funktsiooni ega väljaku ja hoonega linnaruumilist interaktsiooni. [21] Seega ei kaota linn selle väljaku täisehitamisega linnaruumi kvaliteeti.

Teades soovitud uue ooperiteatri suurust ja kasutades eelmises peatükis koostatud lava kontseptsiooni (vt joonis 14), on võimalik korreleerida lavasüsteemi mahtu maapinnaga ning määrata juurdeehituse paigutuse ja vana hoonega sidumise variandid.

Asukoht ja kontekst on keeruline oma piirangute poolest. Arvestades ka sellega, et ooperimaja oma ruumilise struk-

tuuriga on mahukas ja konservatiivne, on kõiki piiranguid võimatu täita. Analüüs käsitleb ja toob välja vastuolulised kriteeriumid, mille alusel tehakse valik projektitöös.

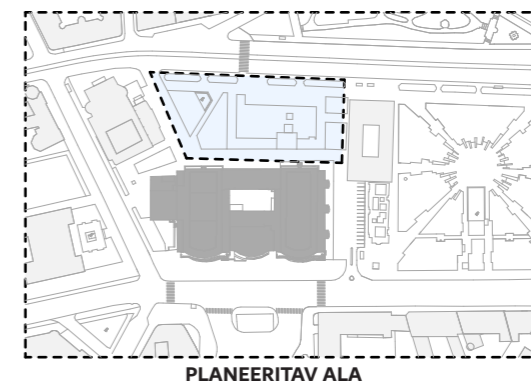
Esiteks, turuplatsi krunt on kitsas ning valitud nelja lava süsteem selle piiresse ei mahu, seega esimesena tuleb käsitleda kahte krundi laiendamise võimalust (vt joonis 18). Esimene võimalus on laiendada hoonemahtu vana hoone sisse, lammutades osa sellest. Teine variant aga pikendada krundi Tammsaare pargi poole, kahjustades uut paviljoni. Sellest punktist lähtudes tuleb projekteerimises teha valikud, kas säilitada Estonia teatrihoone kui kultuuripärandi terviklikkus või uue paviljoni olemasolu.

Teiseks, kui ooperinõue lavade ühendamiseks on täidetud, saab bastion hoone maa-aluste mahtude tõttu kahjustatud ning paratamatult sulgub Estonia põhjapoolne fassaad. Põhjus on selles, et vana lava asub maja lääneosas Draamateatri läheduses ning mahtude ühendamisel on hoonemahtu edasiarendamine võimalik vaid ida poole, varjates sellega fassaadi Pärnu maantee küljelt.

Laiendatud krundi piire ning koostatud eelmistes peatükides kirjeldatud uue saali nõuete järgides katsetati kolme lavasüsteemi ja saali paigutust. Katsete käigus tuletati kaks vastandlike kriteeriumide rida, millest igaühes on võimalik täita üks kriteeriumi ja mõlemad täita võimatu. Need read on järgmised:

### VANA HOONE SÄILITAMINE / PAVILJONI SÄILITAMINE

### VANA HOONE FASSAADI NÄHTAVUS JA BASTIONI SÄILITAMINE / VANA JA UUE LAVA KOOSTOIME



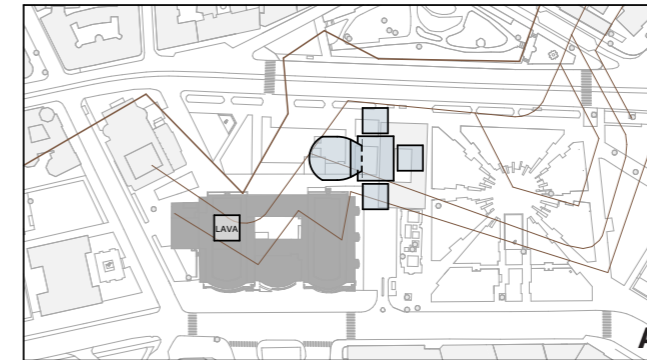
Joonis 18. Kavandatava krundi laiendus. Autori joonis.

## A

VANA HOONE TERVIKLIKKUSE SÄILITAMINE / PAVILJONI SÄILITAMINE

VANA HOONE FASSAADI NÄHTAVUS JA BASTIONI SÄILITAMINE / VANA JA UUE LAVA KOOSTOIME

Selles variandis on muinsuskaitse nõuded täidetud. Tänu paviljoni lammutamisele sai võimalikuks hoone nihutamine Tammsaare pargi poole, jättes bastioni kohal oleva pinna puutumata ja fassaadi võimalikult nähtavaks. Selles variandis ei ole aga täidetud ooperi funktsionaalne nõue lavade ühendamiseks ja seega hakkavad saalid töötama isoleeritult (vt joonis 19).

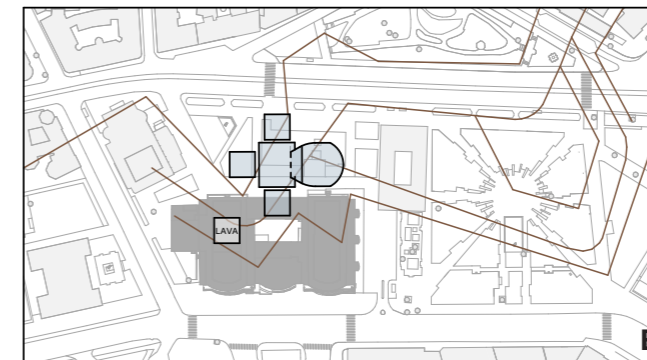


## B

VANA HOONE TERVIKLIKKUSE SÄILITAMINE / PAVILJONI SÄILITAMINE

VANA HOONE FASSAADI NÄHTAVUS JA BASTIONI SÄILITAMINE / VANA JA UUE LAVA KOOSTOIME

Lava- ja saalisüsteemi paigutuse variant maapinna ja teatrihoone suhtes keskel. Siin realiseerub Rahvusooperi soov kahe lava koostööst, kuid samas jääb varjustatuks Estonia teatrihoone põhjafassaad. Samuti rikuvad alumised korrused maa-aluste kindlustuste terviklikkust (vt joonis 19).

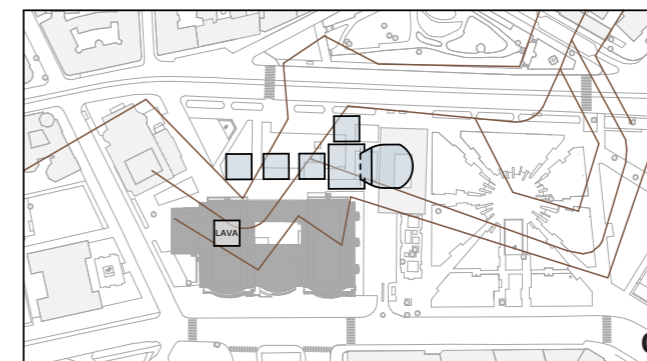


## C

VANA HOONE TERVIKLIKKUSE SÄILITAMINE / PAVILJONI SÄILITAMINE

VANA HOONE FASSAADI NÄHTAVUS JA BASTIONI SÄILITAMINE / VANA JA UUE LAVA KOOSTOIME

Selle variandiga muudetakse kahe külj- ja ühe tagalavaga standardlavasüsteemi ühe külj- ja mitme tagalava süsteemiks (teatri funktsionaalsusel on võimatu külglavadest täielikult loobuda [45]). Tänu ühe külglava loobumisotsusele on võimalik säilitada fassaadi terviklikkus ning vana ja uus pealava ühendada. Küll aga jääb pikliku kuju tõttu publiku ruumidele ja peasissepääsule vähe ruumi ja nende tagamiseks on vajalik paviljoni lammutamine (vt joonis 19).



Joonis 19. Juurdeehituse lavasüsteemi paigutusvõimalused. Autori joonis.

**IV OSA**



## JUURDEEHITUSE PROJEKT

### LINNAKONTEKST

Juurdeehitus on kavandatud Estonia teatrihoone krundi põhjaossa, maja taha. Projekteeritavas alas pakuvad pidevat aktiivsust lähedal asuv Tammsaare park ja kaubanduskeskused. Lääneküljel asub Draamateater, mis moodustab koos juurdeehituse ja vana teatrihoonega kultuurikeskuse. Idaküljel on Tammsaare pargipaviljon, mis on ehitatud 2020. aastal pargi rekonstrueerimise täiendusena.

Ala asub linna südames, Vanalinna piiril, sisenedes selle mõjutsooni. [35] Tänu sellele naabruskonnale avanevad siit vaatekoridorid Vanalinna, mis meelitab ligi ka turiste ja sellest tulenevalt ka edaspidi ooperiküllastajaid. Vanalinn seab aga arhitektuurile ka piiranguid, millest oli täpsemalt juttu peatükis „Kriitika“.

Kuna maapind piirneb Vanalinnaga, asuvad selle pinna all keskaegsed muldkindlustused ja bastioni müür, mis on muinsuskaitse all. [35] Hoone ehitamise käigus bastioni müüri kahjustamine hoone maa-aluste mahtude poolt on vältimatu. Samas on aga võimalik osa kindlustusest eemaldada kaugsäilitamise võimalusega ning paljastada sees olev müür eksponeerimiseks. [21]



Asukoha elav iseloom sobib ideaalselt kultuurihoone rajamiseks. Hoone toob nii kesklinna elu kui ka uusi külalastajaid.

Lõuna pool külgneb krunt Estonia puistega. Põhja poole jääb Pärnu maantee, kuhu tulevikus projekteeritakse Tallinna peatänav. Peatänavaga projektiga hinnatakse ümber sõidutee ja kõnnitee suurus, muutes keskkonda jalakäijasõbralikumaks rõhuasetusega ühistranspordile.

Tänu oma asukohale kesklinnas on maapind väga hästi ühendatud ühistranspordi marsruutidega, mis omakorda vähendab külastajatest tulenevat autokoormust. Trammi- ja bussipeatused asuvad kõrval asuva kirdenurgas. Natuke edasi esifassaadi ees, Solarise kaubanduskeskuse lähedal on veel üks bussisõlm.

Asukohas on igal pool head vaatekoridorid – siit avanevad vaated pargile, Vanalinnale, kultuuripärandile Estonia teatrihoonele. See annab publikuruumidele lisaväärtust ning lubab projekteerida hoones vaatealaid.

## KONTSEPTSIOON

Uurimis-teoreetilises osas käsitletud lava kontseptsiooni põhjal läbiviidud mahukatsetuste käigus tuletati 3 võimalikku varianti pealava paigutuseks ja selle konfiguratsiooniks. Iga valik pakkus eeliseid ja puudusi. Nagu varemgi järeldati, seisab juurdeehituse rajamise ees huvide konflikt, millest tulenevalt ühe osapoole ohverdamine on vajalik ja vältimatu.

Pärast kolme variandi hindamist hinnati parimaks variant „C”. (vt pt „Juurdeehitusmahtude katsetused”). See valik võtab arvesse peamisi kriitilisi parameetreid, mis seisavad silmitsi ooperi laiendamise eksistentsiaalse küsimusega: nimelt Rahvusooperi ja muinsuskaitse huvide konflikti leevendamine. Lavasüsteemi pikenedamine ja tagasilöökk vanale hoonele põhjafassaadis aitab ära hoida selle osa hävimise, hoides seeläbi vana ja uue pealava seotuna. See on rahvusooperi jaoks kriitilise tähtsusega aspekt. [33]

Seega on hoone projekteeritud piki maapinda, hõivates paviljoni krunti. Ooperiteater näeb ette avaraid ja mahukaid ruume ning hoone madalat efektiivsust, [19] sealhulgas rohkete käikudega avalikke ruume, mis võimaldavad vaatajatel neljal vertikaalsel tasandil oma istekohale liikuda. Suure mahu ja mahuka ruumiprogrammi tõttu on pargi paviljoni likvideerimine vajalik meede.

Arhitektuuriobjekti peamiseks väljakutseks on uue ja vana sünergia realiseerimine nii funktsionaalselt kui esteetiliselt. Paratamatult on uue hoone maht laiem, kõrgem ja sügavam kui vana hoone, kuna just vana teatrihoone väiksuse

tõttu tekkis funktsionaalsed probleemid. Seega põhieesmärk on visuaalselt vähendada uue hoone domineerimist vana väärtusliku hoone suhtes. Võtmekontseptsiooniks on peegeldusvõime ning opaalefektiga klaasi kasutamine. Klaas tundub kerge materjal, mis vähendab selle suurte mahtudega kaasnevat hoone raskust. Peegeldavad pinnad võimaldavad hoonel enam keskkonnas lahustuda (vt joonis 20.). Taeva ja linnaruumi peegeldused muudavad hoone peaaegu nähtamatuks ning Estonia teatri vana maja fassaadi peegeldused ida- ja lõunaküljel rõhutavad selle arhitektuurset mõju ja suunavad vaataja keskendumise kultuuripärandil.

Rahulik ja sile fassaad eristub Estonia fassaadi detailirohkusest ja mängulisusest. Klaasi „värvitus” aga rõhutab vana hoone fassaadi erksaid ja rikkalikke värve. Õhtul, kui päike loojub, lakkab klaas valgust peegeldamast ja muutub



Joonis 20. Fassaadmaterjali kontseptsioon. Autori joonis.



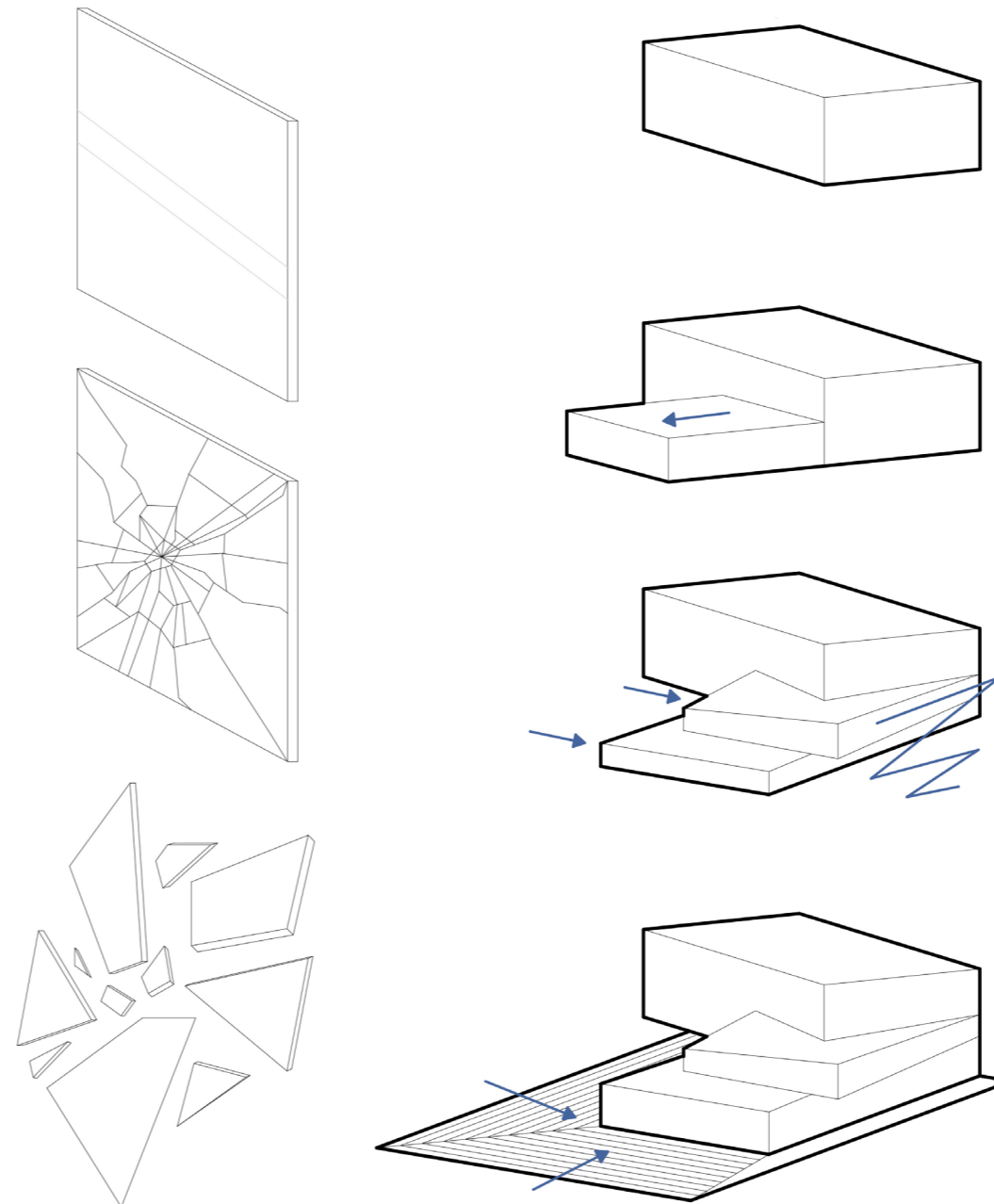




läbipaistvamaks, demonstreerides ooperimaja siseelu. Just sel ajal algab etendus.

Vormi puhul kehtivad samad põhimõtted: vorm peaks olema lihtne ja geomeetiline, et mitte liigselt domineerida ning vanalt hoonelt tähelepanu kõrvale juhtida. Tavaliselt ootab aga publik ooperi- ja balletietenduse külastusest pompoossust ja pidulikku õhkkonda, [6] seega on ooperiteatrid reeglina esinduslikud ja haaravad vaatajat arhitektuuriga juba sissepääsu juures. Kuna enamik hoonest on ratsionaalne ja range, on peasissepääsu juures ja avalikes ruumides võimalik arhitektuurne mäng, mis paneb rõhku hoone siseelule ja kutsub vaatajaid sisse astuma (vt joonis 21). Seega on peasissepääs kujundatud üldvormi deformatsioonina, tuues selle esile range ristkülikukujulise vormi taustal. Sama deformatsioon tekib nii siseruumides kui ka Pärnu mnt poolsest küljest, kus hoonel puudub visuaalne kontakt vana hoonega ja see mõjub isoleeritult. Deformatsioonide arhitektoonika on purunenud peegli sarnane, illustreerides murtud vorme ja teravaid servi, mis omakorda kontrasteerivad Estonia ümarate vormidega (vt joonis 21).

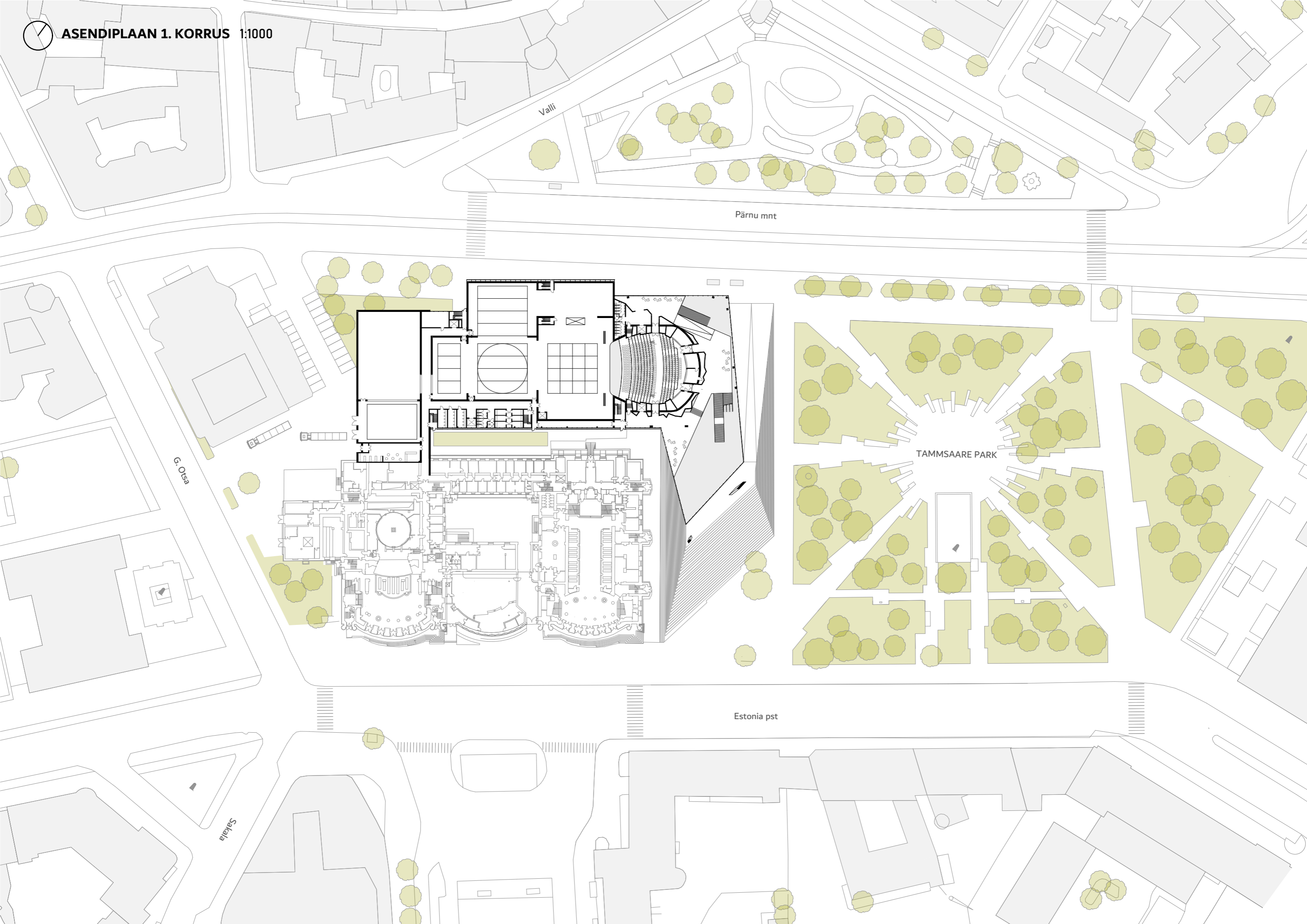
Kontseptsiooni realiseerimiseks kasutatakse topelfassaadi, mille kihid lähevad teatud kohtades lahku. „Lava taga“ vähendab topeltklaas fassaadi läbipaistvust ja peidab etenduste tootmisprotsessi. Lavaesisel publikualal aga lahknevad kihid, võimaldades luua avatuse ja läbipaistvuse efekti. Topelfassaadi kasutus aitab ka konstruktsiooni tihendada, et vältida soojakadusid ja ruumi ülekuumenemist, mis võiks tekkida liigse valguse sisenemisega suure klaasitud pinna tõttu.



Joonis 21. Vormi kontseptsioon. Autori joonis.



**ASENDIPLAAN 1. KORRUS 1:1000**



Valli

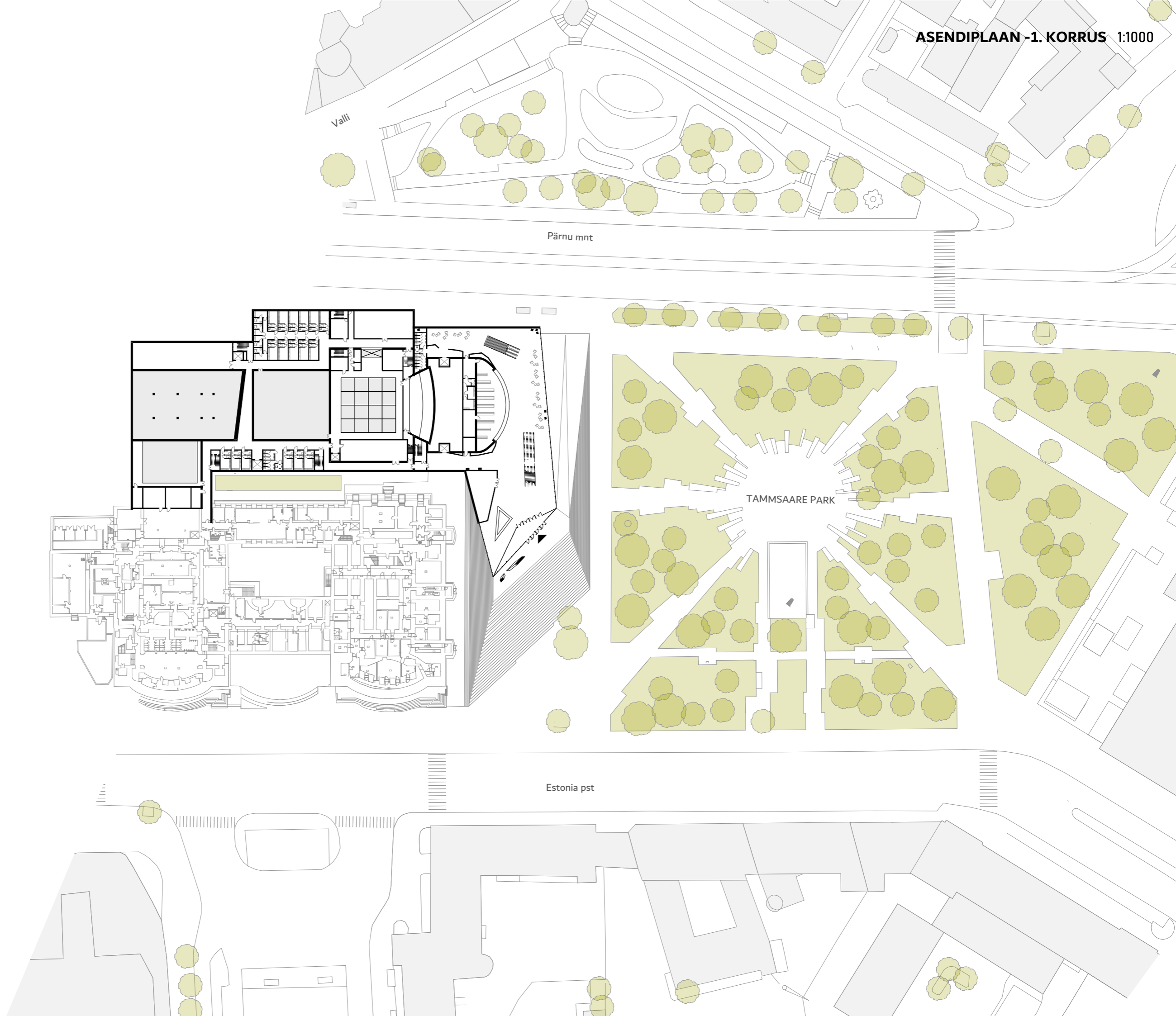
Pärnu mnt

G. Otsa

TAMMSAARE PARK

Estonia pst

Sakala



Valli

Pärnu mnt

TAMMSAARE PARK

Estonia pst

## ASENDIPLAAN

Variandist „C“ valitud lava- ja saalikontseptsiooni järgides (vt pt „Juurdeehitusmahtude katsetused“) on ooperisaali auditorium kujundatud Tammsaare pargi poole, võimaldades seeläbi kujundada avalikke ruume vaatega pargile ning luua sellega esimesel ja teisel korrusel publiku ruumides interaktsiooni.

Intuitiivselt ja funktsionaalselt on hoone jagatud kahte ossa: „lava taga“ - tootmis- ja tööala ning „lava ees“ - auditorium, avalikud ruumid. [6] Need on „paralleeluniversumid“, mis kohtuvad laval, kuid ei vaja muude funktsioonide osas logistilist seost. Auditorium on otse ühendatud peasissekäiguga, juhtides publiku läbi avara fuajee istumiskohale saali. Kuna hoone auditorium on projekteeritud Tammsaare pargi poole, on peasissepääs ka pargiga lahutamatu seotud.

Hoone ümbritseb osaliselt teatrihoone idakülge. See võimaldab suunata peasissepääsu lõunaküljele ja suurendada ruumi vajalike publikuruumide jaoks. Peasissepääs on pidulik ja kõikehõlmav. See on vormistatud igasse liikumissuunda ulatuva ja „kinni tõmbava“ amfiteatrina. Nii on peasissepääs integreeritud keskkonna ringlusse (ühistranspordi peatustega põhjast, pargiga idast, sõiduteega lõunast ja vana hoone teeninduskäikudega läänest) ja ei blokeeri läbipääsu ühelegi neist. Põhjaosast on amfiteatri laskumine kavandatud kaldtee abil. Avar peasissepääs on hädavajalik nii hoone visuaalselt prestiižse iseloomu säilitamiseks kui ka esilinastustseremooniade korraldamiseks peasissekäigu juures. Süvistatav peasissepääs ja selle süvenemise amfi-

teatri laskumise tõttu kuni -1 korruseni võimaldab vähendada idapoolse juurdeehituse mahtu, minimeerides seeläbi Estonia teatri fassaadi nähtavuse kadu.

Juurdeehitusel on mitu evakuaatsioonipääsu, samuti teenindussissepääs G. Otsa tänavalt. Personalissepääs jäi samasse kohta, kus see oli varem. Seda on laiendatud ja ühendatud juurdeehituse mahuga, et sissepääsu punktist pääseks vanasse majja sama mugavalt ja kiiresti kui uude majja.

G. Otsa tänavalt on säilitatud laadimisala, kuid asfalteeritud pinda on laiendatud teise sissesõiduga. Laadimist vanasse ja uude hoonesse saab teostada paralleelselt. Muus on parklad maapinnalt likvideeritud, et luua kvaliteetne ja jalakäijasõbralik autovaba keskkond ning avalik ruum. Parkimiskohtade küsimuses näeb Rahvusoperi ette koostööd kaubanduskeskustega (vt pt „Rahvusoperi vajaduste hindamine“) [33].

## LAVA FUNKTSIONAALSUS

Lava projekteerimisel on kinni hoitud variandist „C“ valitud lava- ja saaliplaani kontseptsiooni (vt pt „Juurdeehitusmahtude katsetused“). Selle aluseks on koostatud lava täpsem laotis ning on tuletatud täpsemad mõõdud.

Pealava kavandatavad mõõtmed peaksid vastama eelnevalt peatükis „Rahvusoperi vajaduste hindamine“ (vt joonis 9) koostatud nõuetele.

Need nõuded on järgmised (vt joonis 14):

- Lavaava suurus on 16x9 meetrit
- Laius - 28-32 meetrit
- Sügavus - 20-21 meetrit
- Torni kõrgus - 22,5-27 meetrit

Pealava kogulaius on 32 meetrit, kuid see väärtus hõlmab kõrval olevad tööruume: vertikaalšahti lavaseade ja väike-dekoratsioonide laadimiseks, trepikoda ja lifti torni teenindamiseks rõdudelt. Neid külgmisi ruume ei tohiks lugeda esinemisruumideks, kuna need muudavad ala konfiguratsiooni ristkülikust ja piiravad esinejate liikumist. Etendus-tekst sobiliku pealava puhtaks laiuseks võib lugeda 28 meetrit.

Pealava sügavus on 21 meetrit, mõõtes tagumisest lavast kuni lavaavani. [19] Küll aga on ette nähtud 1,5 m laiune

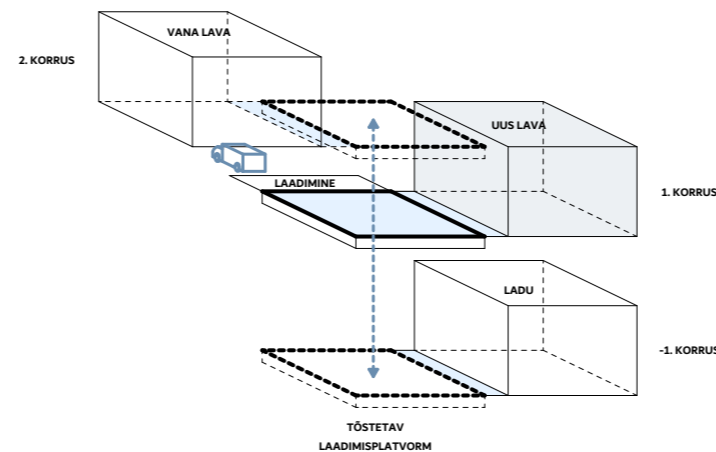
esilava, mis võimaldab artistidel teatud lavastustes esineda suletud kulisside ees. [19]

Laienduses oleva torni kõrgus on 25 meetrit. Selle määramiseks on võetud tuletatud vahemikust keskmine väärtus, et säilitada tasakaal efektiivsuse ja hoone kõrguse domineerimise vahel vana teatrimaja ees. Torni kõrguse määrab vaid suurus lavast nõõrtaeni (vt alapea-tükk „Lavakontseptsioon ja lavatehnika“), pealava kohal oleva mahu kogukõrgus sisaldab ka nõõrlae kohal asuvat masinate ruumi ja katusekonstruktsiooni. [19]

Projektiga viidi ellu viiest lavast koosnev süsteem, millest kaks on vähendatud suurusega ega ole mõeldud terviklike ettevalmistatud dekoratsioonikomplektide hoidmiseks. Üks neist on pealavaga otse seotud vähendatud külglava, mis võimaldab dekoratsioonid pealavalt kõrvale üle kanda või on mõeldud artistide ettevalmistustööde või proovi tegemiseks. Teine vähendatud lava asub tagalava taga ja on mõeldud lisaks dekoratsioonide ettevalmistamisele ka kokkupanemiseks ning omab otsest logistilist seost laoga. Seega saab esinemiste või proovide ajal monteerimisprotsessi läbi viia paralleelselt. Abilavad on 12 meetri kõrged, mis vastab Rahvusooperi ootustele. [33], [45]

Lisaks põhilavale võimaldavad kaks lava kasutada täielikku dekoratsioonikomplekti, mille saab eelnevalt ette valmistada ja etenduse käigus erinevate stseenide jaoks täielikult kokku panna. Pealava, suur külglava ja suur tagalava on varustatud vankrisüsteemiga, mis võimaldavad komplekti või üksiku dekoratsiooni automatiseeritud liigutamist. [44] Tagumine lava on varustatud teisaldatava pöördlavaga,

mis on vankritega integreeritud ja mida saab tõsta põhilavale. [44] Pealava alla on projekteeritud 12 meetrit ruumi tõstakite-vajukite süsteemile, mis lubab kuni 8 meetri kõrguste objektide transportimist lavapinnast allapoole, samuti erinevate lavakonfiguratsioonide kujundamist. [41]



Joonis 22. Tõstetav laadimisplatvorm. Autori joonis.

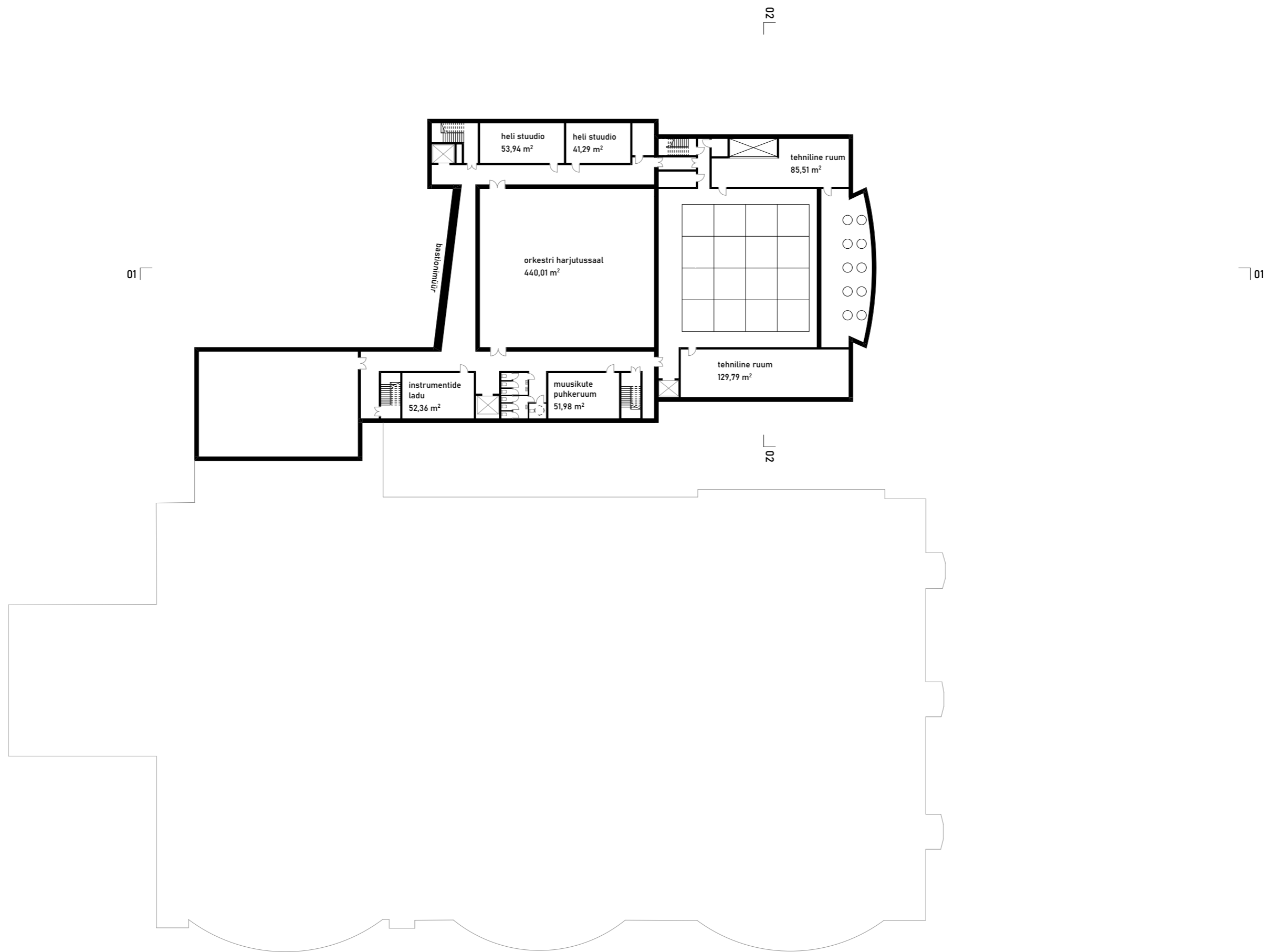
## VANA JA UUE LAVA KOOSTÖÖ

Estonia teatri pealava asub teisel korrusel. Juurdeehitusega projekteeritakse lava esimesele korrusele, et hõlbustada lava laadimist ja teenindamist, samuti vähendada hoone kõrgust.

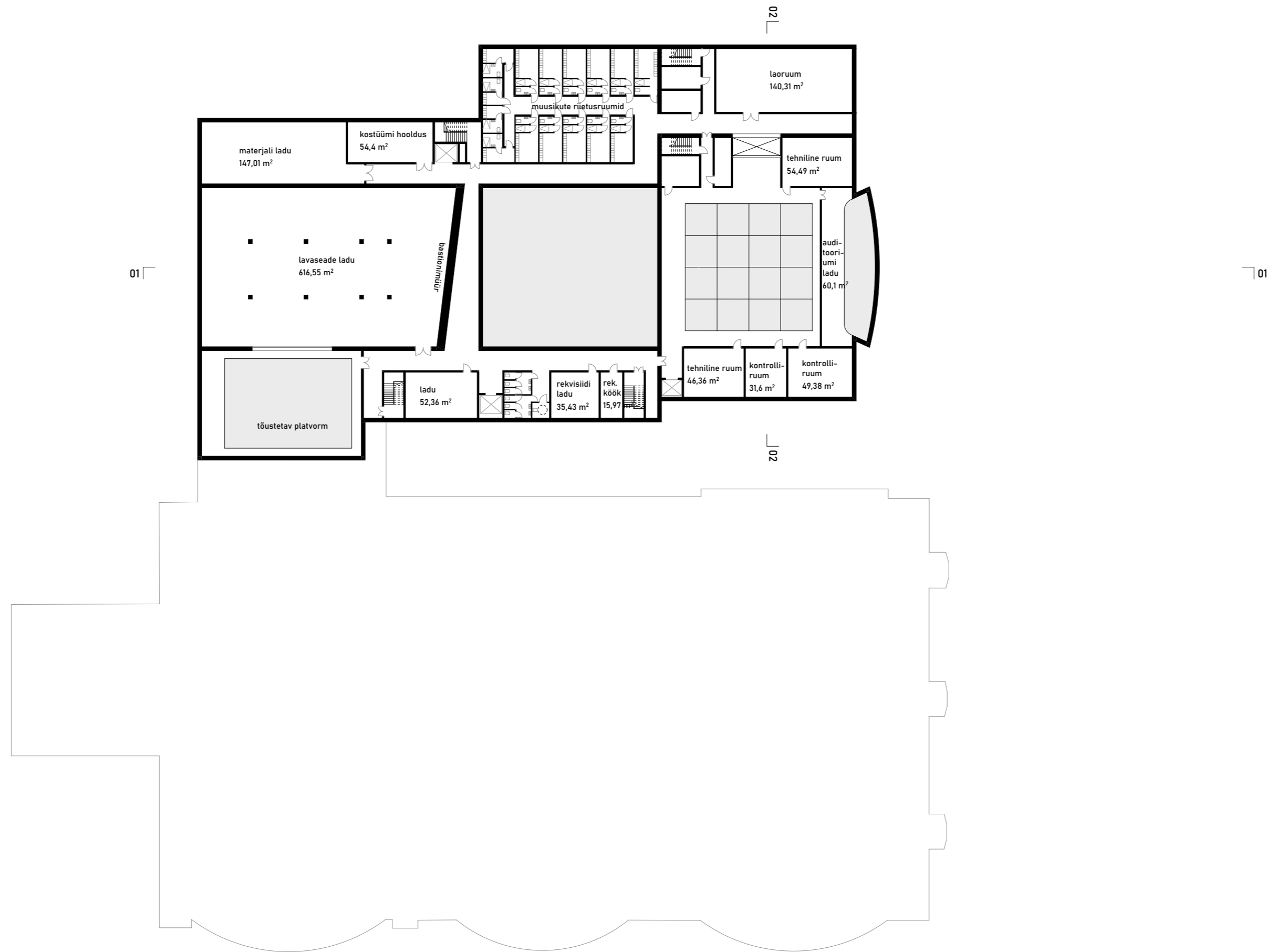
Võimaldamaks kahe lava koostööd, nimelt dekoratsioonide transportimist ja täiendava tööpinna vastastikust kasutamist, on projekteeritud ühine liftimehhanismiga varustatud laadimisplatvorm. Platvormil laaditakse dekoratsioonid ja materjalid veoautodelt maha ning seejärel transportib lift esemed kas esimesele korrusele lattu ja sealtkaudu juurdeehituse uude lavale; kas teisele korrusele vana lavani või teise korruse üldisesse lissalattu. Seega saavad objektid nende kolme punkti vahel liikuda (vt joonis 22).

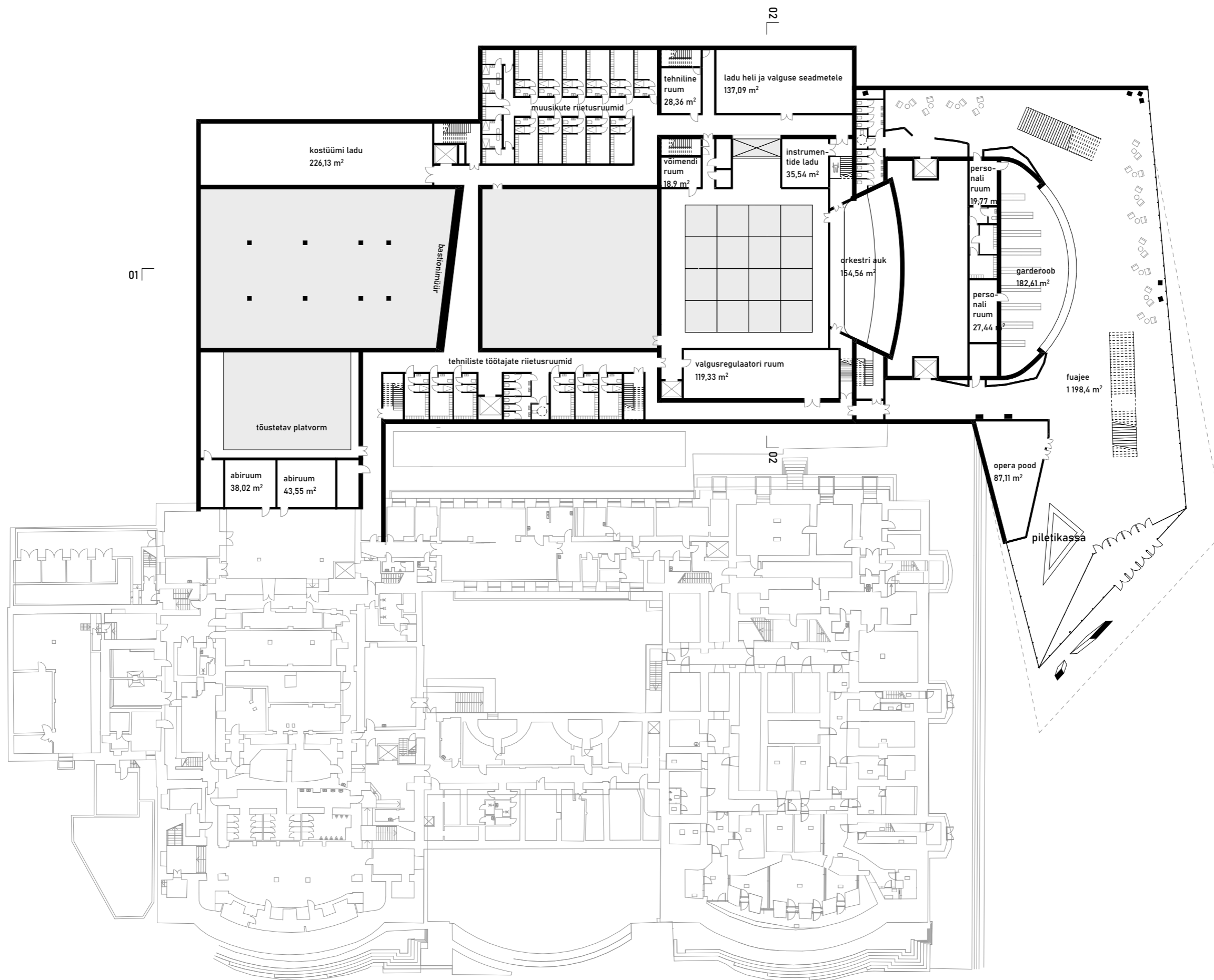
Ühise laadimisala loomine koos suurte ladudega lahendab vana teatrimaja puuduse laoruumide järele ja ka probleemid, mis tingitud väikesest ja ebamugavast laadimisplatvormist. Platvormi pörandu on võimalik tõsta ka veoauto pakiruumi samale tasapinnale, et lihtsustada esemete laadimist.

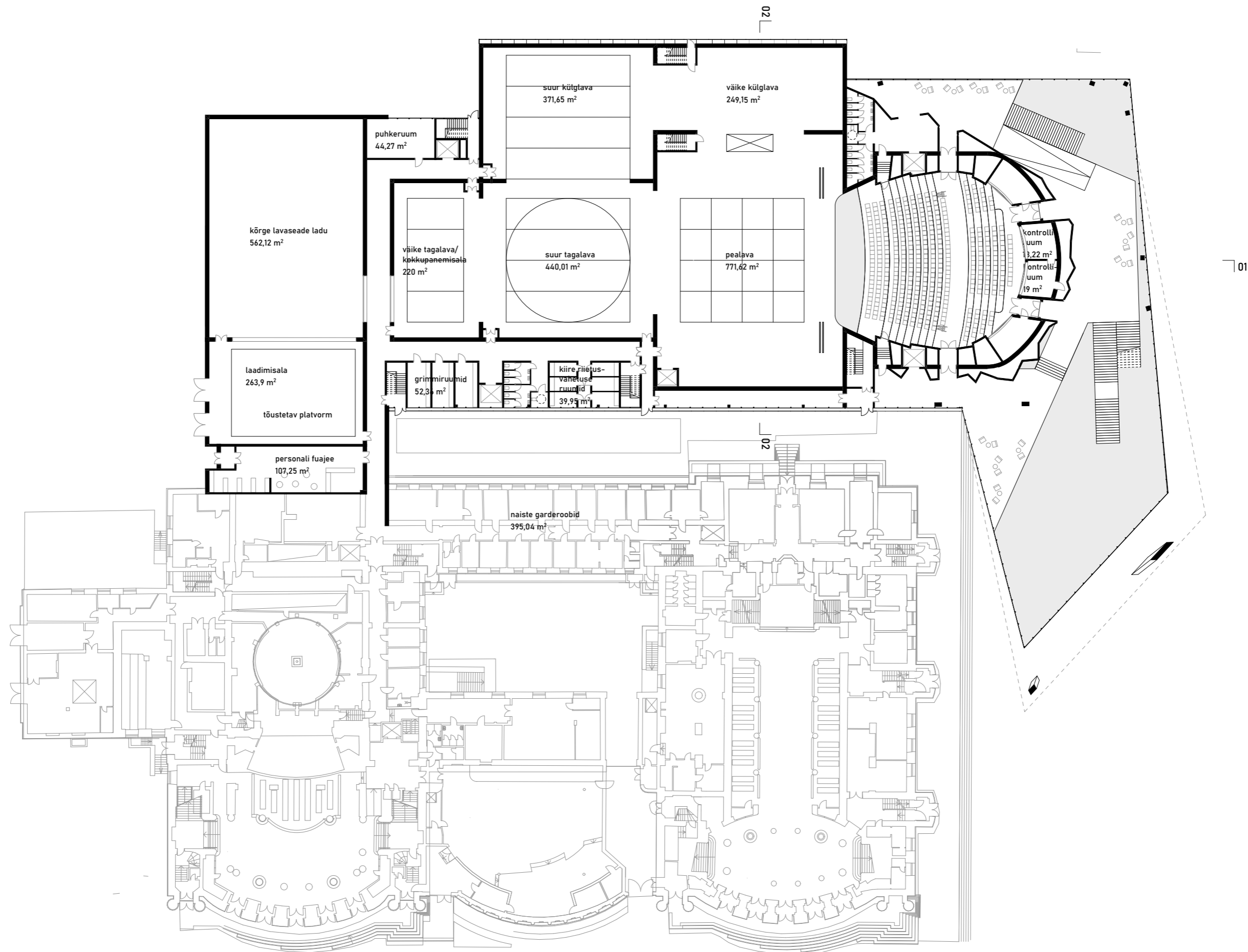
Vana laadimisala saab kasutada paralleelselt väiksemate dekoratsioonide ja rekvisiiti jaoks.

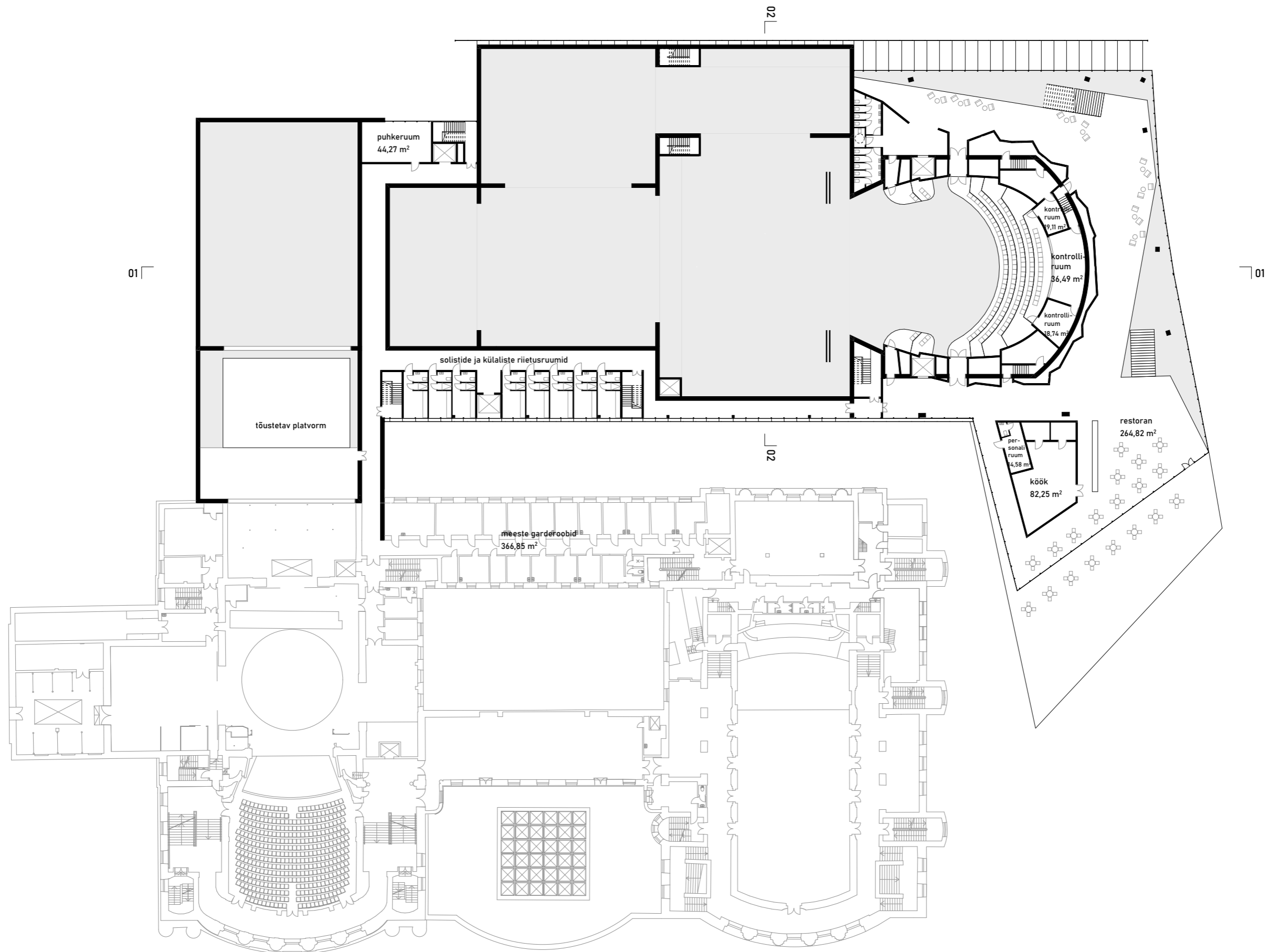


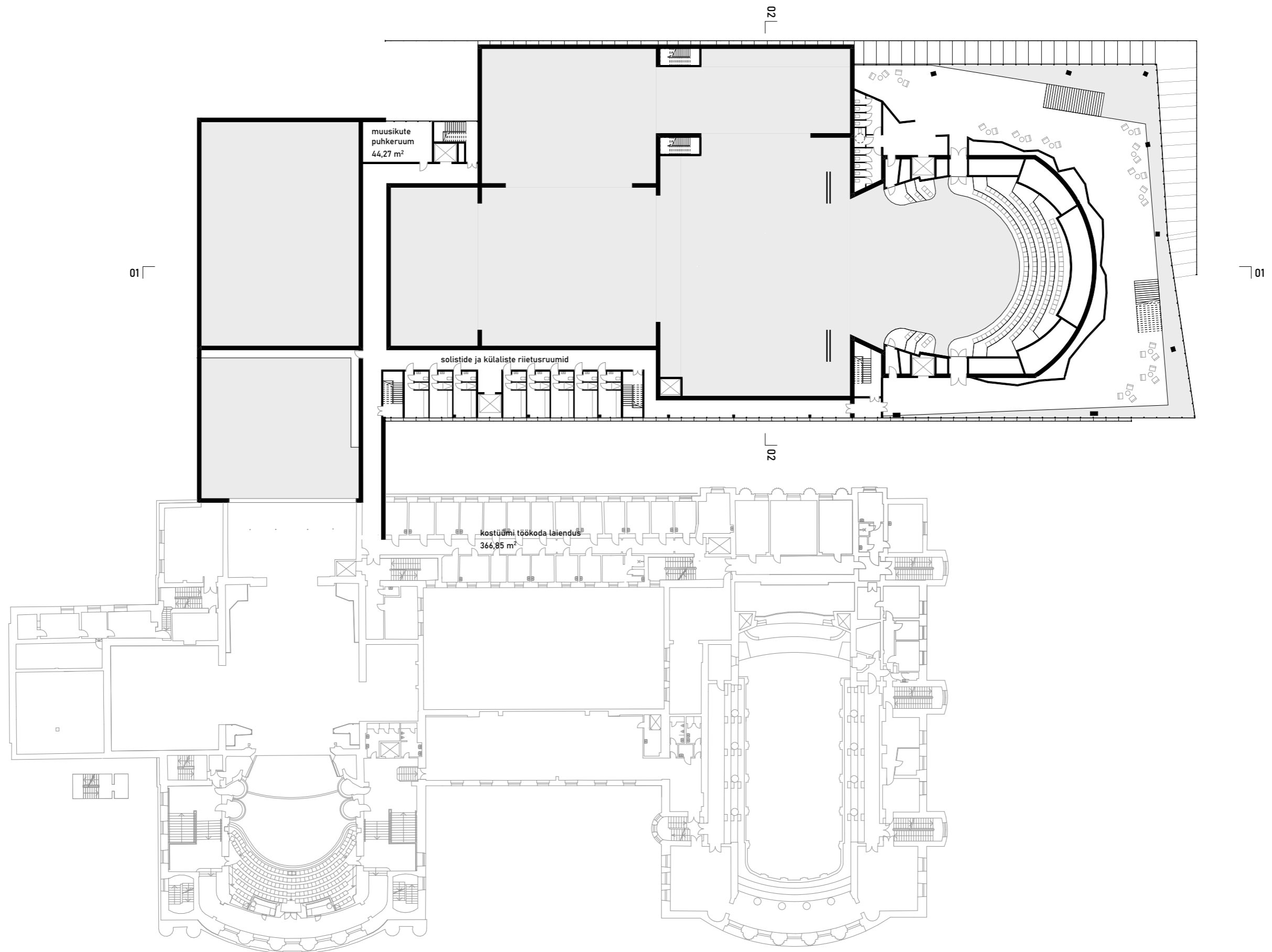


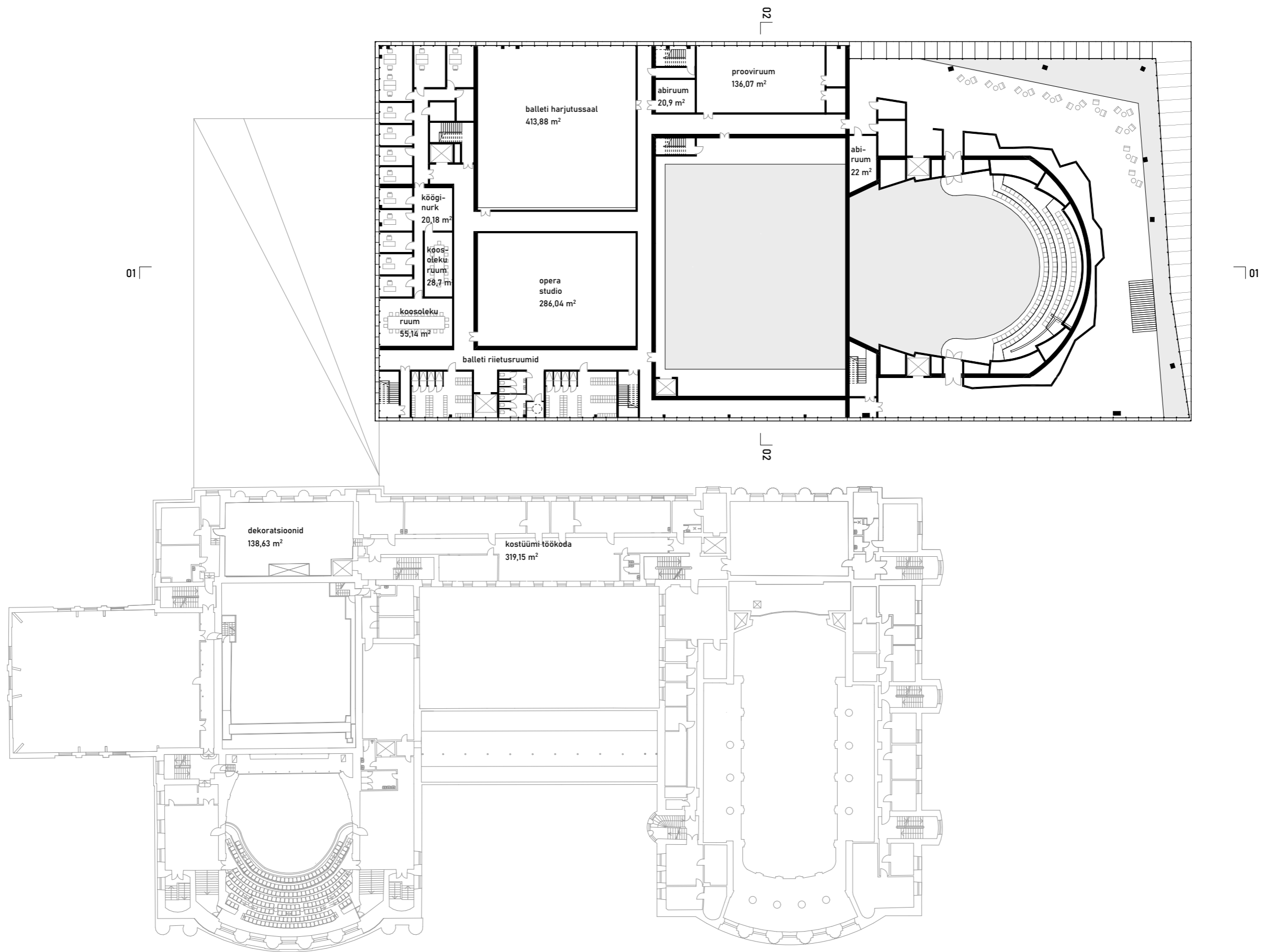


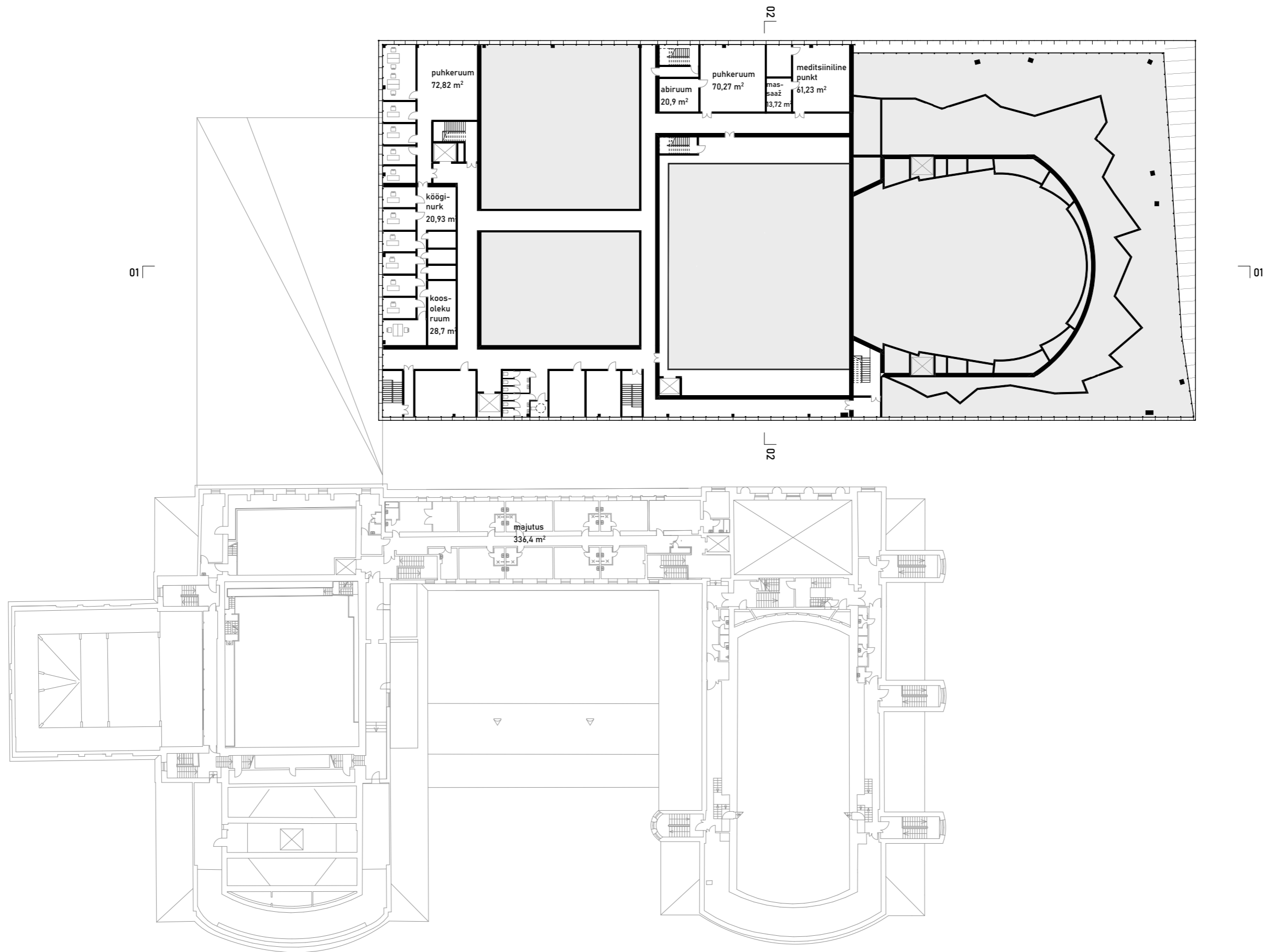


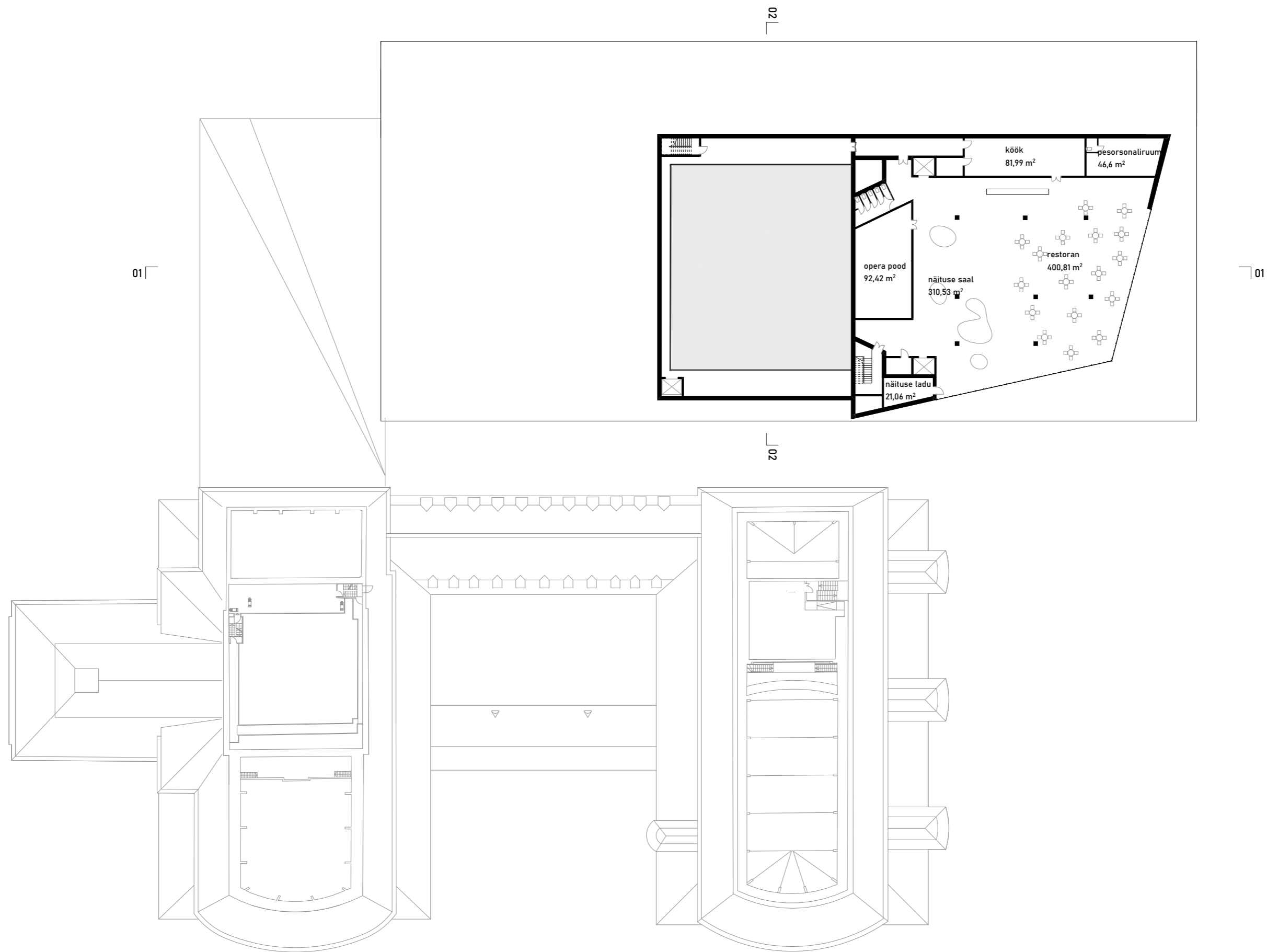














## RUUMIPROGRAMM

Juurdeehituse netopindala on 23 231 m<sup>2</sup>.

Ooperihoone eeldab avaraid ja pidulikke ruume ning madalat efektiivsust. Suured hoonemahud moodustavad vertikaalselt mitu korrust hõivavad ruumid. Esiteks lavasüsteem ja laod kõrgete mahukate dekoratsioonide käsitlemiseks ning hea akustilise esituse jaoks õhuruumi nõudvad prooviruumid. Ringlus on aga hoones oluline, võimaldades töötajatel suurte ruumide vahel ringi liikudes oma tööd tõhusalt teha.

Mitme läbikäigu vajaduse tõttu on ka avalikud ruumid kujundatud avaraks, võimaldades pealtvaatajatel oma istekohtadele jõuda neljal erineval tasandil.

Lava ja saali valitud kontseptsioon koos mahu asukohaga vanast majast eemal võimaldab moodustada väikese sisehoovi ja tuua päevavalgust suuremasse hulka ruumidesse. Vana ja uus hoone on ühendatud koridoriga -1. kuni 3. korruseni.

Hoonel on 10 korrust:

Esimesel korrusel on lavad koos peamise 12 meetrit kõrge lavaseade laoga ja laadimisalaga. Olemas on ka riietusruumid, kiire riietusvahetuse ruumid ning puhkeruum. Neid ruume ühendab koridor vana hoonega, kus sellel tasandil asuvad kontorid. Projektis tehakse ettepanekut kolida kontripinda vanast hoonest uude, et vabastada see pind esinejate riietusruumideks, millel on pealavaga seoses suurem prioriteet. Vahepeal saavad bürooruumid rohkem val-

gust ülemistel korrustel.

Teine ja kolmas korrus on sarnased ja täidetud suurema jaolt lavade õhuruumidega. Seal on privaatseid riietusruumid külalistele ja esiartistidele. Teise korruse publikuruumide osas asub restoran, mille terrass on vaatega pargile. Restorani on võimalik pääseda peasissepääsust ilma sügavale hoonesse sisenemata, seega saab restoran teenindada mitte ainult etenduse külalastajaid, vaid on avatud kõigile möödujatele, luues seeläbi interaktsiooni linnaruumiga.

Neljas korrus muudab oma arhitektuurset vormi. Seal on kontriplokk, suured balleti ja ooperi harjutussaalid ja väikesed multifunktsionaalsed prooviruumid. Sellel tasandil asub vanas majas kostüümitöökoda. Rahvusooperi soovi järgi laiendatakse kostüümitöökoja pinda vana maja kolmanda korruse arvelt, hõivates seeläbi kaks korrust ja omades koridori kaudu ühendust juurdeehituse riietusruumidega. Vanas majas kolivad esimesele ja teisele korrusele seni teisel ja kolmandal korrusel asunud riietusruumid, moodustades mugavama logistilise ühenduse uues majas asuvate riietusruumide ja pealavaga.

Viies korrus dubleerib neljandat, siin arendatakse õhuruumid proovisaalide kohale, jätkub bürooplokk ja multifunktsionaalsed prooviruumid.

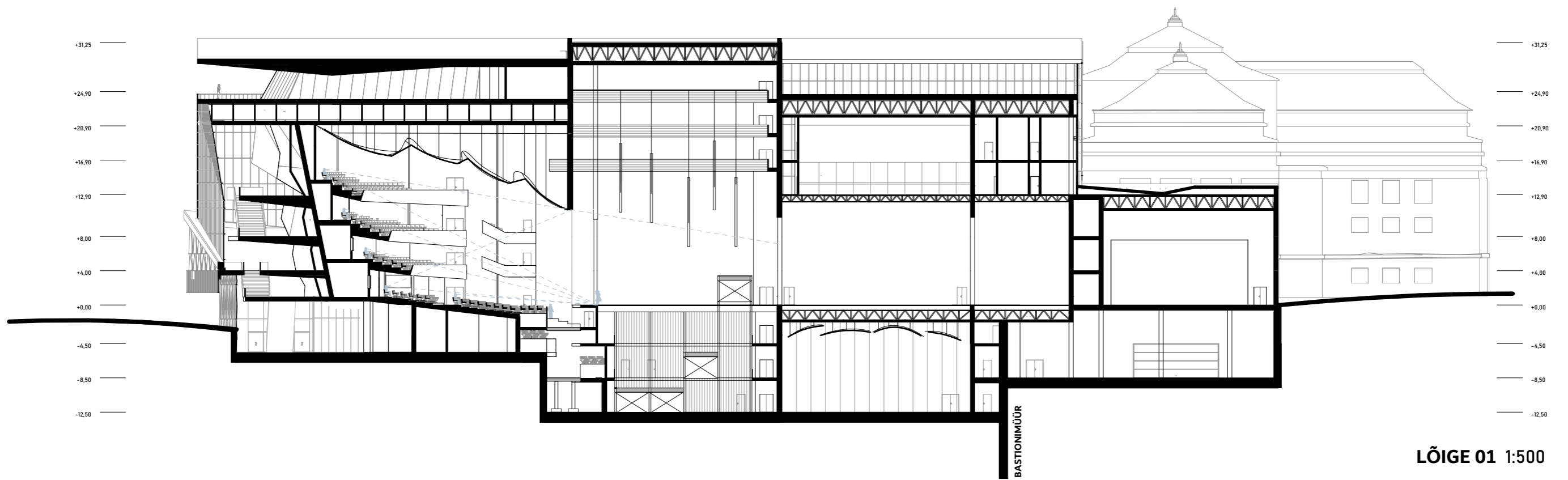
Seitsmes korrus on viimane korrus, mis on publikule ligipääsetav. Siin asub suur vaateplats linnale ning suured publiku ruumid: restoran, näituse saal ja ooperipood. Rahvusoooper võiks terve seitsmenda korruse üritusteks üürile anda.

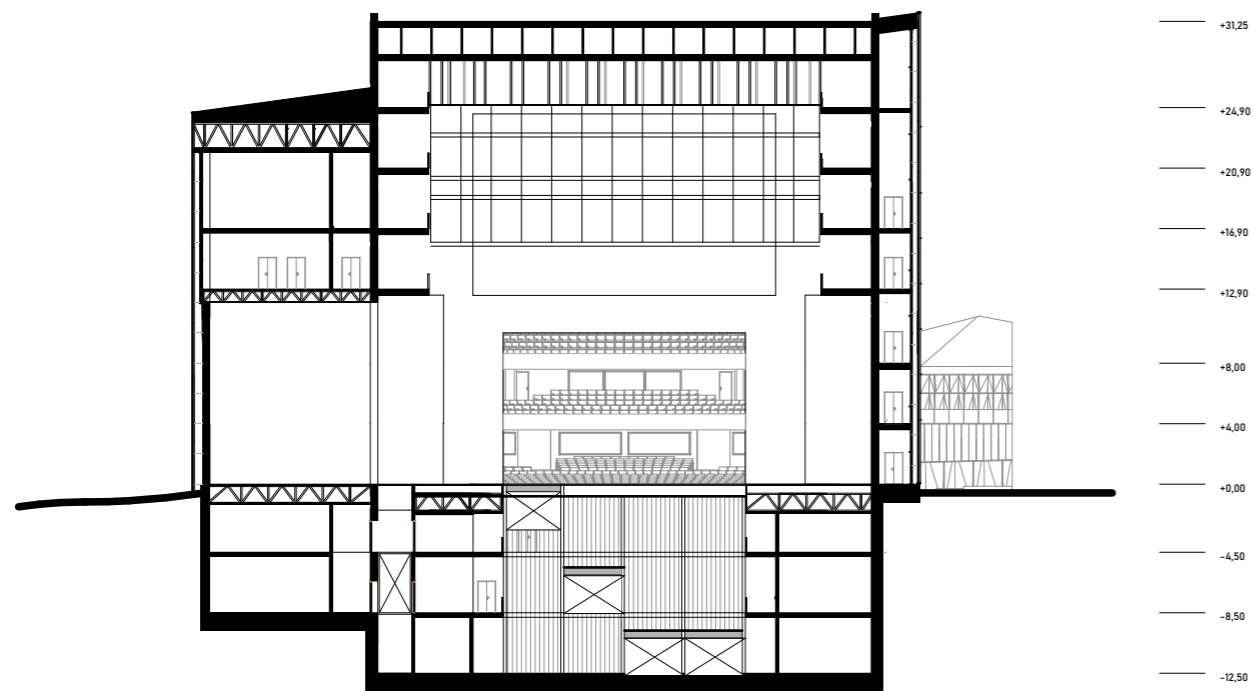
Maa all on kolm korrust, täidetud tehniliste ruumidega lavaseade ja mehhanismide jaoks. Alates -1. korruselt on näha bastionimüüri integreeritud osa, mida avatult eksponeeritakse laias koridoris.

-1.korrusel on sissepääs orkestriauku, lähedal on arvukad muusikute riietusruumid. Siin on tehniliste seadmete ja kostüümide laod. Lisaks projekteeritakse siia riietusruumid tehnilistele töötajatele. Avalikus osas asub peasissepääsu fuajee, garderoob, samuti piletikassa ja ooperipood.

-2 korrusel jätkuvad muusikute tehnika- ja riietusruumid. Siin asub suuruselt teine lavaseade ladu, mis on sama põranda pindalaga kui põhiladu esimesel korrusel, kuid selle kõrgus on vaid 8 meetrit. Sealt toimetatakse objektid vana ja uuele lavale laadimisplatvormi abil.

-3. korrusel on suur orkestri prooviruum, samuti helistudio ja videomontaaži ruumid. Prooviruumi kõrval on muusikute puhkeruum, mis on ka ülemistel korrustel dubleeritud, et pakkuda lõõgastust päevavalguses.





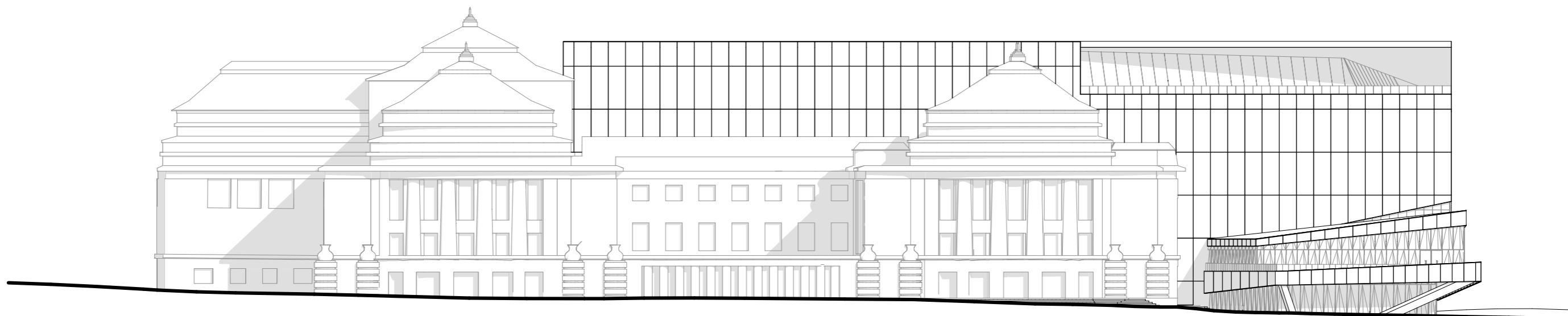
LÕIGE 02 1:500

## SAAL

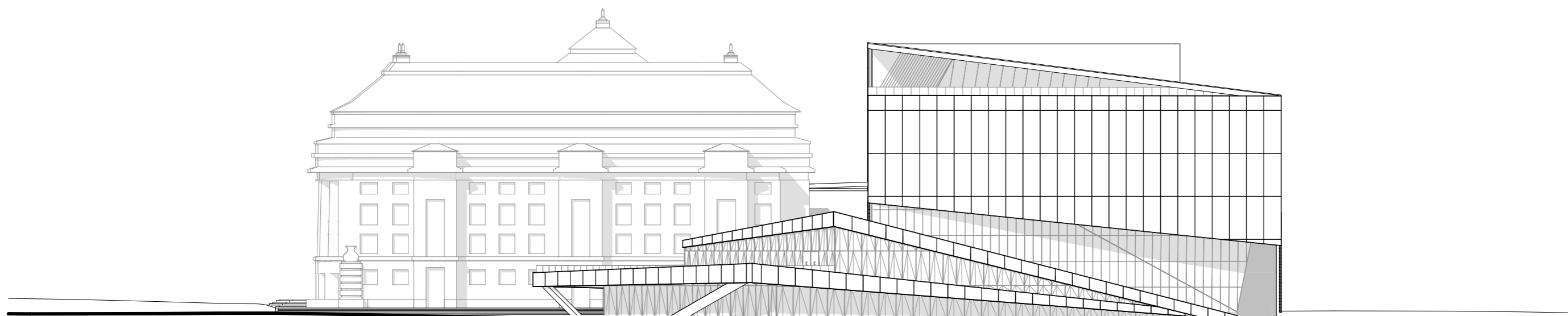
Saal mahutab 900-1060 inimest. Saali mahutavust reguleeritakse orkestriaugu modifitseerimisega, nimelt istumisplokkide paigutamise või eemaldamisega (vt alapeatükk „Okrestriauk“). Saalis on istmereal madala kaldega tänu istmereal nihutamisele eelmise rea suhtes. Samuti muudatava istmelaiuse abil tekivad vahekäigud ning read jäävad sirged ja ühtlased. [19]

Hobuseraua kuju, madalad reakalded, mittesügavad ja arvukad rõdud on tüüpilised ja iseloomulikud ooperiauditooriumidele ning neist on üksikasjalikult juttu peatükis „Vajaduste hindamine“. [19] Kõik nõuded sh akustilised on saali geomeetriaga täidetud. Saal on kõrge ja sügav, et heli peegeldada. Auditoorium on lavale lähedal, tänu arvukatele rõdudele ja kaetud orkestriaugule. Iga pealtvaataja kohta on ca 10 kuupmeetrit ruumi, mis on hea akustiline näitaja. [21] Lisaks on saalis arvukalt akustilisi paneele, sealhulgas reguleeritavaid, mis aitavad muuta helipeegelduste parameetreid vastavalt lavastuse tüübile. [42] Puuetega inimestele on võimalik paigutada kohti parteris, kasutades eemaldatavaid istmeid. Ülemistel tasapindadel saali külgedele on projekteeritud privaatsed loožid.





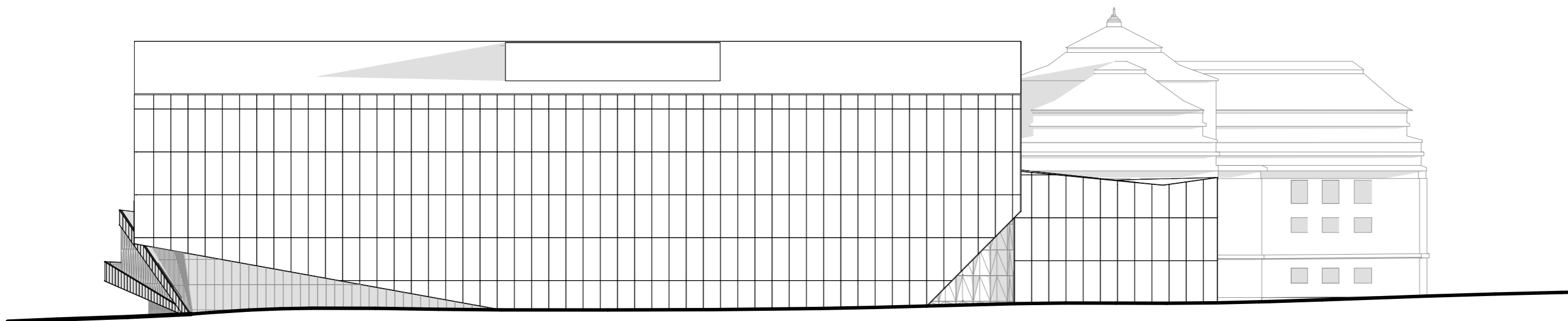
**VAADE LÕUNAST 1:500**



**VAADE IDAST 1:500**



VAADE LÄÄNEST 1:500



VAADE PÖHJAST 1:500



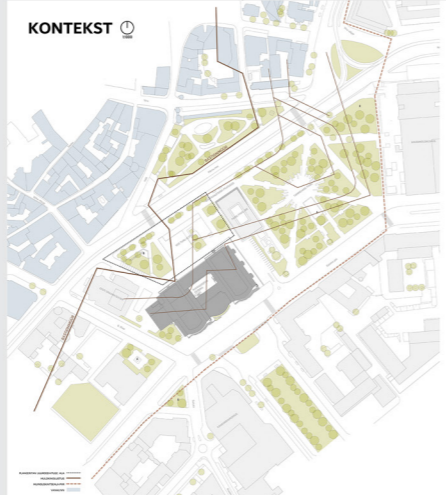


RAHVUSOOPERI ESTONIA JUURDEEHITUS UUE OOPERISAALI RAJAMISEKS

Arhitektuuribüroo T&E

Arhitektuuribüroo T&E

KONTEKST

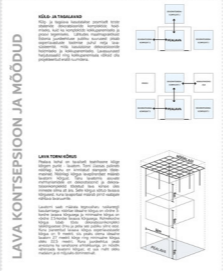


**ASUKOOL**  
 Kesklinna asumis asub operaalaja, mis on ajalooliselt ja kultuuriliselt oluline koht. Uue operaalaja rajamine nõuab hoolikat arvestamist ümbritseva keskkonnaga ja ajaloolise pärandiga.

**OPERAAJA**  
 Operaalaja on linna üks olulisemaid kultuurikeskusi. Uue operaalaja ehitamine nõuab hoolikat arvestamist ümbritseva keskkonnaga ja ajaloolise pärandiga.

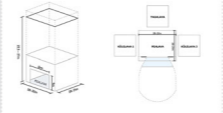


LAVA KONTSEPSIOON JA MÕÖDUD

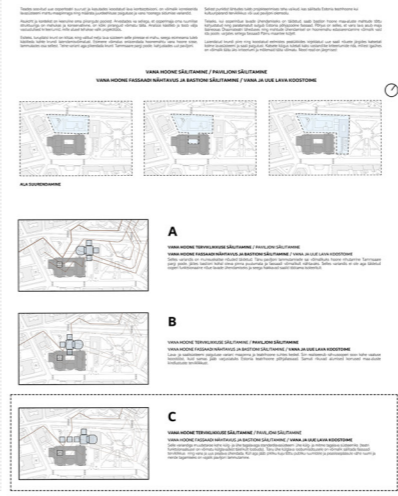


KOKKUVÕTE

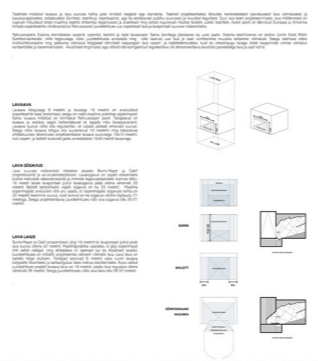
JURDEEHITUSE  
 LAVAVÄLJUS - 16 x 9 m  
 LAIS - 20-21 m  
 SÜGAVUS - 20-21 m  
 TORNI KÕRGUS - 22,5-27 m



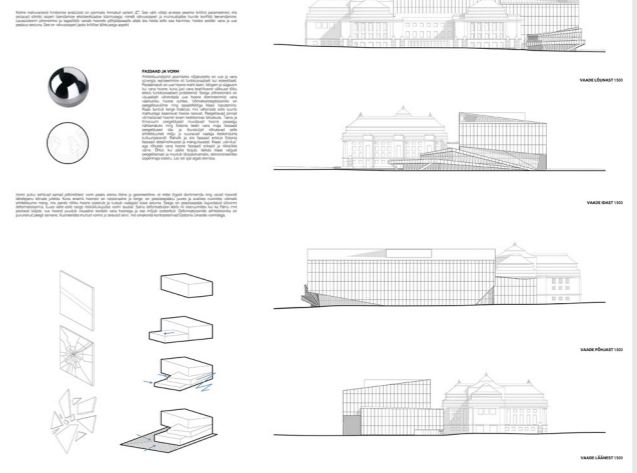
MAHUKATSETUSED



LAVA KONTSEPSIOON JA MÕÖDUD



LAHENDUS





### ASENDIPLAAN

**ASENDIPLAAN**

Asendiplaan näitab ehitise asukohta Põhja pst ja Estonski pst vahel, Tammsaare Parki lähedal. Plaan sisaldab ka 3D perspektiivvaadet ehitise kohta.

**MAA JA HOONE LAVATEHNIKA**

See osa kirjeldab maastiku ja hoone vahelise suhte, sealhulgas maastiku koonduvust ja hoone sissepääsu koostamist. See sisaldab ka detailide ja tehnoloogiliste lahenduste kirjeldusi.

Arhitektuuriplaanid näitavad hoone sisetruki ja ruumide jaotust. Plaanid on tähistatud 'L. KORD' (Floor) ja 'L. KORD' (Floor) siltidega.

### RUUMIPROGRAMM

**RUUMIPROGRAMM**

See peatükk kirjeldab ehitise funktsionaalset jaotust ja ruumide kasutamist. See sisaldab teksti, mis selgitab ruumide eesmärki ja suhteid üksteisega, ning ka ruumide jaotuse diagramme.

Diagrammid ja joonised illustreerivad ruumide funktsionaalset jaotust ja nende suhteid üksteisega.

**PROJEKTI LAVALAHEDUS**

See osa sisaldab projekti laualahedust, mis näitab ehitise üldist struktuuri ja suhteid ümbrusega. See sisaldab ka teksti, mis kirjeldab projekti eesmärki ja suhteid ümbrusega.

**LAVATEHNIKA**

See osa kirjeldab lavatehnikat, sealhulgas tšüüsi-vaaliku, lavavankri ja põõslava. See sisaldab ka detailide ja tehnoloogiliste lahenduste kirjeldusi.

**TŠÜÜSI-VAALIKUD**   **LAVAVANKRID**   **PÕÕSLAVA**

See osa sisaldab detailide ja tehnoloogiliste lahenduste kirjeldusi, sealhulgas tšüüsi-vaaliku, lavavankri ja põõslava kohta.

## KIRJANDUSE NIMEKIRI

- [1] V. Newhouse, *Site and Sound: The Architecture and Acoustics of New Opera Houses and Concert Halls*. The Monacelli Press, 2012.
- [2] A. Saro, „The Interaction of Theatre and Society: The Example of Estonia“, *Global Changes - Local Stages: How Theatre Functions in Smaller European Countries*, Amsterdam, NETHERLANDS, THE: BRILL, 2009. Vaadatud: 2. märts 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=556908>
- [3] D. Nichols, „Theatre, Society, Education“, *Educational Theatre Journal*, kd 8, nr 3, lk 179–184, 1956, doi: 10.2307/3204112.
- [4] L. Künnapu ja J. Maiste, *Üks mõtet kandev maja : mõttest majani*. [Tallinn]: Rahvusooper Estonia, 2014.
- [5] K. Pappel, „National Identity Embedded in an International Art Form: The Role of Opera in Estonian Culture“, *Global Changes - Local Stages: How Theatre Functions in Smaller European Countries*, Amsterdam, NETHERLANDS, THE: BRILL, 2009. Vaadatud: 19. aprill 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=556908>
- [6] J. Mikk, *Vaade lava tagant*. Tallinn: Eesti Teatriliit, 2007.
- [7] P. Jänes, „Ooperimaja mittedaamiseloost“, *Teater. Muusika. Kino*, kd nr. 7, 2003. Vaadatud: 22. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135276>
- [8] „Riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimetamine“, *Riigikogu*, 13. september 2021. <https://www.riigikogu.ee/infoallikad/fookusteemad/ettepanekud-riiklikult-tahtsate-kultuuriehitiste-nimetamiseks> (vaadatud 9. veebruar 2022).
- [9] Tallinn. *Ümarlaua ülekanne: Millist ooperi- ja balletisaali Eesti vajab?*, (16. detsember 2021). Vaadatud: 26. märts 2022. [Ümarlaua ülekanne]. Kättesaadav: <https://kultuur.postimees.ee/7409428/millist-ooperi-ja-balletisaali-eesti-vajab>
- [10] S. E. Wilmer, „National Theatres and the Construction of Identity in Smaller European Countries“, *Global Changes - Local Stages: How Theatre Functions in Smaller European Countries*, Amsterdam, NETHERLANDS, THE: BRILL, 2009. Vaadatud: 18. aprill 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=556908>
- [11] „Esisime Rahvusooperi võtmeasukohtidel töötavatele kolleegidele kaks küsimust“, *Teater. Muusika. Kino*, kd nr. 7, 2003. Vaadatud: 23. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135276>
- [12] S. Pettitt, *Ooper*, Eesti Ekspressi Kirjastus. Tallinn, 2008.
- [13] A. Saro, „The Dynamics of the Estonian Theatre System: in Defence of Repertoire Theatre. Eesti teatrisüsteemi dünaamika: repertuaariteatri kaitsel“, *Methis. Studia humaniora Estonica*, kd 2, jaan 2009, doi: 10.7592/methis.v2i3.493.
- [14] H. Peets, *Estonia teatri- ja kontserdihoone ajalugu*, R.Tohver&Ko. Tallinn: O/Ü „Estonia“ Kirjastus, 1938. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:445763>
- [15] A. Saro, *101 Eesti teatrisündmust*. Tallinn: Varrak, 2017.
- [16] M. Pesti, *Eesti teatri 100 aastat*. Post Factum, 2018.
- [17] A. Mikk, „90 - aastane 'Estonia' maja“, *Teater. Muusika. Kino*, kd nr. 7, juuli 2003. Vaadatud: 24. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135276>
- [18] „Rahvusooperi seadus“, *Vabariigi Valitsus*, dets 1997, Vaadatud: 25. aprill 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022015004>
- [19] G. Leitermann, *Theater Planning: Facilities for Performing Arts and Live Entertainment*. Taylor & Francis, 2017.
- [20] ERR, „Ivari Ilja Estonia juurdeehitusest: me ei pea arvama, et see tuleb inetu“, *ERR*, 30. aprill 2021. Vaadatud: 9. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://kultuur.err.ee/1608197341/ivari-ilja-estonia-juurdeehitusest-me-ei-pea-arvama-et-see-tuleb-inetu>

- [21] T. Õun, „Vestlusring. Kas Rahvusoper Estonia juurdeehitus on võimalik?“, *ERR*, 27. juuni 2021. Vaadatud: 6. märts 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://kultuur.err.ee/1608259281/vestlusring-kas-Rahvusoper-estonia-juurdeehitus-on-voimalik>
- [22] L. Künnapu, „Estonia“ fenomeen“, *Teater. Muusika. Kino*, kd nr. 7, juuli 2003. Vaadatud: 24. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135276>
- [23] M. Kalm, „Ajalooraamatust lehti rebides“, *Teater. Muusika. Kino*, kd nr. 7, juuli 2003. Vaadatud: 24. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:135276>
- [24] E. Anupõld, „Keslinn I. Milleks kujuneb Süda tänava kvartal?“, *Sirp ja Vasar*, kd nr. 49, nr 2157, 6. detsember 1985. Vaadatud: 22. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://dea.digar.ee/page/sirpjava-sar/1985/12/06/12>
- [25] P. Jänes, „Estonia teatrihoone laienduse ideelahenduste joonised“. 2008 1999.
- [26] E. Raun, „Ettepanek riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimetamiseks“. Vaadatud: 24. veebruar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/fookusteemad/ettepanekud-riiklikult-tahtsate-kultuuriehitiste-nimetamiseks/>
- [27] Statistikaamet, „Teater | Statistikaamet“. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/kultuur/teater> (vaadatud 12. aprill 2022).
- [28] R. Kronenburg, *Live Architecture: Venues, Stages and Arenas for Popular Music*. London, New York: Routledge, 2013.
- [29] Eesti Arhitektide Liit, Urban Management, ja ARS Projekt, „Rahvusoper Estonia uue hoone asukoha valik ja linnaehituslik analüüs“. Eesti Arhitektide Liit, märts 2010.
- [30] G. Nõmm ja M. Hindre, „Tallinna vastuseis Estonia juurdehitusele muudab olukorra veel segasemaks“, *ERR*, 2. juuni 2021. Vaadatud: 23. jaanuar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.err.ee/1608232857/tallinna-vas-tuseis-estonia-juurdehitusele-muudab-olukorra-veel-se-gasemaks>
- [31] M. Preem, „Kapital ja kultuur“, *Sirp*, 13. märts 2020. Vaadatud: 26. aprill 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/arhitektuur/kapital-ja-kul-tuur/>
- [32] E. Klas, „Eri Klas: Rahvusoperi koht on kesklinnas“, *Postimees*, 27. detsember 2007. Vaadatud: 25. jaanuar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://arvamus.postimees.ee/1741921/eri-klas-Rahvusoperi-koht-on-kesk-linnas>
- [33] O. Maaten, „Vestlus Rahvusoperi juhi - Ott Maateniga“, 14. veebruar 2022.
- [34] ERR, „Tallinn ei nõustu Estonia juurdehitusega Tammsaare parki“, *ERR*, 2. juuni 2021. Vaadatud: 23. jaanuar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://kultuur.err.ee/1608232104/tallinn-ei-noustu-estonia-juur-deehitusega-tammsaare-parki>
- [35] Tallinna Linnaplaneerimise Amet, „Tallinna Linnaplaneerimise Amet ei pea võimalikuks nõustuda Rahvusoper 'Estonia' juurdehituse ettepanekuga“.
- [36] L. Varik, „Estonia juht: juurdehituse saaks sujuvalt vana hoonega integreerida“, *ERR*, 22. aprill 2021. Vaadatud: 23. jaanuar 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.err.ee/1608187060/estonia-juht-juurdehituse-saaks-sujuvalt-vana-hoonega-integreerida>
- [37] B. Schmolke, *Theatres and Concert Halls: Construction and Design Manual*, 1st edition. Berlin: DOM Publishers, 2011.
- [38] „Tallinna vanalinna muinsuskaitseala põhimäärus“, *Vabariigi Valitsus*, mai 2003, Vaadatud: 9. märts 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/795759>
- [39] Ansambel AB, „Rahvusoper Estonia Ruumiprogramm“. 18. veebruar 2022.
- [40] T. Tuovila, „Estonian National Opera Room program“. 14. oktoober 2010.

- [41] T. Tuovila, „Estonian National Opera and Stage conception“. 14. oktoober 2010.
- [42] D. Jeong ja J. Hyou, „Variable Acoustics in performance venues- A review“, lk 626–648, nov 2021, doi: 10.7776/ASK.2021.40.6.626.
- [43] V. Ojamäe, „Vestlus Rahvusooperi haldusjuhi - Vello Ojamäega“, 22. märts 2022.
- [44] J. Mikkel, *Lavast ja lavatehnikast*. Tallinn: Eesti Teatriliit, 2012.
- [45] M. Madiste, „Vestlus Rahvusooperi pealavameistri - Mario Madistega“, 8. aprill 2022.
- [46] ERR, „Kasvanud palgakulud viisid Rahvusooper Estonia tulemi ligi miljoniga miinusesse“, *ERR*, 6. juuli 2020. Vaadatud: 28. aprill 2022. [Online]. Kättesaadav: <https://www.err.ee/1109830/kasvanud-palgakulud-viisid-Rahvusooper-estonia-tulemi-ligi-miljoniga-miinusesse>

